

Jezično savjetništvo u Istri

Brezac, Paola

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:793824>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

PAOLA BREZAC

JEZIČNO SAVJETNIŠTVO U ISTRI

Diplomski rad

Pula, srpanj, 2024. godine

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

PAOLA BREZAC

JEZČNO SAVJETNIŠTVO U ISTRI

Diplomski rad

JMBAG: 0009070834, redoviti student

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost

Predmet: Jezično savjetništvo

Mentorica: doc. dr. sc. Vanessa Vitković Marčeta

Sumentorica: izv. prof. dr. sc. Teodora Fonović Cvijanović

Pula, srpanj, 2024. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Paola Brezac, kandidatkinja za magistricu hrvatskoga jezika i književnosti ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Paola Brezac dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Jezično savjetništvo u Istri koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. JEZIČNO SAVJETNIŠTVO I STANDARDNI JEZIK	3
3. POVIJESNI PREGLED JEZIČNOGA SAVJETNIŠTVA	9
3.1. Povijesna podjela jezičnoga savjetništva prema V. Rišner iz 2006. godine	9
3.2. Povijesna podjela jezičnoga savjetništva prema I. Zoričiću iz 1997. godine	11
3.3. Povijesna podjela jezičnoga stvaralaštva prema I. Protuđeru iz 2004. godine.....	12
3.4. Podjela prema vrsti jezičnoga savjetnika.....	16
4. JEZIČNO SAVJETNIŠTVO U ISTRI	22
4.1. Jezične specifičnosti Istre	22
4.2. Jezični savjetnici i Bilješke I. Zoričića	26
4.3. Jezični savjetnik M. Matijaš	47
5. ISTRAŽIVANJE O JEZIČNIM SPECIFIČNOSTIMA U HRVATSKOME STANDARDNOM JEZIKU U ISTRI.....	49
5.1. Rezultati istraživanja	49
5.2. Analiza rezultata	77
6. ZAKLJUČAK	79
POPIS LITERATURE.....	80
PRILOG	84
SAŽETAK.....	88
SUMMARY	89

1. UVOD

U suvremenome društvu jezik ima ključnu ulogu u svakodnevnoj komunikaciji, obrazovanju, kulturi i identitetu. Raznolikost dijalekata, regionalnih raznolikosti i specifičnosti jezika pridonose bogatstvu lingvističke baštine, ali istovremeno mogu stvoriti i izazove u komunikaciji te održavanju standardne jezične norme. U tom kontekstu jezično savjetništvo ima važnu ulogu u poticanju pravilne upotrebe jezika, očuvanju lingvističke raznolikosti te edukaciji i osvještavanju javnosti o jezičnim specifičnostima.

Jezično savjetništvo počinje se javljati u ozračju pojačanoga zanimanja za davno zaživjelu jezičnu kulturu. S vremena na vrijeme dolazi do pojačane brige vezane za jezičnu kulturu, što rezultira češćim pojavljivanjem jezičnih savjetnika, no ne samo u obliku jezikoslovnih priručnika već i u medijima, posebice na radiju i televiziji. Osim audiovizualnih medija i stranice stručnih časopisa, kao što je časopis *Jezik*, sve su više ispisane savjetodavnim sadržajima. Također, jezični se savjeti u suvremeno doba mogu pronaći u dnevnim novinama, ali i u elektroničkim medijima.

Na samome početku rada donosi se definicija standardnoga jezika i njegovih lingvističkih i sociolingvističkih obilježja. Standardni jezik posjeduje norme koje su u uskome odnosu s jezičnom kulturom i jezičnim purizmom koji je sastavni dio jezičnih savjetnika. Nadalje, mišljenja su hrvatskih jezikoslovaca oko djelotvornosti savjetništva još uvijek podijeljena. S. Težak opisao je djelotvornost prvih savjetodavaca Rožića, Andrića i Maretića i rekao kako smatra da *savjetništvo ipak nije promašena djelatnost* (Težak, 1995: 61). Mnogi njihovi savjeti (Rožićevi, Andrićevi i Maretićevi) bili su djelotvorni te vrijede i danas.

Nadalje, istražuje se povijest jezičnoga savjetništva te se ističu ključni trenuci i osobe koje su oblikovale tu disciplinu tijekom vremena. Pregledom se obuhvaća razvoj jezičnoga savjetništva od antičkih civilizacija do suvremenih praksi, naglašavajući važnost promjena i utjecaja na jezičnu politiku i praksu kroz povijest. Slijedi analiza suvremenih jezičnih savjetnika, gdje se istražuje njihova uloga, odgovornosti, metodologija rada te suradnja s različitim sektorima društva. Također se promatra kako suvremeni jezični savjetnici prilagođavaju svoj rad suvremenim tehnologijama i društvenim promjenama te sudjeluju u razvoju jezičnih politika i standarda. Zatim, istražuju se jezične specifičnosti Istre, analizirajući dijalektalne varijacije, utjecaj stranih elemenata te povijesne i kulturne

čimbenike koji su oblikovali jezik u toj regiji. Slijedi detaljna analiza jezičnih savjeta i bilježaka istarskih autora.

Za potrebe istraživanja provedena je anketa među ispitanicima koji žive u Istri kako bismo prikupili njihove stavove, mišljenja i iskustva o jezičnim specifičnostima u hrvatskome standardnom jeziku. Cilj je ankete bio uvidjeti svakodnevnu jezičnu praksu, svijest o jezičnim normama te percepciju jezičnih promjena i utjecaja na regionalnoj razini. Kroz ovaj će se rad težiti stvoriti platformu za dijalog o jezičnoj kulturi i identitetu Istre te promovirati važnost jezične osviještenosti i edukacije u očuvanju i unaprjeđenju jezične raznolikosti i standarda.

Rad je posvećen proučavanju jezičnih specifičnosti u hrvatskome standardnom jeziku s fokusom na Istru. Kroz istraživanje, analizu i prikaz jezičnih savjetnika nastojat će se dublje razumjeti jezične karakteristike ove regije te pridonijeti unaprjeđenju jezične kulture i komunikacije u Istri.

2. JEZIČNO SAVJETNIŠTVO I STANDARDNI JEZIK

Standardni se jezik po svojim specifičnostima razlikuje od ostalih idioma koji su sažeti pod pojmom hrvatski jezik. Jedna od najpoznatijih definicija standardnoga jezika potječe od D. Brozovića (1970: 28) koja glasi: *Za definiranje standardnog jezika važno je da je to autonomna jezična vrsta, uvijek jedinstvena i funkcionalno višeznačna, koja proizlazi iz etničke skupine ili nacionalne formacije, uključivši se u internacionalnu civilizaciju, počne u njoj služiti svojim idiomom, koji je dotad funkcionirao samo za potrebe etničke civilizacije.*

Nadalje, razvijajući definiciju standardnoga jezika, Brozović uvodi fleksibilnu stabilnost u obilježja standarda. Razvio je koncept fleksibilne stabilnosti na temelju shvaćanja Praške škole i rada akademika Havranka (Brozović, 1970: 18). Analizirajući definiciju dolazi se do sljedećih jezičnih i sociolingvističkih značajki standardnoga jezika: autonomnosti standarda koje zahtijeva da ono odgovara štokavskom dijalektu. Kao osnovica hrvatskome standardu poslužili su štokavski idiomi koji se nazivaju zapadnim novoštokavskim narječjem. Što se tiče leksika, važno je naglasiti da standardni jezik leksičke i stilske praznine popunjava čakavskim i kajkavskim leksemima. Krajem 19. stoljeća pojavljuju se hrvatski vukovci, izraziti štokavski puristi, koji će pokušati izbaciti čakavske i kajkavske lekseme iz hrvatskoga standarda. S druge strane, standardni se jezik ne podudara ni s jednim govorom nijednoga hrvatskog narječja, tj. nikomu nije materinski jezik, pa ga svi moraju učiti. Elastična stabilnost ili gipka postojanost je termin koji koriste praški strukturalisti.

Prema D. Brozoviću, temeljne karakteristike standardizacije su autonomija i elastična stabilnost, koje su međusobno ovisne. Osim toga, D. Brozović (1970: 43) naglašava da su *standardni jezici s visokim stupnjem autonomije i samim tim manjom mogućnošću svjesne intervencije također stabilniji.* To zapravo objašnjava da je standardni jezik temeljno stabilan, ali je njegova stabilnost savitljiva da zadovolji sve komunikacijske potrebe svojih govornika. Isto vrijedi i za cijelo hrvatsko govorno područje. Šimić (2000: 11) kaže da se *zbog promjena u izvanjezičnoj stvarnosti standardni jezik povremeno mijenja, ali te promjene ne bi smjele ometati komunikaciju njegovih govornika.*

Svjesna normiranost provodi se kroz posebne regulatorne priručnike. Svaki je standard skup normi. Ne postoji općeprihvaćena klasifikacija standardiziranih jezičnih normi, ali ne treba izbjegavati njihovu primjenu u slovopisnoj (grafičkoj), pravopisnoj (ortografskoj), fonološkoj, gramatičkoj ili morfosintaktičkoj razini, leksičko-semantičkoj s tvorbom riječi,

stilističkoj, pragmalingvističkoj i retoričkoj razini. Kako navodi Šimić (2000: 15): *Multifunkcionalnost ili funkcionalna svestranost definira da se standardni jezik mora koristiti u svim komunikacijskim situacijama. Iz te značajke standarda nastala je funkcionalna stilistika kao teorija i praksa funkcionalnih stilova. Funkcionalni stilovi su preporod hrvatskoga standarda.* Međutim, kada je riječ o standardima, važno je napomenuti da nešto što je pogrešno ili ispravno u jednome funkcionalnom stilu nije nužno pogrešno ili ispravno u drugome funkcionalnom stilu.

2.1. Standardizacijski procesi u hrvatskome jeziku početkom 20. stoljeća

Početak 20. stoljeća od velike je važnosti za hrvatski standardni jezik jer se ideja o restandardizaciji hrvatskoga standardnog jezika ukorijenila još u posljednjem desetljeću 19. stoljeća. Taj je proces doveden na vrlo visoku razinu i rezultirao je stabilnim hrvatskim standardnim jezikom novoga doba. No, valja se sjetiti što je prethodilo uspjehu hrvatskoga standardnog jezika. Filološka škola i filološki program hrvatskih vukovaca obilježili su ne samo kraj 19. stoljeća nego gotovo cijelu prvu polovicu 20. stoljeća, tako da je njihova koncepcija standardnoga jezika preuzeta u suvremeni hrvatski standardni jezik. Sukladno tome, L. Badurina (2010: 73) ističe: *Sljedbenici filoloških ideja Vuka Stefanovića Karadžića nazivaju se vukovci. Hrvatski filolozi potkraj 19. stoljeća i početak 20. stoljeća, koji su predstavljali vukovski koncept standardnog jezika, nazivaju se hrvatskim vukovcima. Od početka programa raspravljali su o odabiru standardnog osnovnog jezika, a potom i standardne vrste jezika.*

Za temelj je odabrano novoštokavsko narječje, a pojavio se problem odnosa standardnoga jezika i organskih idioma, iz razloga što u hrvatskoj varijanti jezične standardizacije postoji nekoliko hrvatskih organskih sustava (čakavski, kajkavski, štokavski). U svakom slučaju, hrvatski jezik ujedinio se upravo oko pojma *vuk*. Zbog toga se standardni hrvatski jezik često uspoređuje sa srpskim jezikom. U simboličkim počecima suvremenoga hrvatskog standardnog jezika svaki jedinstveni jezik imao je tri ključna elementa: pravopis, gramatiku i rječnik.

Konačnoj kodifikaciji hrvatskoga standardnog jezika pridonijeli su hrvatski vukovci sljedećim djelima: *Hrvatski pravopis* I. Broza (1892. i 1893. godine), *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* T. Maretića (1899) i *Rječnik hrvatskoga jezika* F. Ivekovića i I. Broza (1901). *Hrvatski pravopis* I. Broza temelji se prvenstveno na

fonološkomu načelu, promičući tako Karadžićev pravopisni koncept predstavljen sloganom *Piši dok govoriš* (Badurina, 2010: 73).

S druge strane, gramatika i rječnik temeljili su se i na djelima V. Stefanovića Karadžića i Đ. Daničića, zbog čega je rječnik bio oštro kritiziran. U prvim desetljećima 20. stoljeća, dva su područja u kojima se uvodi i razvija standardni koncept vukovskoga jezika bili jezično savjetovanje i pravopis. Što se tiče pravopisa, krajem 19. stoljeća Hrvati su zahvaljujući dvama izdanjima Brozova pravopisa u 20. stoljeće ušli s kodificiranom pravopisnom normom. Iako je I. Broz umro u godini drugoga izdanja svoga djela, ono je oblikovalo prvu polovicu 20. stoljeća i time odredilo zbivanja u drugoj (Badurina, 2010: 86).

U prvih petnaestak godina izišla su četiri izdanja Brozova pravopisa pod vodstvom njegova nasljednika D. Boranića, koji je ubrzo počeo izdavati i vlastiti pravopis. Briga za hrvatski jezik i njegovu čistoću izražena je i u pokušajima zamjene stranih riječi. Kako navodi Badurina (2010: 86): *Dakako, na posebnom su se mjestu našli srbizmi. Vjerojatno su veliki zahvati u hrvatski jezik i pravopis, ali i snažna jezična cenzura najjači razlozi što je za Nezavisne Države Hrvatske napisan veliki broj jezičnih savjeta. Sadržajno, pretežito su savjeti leksičke i pravopisne problematike.*

2.2. Pojam jezičnih savjetnika

Kako navodi Badurina (2010: 75), jezično je savjetništvo *poseban tip jezikoslovne djelatnosti u kojoj na vidjelo dolaze najfrekventnije jezikoslovne teme i problemi (pokazat će se da su to leksik i pravopis) te načini njihova rješavanja.*

Jezični su savjetnici referentni priručnici namijenjeni svima koji se susreću s jezičnim nejasnoćama. Postoje dva glavna tipa savjetnika: rječnički savjetnici (pokrivaju širi raspon pitanja) i savjetnici koji se fokusiraju na određene specifične teme (primjerice *Govorimo hrvatski*). Jezično je savjetništvo disciplina unutar kroatistike koja preporučuje prikladnije verzije jezičnih izraza (Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2005: 35).

Jezični se savjeti opisuju u normativnim priručnicima za hrvatski jezik (pravopisi, gramatike, rječnici, jezični savjetnici), ali se mogu pronaći i u drugim vrstama tekstova (nastavnim udžbenicima, stilskim savjetnicima, znanstvenim radovima, stručnim člancima, novinskim priložima, kolumnama itd.). Jezični su savjeti također tema televizijskih i radijskih emisija (kao što je emisija *Govorimo hrvatski* na Radiju Sljeme), a Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje ima i internetsku stranicu posvećenu jezičnim savjetima. Jezični su savjetnici

organizirani abecednim redoslijedom ili prema temama, pružajući rješenja za gramatičke, leksičke, pravopisne i naglasne nedoumice.

Frančić, Hudeček i Mihaljević (2005: 34) tvrde da su jezični savjetnici usko povezani s hrvatskim jezikom i da se pojavljuju kad je stanje jezične kulture loše. Navode da je jezični savjetnik namijenjen osobama koje imaju nedoumice u raznim područjima jezika, primjerice nedoumice oko gramatike, leksika, pravopisa ili naglaska.

Postoje dvije vrste jezičnih savjetnika: 1. savjetnici rječnici koji obrađuju velik broj predmeta i 2. savjetnici koji daju manji broj savjeta. Pojedine izjave konzultanata sadrže objašnjenja ili tumačenja pojedinih jezičnih pojava. Kad govore o jezičnim pojavama, Frančić i drugi (2005) misle na glasovne, morfološke, fonološke, tvorbene, stilističke, leksičke i pravopisne pojave. Temeljna i najveća razlika po kojoj se jezični savjetnik razlikuje od ostalih normativnih priručnika jest njegova obuhvatnost jezičnih područja. Obuhvaća jezične probleme na svim razinama, ne samo na pravopisnoj. U jezičnim se savjetnicima pojavljuju sve normativne razine hrvatskoga jezika. Odnosi se na logičan, precizan i točan izbor riječi. Jezični savjetnik predlaže različita rješenja problema gdje su ponekad sva predložena rješenja dobra, ali su neka ipak bolja ili lošija od drugih. Zato svaki izvorni govornik hrvatskoga jezika ima jezični savjetnik koji će mu pomoći da pravilno odabere. Jezični savjetnici pokazuju purističku tendenciju standardnoga hrvatskog jezika. Jezici koji nemaju puristička obilježja nemaju ni jezične savjetnike, a standardni hrvatski jezik svakako nije jedan od njih.

2.2.1. Jezični savjet kao čin neodobravanja

Standardni jezik predstavlja izbor koji se više ili manje proizvoljno donosi kako bi se odredila ispravna varijanta izraza, riječi ili strukture u jeziku. Taj odabir ne mora nužno odražavati svakodnevne izbore govornika u njihovim razgovorima. Iz tog razloga postoje savjetodavna djela koja na jednostavan način pokušavaju objasniti i sugerirati upotrebu pravilnoga jezika prosječnome govorniku.

U hrvatskome su jeziku jezični savjeti uobičajeni naziv za vrstu teksta u kojoj autor teksta potiče primatelja na promjenu jezične upotrebe. Ti savjeti mogu biti bazirani na jezičnim normama ili na općeprihvaćenim pravilima jezika, ali nisu uvijek strogo normativni kao što su gramatike i pravopisi.

U vezi s tim treba se zapitati jesu li jezični savjetnici normativni priručnici (poput gramatika i pravopisa) ili su to samo preporuke koje lingvisti daju govornicima, a koje oni mogu prihvatiti ili odbiti.

Naravno, ta formulacija ne najavljuje ništa novo, ali daje priliku objasniti neke ključne elemente pristupa istraživanju jezičnoga savjeta kao čina neodobravanja. Prvo, imenovanjem autora i primatelja predlaže se razumijevanje teksta onako kako se razumije u lingvistici teksta (de Beaugrande i Dressler 2010), kao komunikacijski događaj koji se ne može adekvatno opisati ako se o njemu razmišlja samo kao o nezavisnoj jezičnoj strukturi njegovih govornika. Drugo, naglašava se da se slijedi lingvistiku teksta u njezinu interesu za tekstualne vrste, kulturno specifične, društveno određene i konvencionalno prepoznatljive međusobno povezane tekstualne tvorbe (Ivanetić 2003: 2 - 4). Treće, pojašnjava se način na koji se jezik i jezičnu zajednicu ograničava i time isključuje komparativni pristup analizi koji se može koristiti i u tekstualnolingvističkim istraživanjima. Četvrto, smatra se da je važno ne miješati konvencionalni naziv vrste teksta s njezinim ukupnim komunikacijskim značenjem.

Kao primjer djela kao čina neodobravanja uzima se knjiga *Jeziku je svejedno* gdje jedni od najpoznatijih hrvatskih antipreskriptivista M. Kapović, D. Sarić i A. Starčević navode i obrađuju ključne pojedinosti i kritike jezičnoga savjetništva i standardnojezičnoga preskriptivizma u cjelini. Kritika se ukratko sažima kroz pet točaka. *Prvo*, autori ne pretpostavljaju da je normativna pretpostavka da se u javnosti treba govoriti samo u skladu s normama samorazumljiva. Vjeruju da bi i drugi sojevi mogli biti legalni za javnu upotrebu te da govornici često moraju sami prosuditi prikladnost određenog soja za određenu situaciju. *Drugo*, napominju da se, suprotno njihovim tvrdnjama, jezična vijeća bave i privatnom i javnom komunikacijom. *Treće*, upozoravaju na nekompatibilnost normativnoga modela standardnoga jezika sa sociolingvističkom stvarnošću. Ovaj dio kritike nastavlja se na Kalogjerin (2009) rad o visokim i niskim varijantama standardnoga hrvatskog jezika. Visoka raznolikost oblik je norme *koji se postiže samo u uskom akademskom filološkom okruženju* (Kalogjera 2009: 556), dok niskom raznolikošću dominira većina svih ostalih obrazovanih govornika. Međutim, kao što ovaj autor primjećuje, normativisti ograničavaju koncept standarda na veliku raznolikost i odbacuju jezične strukture mnogo raširenije niske raznolikosti kao vjerojatno nestandardne. Nadalje, kako pokazuju Starčević, Kapović i Sarić, jezična se vijeća takvim strukturama bave puno češće nego trenutno doista nestandardnim strukturama. *Četvrto*, autori veliku važnost pridaju opovrgavanju lingvistički neutemeljenih argumenata jezičnih savjetnika. Oni pokazuju kako konzultanti, iako često i sami

profesionalni lingvisti, zanemaruju osnovna lingvistička znanja o proizvoljnosti i konvencionalnosti jezičnih znakova, metafori i metonimiji, jezičnoj pragmatici i drugo u korist jezičnih i ideoloških ciljeva. *Peto* i konačno, knjiga *upozorava* na društvenu isključenost u savjetovanju i drugu preskriptivnu prirodu, tj. izravnu ili neizravnu diskriminaciju sugovornika na temelju nacionalne pripadnosti, društvenog sloja ili drugih razloga.

3. POVIJESNI PREGLED JEZIČNOGA SAVJETNIŠTVA

Postoje različite periodizacije jezičnoga savjetništva, najpoznatije su one V. Rišner, I. Zoričića i I. Protuđera. U potpoglavljima ovoga poglavlja prikazuje se povijesna podjela jezičnoga savjetništva navedenih autora.

3.1. Povijesna podjela jezičnoga savjetništva prema V. Rišner iz 2006. godine

Prema V. Rišner prvo razdoblje jezičnoga savjetništva počinje 1899. godine objavljivanjem *Antibarbarusa*, završnoga dijela *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* autora T. Maretića. Početkom 20. stoljeća može se govoriti o jačanju purizma i nekim od djela autora V. Rožića, T. Maretića i N. Andrića, koji će kasnije utjecati na razvoj jezične norme. Hrvatski vukovci jezičnu čistoću definiraju prema pripadnosti štokavskom narječju, koristeći se pritom terminom štokavski purizam.

V. Rožić objavljuje *Barbarizme u hrvatskom ili srpskom jeziku* 1904., drugo izdanje 1908. godine pod naslovom *Barbarizmi na hrvatskom jeziku*, a treće izdanje 1913. godine pod istim naslovom kao i drugo izdanje. Rožić nabroja barbarizme i daje prijedloge za njihovu zamjenu, ali oni u većini slučajeva nisu prihvaćeni jer su se zamjene činile besmislenima. Kako navodi Rišner (2006: 373), Rožić bi, primjerice, riječ *Afrikanac* zamijenio riječju *Afričanin*, *Amerikanac* riječju *Američanin*, *dvojniki* s *istoličnik*, riječ *naobrazba* s *obrazovanost* ili *izobrazba*, *naslov* s *natpisom* ili *imenom*, upotrijebio bi riječ *gimnastika* umjesto *tjelovježba*, *vezni parnjak* *ukoliko* – *utoliko* zamijenio bi s *koliko* – *toliko*. D. Boranić i I. Milčetić zamjerali su mu da nije jezično štedljiv u borbi za jezičnu čistoću te da je neprecizan u uporabi riječi koje nisu sinonimi. Milčetić upozorava na različita značenja riječi: *stanica* i *kolodvor*, *izreći* i *reći*, *naslov* i *natpis*, dok Rožić za oba pojma izbacuje po jednu riječ, a drugu zadržava (Rišner, 2006).

T. Maretić je 1924. godine objavio *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve koji želi dobro govoriti i pisati književnim našim jezikom* s podnaslovom *Dopuna Broz-Ivekovićevu Rječniku hrvatskoga jezika*. U *Antibarbarusu* Maretić donosi popis barbarizama i riječi koje je bolje koristiti umjesto njih. Kajkavizme, bohemizme, germanizme i rusizme smatra barbarizmima. Maretić se bavi tvorbenim i morfološkim pitanjima, a ne samo leksičkim. (Rišner, 2006: 372 - 374).

N. Andrić objavio je 1911. *Branitelj jezika hrvatskoga*, savjetnik koji je doživio dva izdanja, u svibnju i srpnju iste godine. Savjetniku se prigovara jer u osnovi savjeta poistovjećuje narodni jezik s književnim jezikom i suprotstavlja se Rožiću i Maretiću u savjetima koji se odnose na tvorbu riječi. N. Andrić govori o zajedničkoj književnosti Hrvata i Srba i nabraja razlike između riječi u tim dvama jezicima. Najviše se riječi danas koristi u hrvatskome i srpskome jeziku. Svoje savjete Andrić završava riječima: *Hrvatski je jezik tako lijep i bujan, da njime možeš reći sve, čim ti duša može. On je sjajan, vatren i duševan* (Moguš, 1995:193).

Drugo razdoblje jezičnoga savjetovanja, koje je trajalo od 1939. do 1944., obilježeno je razlikama između hrvatskoga i srpskoga jezika. Godine 1940. objavljena je knjiga P. Guberine i K. Krstića *Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika*. Sadrži dva dijela; prvi je dio rasprava o tome zašto se može govoriti o posebnome hrvatskom književnom jeziku, a drugi je dio poseban rječnik. Taj jezični savjetnik ističe posebnosti hrvatskoga jezika i ističe razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika. Guberina smatra da Vukov jezični kodeks nije revolucionarno djelo, a razliku između hrvatskoga i srpskoga jezika vidi i u tri dijalekta hrvatskoga jezika. U savjetodavnome djelu opisuje fonetsko-fonološke, morfološke, sintaktičke, leksičke i stilske razlike. Drugome razdoblju pripadaju savjeti Hrvatskoga državnoga ureda za jezik koji su nastali u razdoblju NDH. Ti su savjeti objavljeni u nekoliko novina, a Marko Samardžija objavio ih je u knjizi *Jezični purizam u NDH*. Pravopisni savjeti navedeni u priručniku pokazuju nesređenost hrvatske pravopisne norme. Sukladno tome, Rišner (2006: 377 – 380) ističe: *U savjetnicima drugoga razdoblja nalaze se savjeti o predmetku protu- ili protivu (protiv), hrvatskima riječima smatraju se imenice koje su izvedene predmetkom protu-, a imenice koje su izvedene predmetkom protiv- ili protivu- pripadaju srpskome jeziku. U ovome razdoblju spominje se upotreba polusloženica i sklonidba apozicije uz imenicu (Hrvati uvijek sklanjaju obje riječi).*

Posljednji je savjet objavljen 1944. godine i te je godine završilo drugo razdoblje, a treće je razdoblje počelo tek 1964.

Novosadski dogovor i *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika* najviše su utjecali na treće razdoblje. Za početak ovoga razdoblja uzima se *Književni jezik u teoriji i praksi* Lj. Jonkea. Taj je savjetnik prvi put objavljen 1964. godine, a drugi put 1965. U njemu se nalazi povijest jezika 19. stoljeća. Također, Jonke otvara nova, jezikoslovna pitanja npr. opisuje odnos posvojnoga genitiva i pridjeva, uporabu prijedloga *za* u izrazima s mjesnim orijentacijskim značenjem, nastavke za vokativ, izjednačavanje nominativa i

vokativa, sklonidbu brojeva itd. Drugi savjetnik koji je važan za to razdoblje je *Jezični savjetnik s gramatikom* skupine autora S. Pavešića, V. Barac-Grum, D. Malić i Z. Vincea. Taj se savjetnik bavi razlikama zapadne (hrvatske, zagrebačke) i istočne varijante (srpske, beogradske), npr. *okomica se kaže u zapadnim krajevima, a u istočnim krajevima kaže se vertikalna; dio u zapadnim krajevima, a parče u istočnim krajevima* (Rišner, 2006: 382). U trećem je razdoblju objavljeno još nekoliko jezičnih savjetnika: R. Vidović – *Kako ne valja – kako valja pisati* iz 1969. godine, *Jezični savjeti* iz 1983. godine istoga autora; K. Kosor – *Bilješke o jeziku suvremenih hrvatskih pisaca*; I. Brabec – *Sto jezičnih savjeta*. Četvrto razdoblje jezičnoga savjetništva traje od 1990. godine, ovo je razdoblje najplodnije, velik broj jezikoslovaca piše jezične savjete, no samo su četiri jezikoslovca objavili vlastiti jezični savjetnik, a to su: S. Babić, S. Težak, M. Mamić i I. Zoričić. Godine 1997. izdan je zbornik Hrvatskoga radija *Govorimo hrvatski* u kojemu je sudjelovalo 19 jezikoslovaca. Izdan je i *Hrvatski jezični savjetnik*. S. Babić izdaje prvi savjetnik pod nazivom *Hrvatska jezikoslovna čitanka* 1990. godine u dva dijela. U prvome dijelu pod nazivom *Jezikoslovna čitanka* nalaze se tvorbeni i leksički savjeti, autor raspravlja o jezičnome purizmu, tvori nove riječi, npr. *dozvoliti – dopustiti, efikasan – uspješan, peškir, šugaman – ručnik itd., zalaže se za izvedenice umjesto složenica, npr. videokrug – obzor; poljodjelac – ratar; savjetodavac - savjetnik, vodopad – slap* (Rišner, 2006: 384). Drugi dio savjetnika nosi naziv *Jezikoslovne studije* i u njima se nalaze članci o jezičnima savjetima.

3.2. Povijesna podjela jezičnoga savjetništva prema I. Zoričiću iz 1997. godine

U hrvatskome jeziku jezično savjetništvo ima dugu tradiciju. Ivan Zoričić jezične je savjetnike podijelio u tri skupine. U prvu skupinu spadaju savjetnici T. Maretića, I. Broza i V. Rožića, koji objavljuju manje članke u časopisima i novinama. Među prvim jezičnim savjetnicima bio je *Branič jezika hrvatskoga* N. Andrića, a 1997. godine objavljen je pretisak dopunjenoga izdanja iz 1911. godine. Andrićev savjetnik pripada skupini starih jezičnih savjetnika u koju spadaju i *Barbarizmi u hrvatskom jeziku* V. Rožića i *Jezični savjetnik* T. Maretića iz 1924. godine. Ti viši savjetnici nisu uzeli u obzir kajkavsku i čakavsku književnost. Rožić i Maretić radili su na čistoći jezika, dok je Andrić pokazivao više zanimanja za književnu prošlost i onodobni standardni jezik (Zoričić, 1998: 414).

Drugu skupinu jezičnih savjetnika čine *Književni jezik u teoriji i praksi* Lj. Jonkea, *Jezični savjetnik s gramatikom* S. Pavešića i suradnika, *Sto jezičnih savjeta* I. Brabeca i

Jezični savjeti R. Vidovića i *Kako ne valja - kako valja pisati* i *Bilješke o jeziku suvremenih hrvatskih pisaca* K. Kosora. U toj je skupini najpoznatiji Lj. Jonke i njegov savjetnik koji nije samo jezični savjetnik već se može koristiti za brojna jezična pitanja.

Treću skupinu savjetnika koji su izišli nakon osamostaljenja hrvatskoga jezika čine *Hrvatska jezikoslovna čitanka* i *Hrvatski jučer i danas* S. Babića, *Hrvatski naš svagda(š)nji* i *Hrvatski naš osebujni* S. Težaka, *Hrvatska riječ* F. Tanockoga i *Jezični savjeti* M. Mamića. Sve su te knjige zbirke jezičnih savjeta od kojih neki dijelovi s vremenom zastarijevaju i odlaze u povijest, ali dobar dio savjeta vrijedi dulje vrijeme i prihvaća se. Ova podjela nastaje 1997. godine (Zoričić, 1998: 415 - 416).

3.3. Povijesna podjela jezičnoga stvaralaštva prema I. Protuđeru iz 2004. godine

I. Protuđer autor je jezičnoga savjetnika *Pravilno govorim hrvatski: Praktični Jezični Savjetnik*. U djelu *Skrb hrvatskih književnika i jezikoslovaca nad hrvatskim jezikom od početka 16. stoljeća do početka 20. stoljeća*, koje je objavljeno 2010., jezični savjetnici dijele se na tri razdoblja: prvo razdoblje koje traje od početka 16. st. do hrvatskoga narodnog preporoda i u kojemu se javljaju prva jezična saborovanja starijih jezikoslovaca i književnika, drugo razdoblje, koje traje od hrvatskoga narodnog preporoda do 1886., i treće razdoblje, koje traje od 1886. do 1904. godine. Napisao je i djelo *Povijesno-kronološki pregled Hrvatskih jezičnih savjetnika (od početka) 1904. do 2004.*, koje je objavljeno 2004. u kojemu opisuje želju za očuvanjem hrvatskoga jezika od napada drugih jezika. U svom djelu Protuđer daje kronološki pregled svih jezičnih savjetnika objavljenih u 20. stoljeću. (Protuđer, 2004: 79)

Prvi je jezični savjet objavio T. Maretić s tekstom *Filologičko iverje u Viencu* 1886., a nakon toga objavio je 1924. *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik*. T. Maretić bio je promicatelj i zagovornik hrvatskoga ili srpskoga jezičnoga jedinstva i fonološkoga pravopisa, narodnoga jezika i (novo)štokavske osnove hrvatskoga standardnog jezika. Početkom 20. stoljeća, odnosno 1911., N. Andrić objavio je *Branič jezika hrvatskoga* u kojemu govori o jezičnoj čistoći i nezadovoljstvu stanjem u hrvatskome jeziku (Protuđer, 2004: 80).

V. Rožić napisao je purističko djelo *Barbarizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku* (1904), a sljedeća dva izdanja ovoga djela nose izmijenjeni naslov *Barbarizmi u hrvatskom jeziku* (1908., 1913. i pretisak 1998.). J. Benešić izdaje hrvatsku gramatiku na poljskome jeziku *Gramatyka języka chorwackiego czyli serbskiego* 1937. godine, a dio te gramatike je i

razlikovni rječnik *Serbizmiy a kroatyzy*. U rječniku upozorava na negativan utjecaj srpskih riječi i nepravdu koja se nanosi hrvatskomu jeziku. M. Soljačić napisao je *Jezični i stilistički savjetnik* 1939. godine, u savjetniku opisuje pogreške koje su česte u pisanju i govoru. P. Guberina i K. Krstić napisali su 1940. godine *Razlikovni rječnik hrvatskoga jezika i srpskoga jezika*. Ova je knjiga dijelom savjetnik, a dijelom rječnik. Svrha je pisanja savjeta uklanjanje srbizama iz hrvatskoga jezika (Protuđer, 2004: 84-85).

Za vrijeme NDH M. Cerovac napisao je dva jezična savjeta: *Jezični savjetnik za uredske kadrove* (1960), a potom je napisao *Poslovni jezik* (1964). U tim savjetima piše o hrvatsko-srpskome poslovnom jeziku, o netočnim primjerima koji su korišteni u poslovnome jeziku. Najpoznatiji jezikoslovac 20. stoljeća je Lj. Jonke, koji je objavio tri jezična savjetnika: *Književni jezik u teoriji i praksi* 1964. i 1965., *Hrvatski književni jezik danas* 1971. i *Hrvatski književni jezik u 19. i 20. stoljeću* 1971. godine. S. Pavešić je koautor *Jezičnog savjetnika s gramatikom*, a ostali autori koji su radili na savjetniku su: V. Barac-Grum, D. Malić i Z. Vince (Protuđer, 2004: 87).

Prvi je put objavljena gramatika s jezičnim savjetnikom i po tome će ovo djelo biti zapamćeno. *O suvremenom stanju našega jezika masovne komunikacije — Mali rječnik naše suvremene nepismenost*, 1968., *Kako ne valja — kako valja pisati*, 1969. i *Jezični savjeti*, 1983., jezični su savjetnici R. Vidovića, koji su svojim opsegom jedni od najvećih. K. Kosor objavljivao je u časopisu *Marija* od 1973. do 1975. pod naslovom *Malo slovnice*, a potom od 1977. do 1978. pod naslovom *Jezična zrnca*. Objavljene je članke objedinio u djelo pod naslovom *Bilješke o jeziku suvremenih hrvatskih pisaca*, koje je objavljeno 1979. godine. I. Brabec poznat je po svom jezičnom savjetniku *Hundred language tips*. U toj knjizi tiskani su savjeti koje je Brabec objavio u *Školskim novinama*, u rubrici *Riječ* (Protuđer, 2004: 90).

V. Anić napisao je *Glosar za lijevu ruku* koji je objavljen 1988. Pojmovnik je napisan slično jezičnim savjetnicima, opisuje pojmove iz hrvatskoga i srpskoga jezika. S. Težak objavio je četiri jezična savjetnika. *Hrvatski naš svagda(š)nji* na praktičan, razumljiv i čitljiv način objašnjava mnoge naše nedoumice, zablude i jezična lutanja. Jezični je savjetnik nastao prije osamostaljenja i međunarodnoga priznanja Republike Hrvatske. Većina članaka objavljena je u rubrici *Rijec* zagrebačkih školskih novina, a neki u *Jeziku* u svibnju 1990. godine. Drugi jezični savjetnik S. Težaka *Hrvatski naš osebujni* objavljen je 1995. godine i nastavak je njegova savjetnika *Hrvatski naš svagda(š)nji* (Protuđer, 2004: 92).

U toj se knjizi mogu pronaći jezični savjeti i drugi jezikoslovni članci koje su *Školske novine* objavljivale u rubrici *Riječ*, ali ima i tekstova objavljenih u *Jeziku*, *Vjesniku* i *Svjetlu*. Treća knjiga jezičnih savjeta *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni* (1999) dio je autorove savjetodavne trilogije. U toj knjizi autor daje brojne primjere iz književnih djela te savjete koji nisu obvezujući za korištenje (Protuđer, 2004: 93).

S. Babić prvi je koji je nakon osamostaljenja Republike Hrvatske objavio knjigu jezičnih savjeta *Hrvatska jezikoslovna čitanka*, a potom je objavio *Hrvatski jučer i danas* (1995), obje knjige nastale su iz članaka koje je Babić objavljivao u novinama. U njima se Babić najviše bavi srbizmima i anglicizmima. *Razlikovni rječnik srpskog jezika i hrvatskog jezika* V. Brodnjaka objavljen je 1991. godine, a godinu dana kasnije objavljeno je džepno izdanje *Rječnik razlika između hrvatskoga i srpskoga jezika* urednika I. Klarića. *Jezični priručnik* M. Krmpotića sadrži 96 kratkih pravila i objašnjenja s dovoljno primjera, drugi dio napisan je u dva stupca, prvi je srpski, a drugi hrvatski. U tom dijelu priručnika riječi nisu dovoljno objašnjene, pa je priručnik dosta kritiziran. Knjiga M. Mamića *Temelji hrvatskoga pravnog nazivlja* objavljena je 1992. godine, a drugo, prošireno izdanje 1999. godine. U toj knjizi M. Mamić savjetuje o pravnom nazivlju hrvatskoga jezika (Protuđer, 2004: 94).

Nakon Brodnjakovih znakova razlikovanja pojavljuju se još tri znaka razlikovanja: *Govorimo li ispravno hrvatski? Mali razlikovni rječnik?* (1993) autorice S. Pavun, *Razlikovni rječnik hrvatskoga i srpskoga graditeljskog nazivlja* autora Z. Vazdara (1993) te *Mali jezični priručnik* autorice G. Linke. Te su distinkcije manjega opsega i njihov predmet nije u potpunosti razrađen. *Hrvatsko računalno nazivlje. Jezična analiza* autorice M. Mihaljević savjetuje koju riječ koristiti u računarstvu; autorica je pokušala napraviti lingvističku analizu naziva iz računalne industrije. *Rječnik suvišnih tuđica u hrvatskom jeziku* M. Šimundića (1994) napisan je abecednim redom, a u njemu su objašnjene tuđice u hrvatskome jeziku. *Jezični priručnik hrvatskoga jezika* N. Bogdanića objavljen je 1994. godine, a bavi se leksičkim, sintaktičkim i pravopisnim problemima. Jezični savjetnik T. Kuljiša *Jezik naš hrvatski ovdje i sada* ispisan je objašnjenjima i primjerima iz dubrovačke književnosti (Protuđer, 2004: 95).

Sveti govor autora V. Kaleba jezikoslovni je savjetnik, ali i povijesna knjiga književnika, a ne jezikoslovaca, ali je ipak važno djelo za hrvatsku leksikografiju. F. Tanocki napisao je jezični savjetnik *Hrvatska riječ: jezični priručnik* (1995); autor pobliže objašnjava podrijetlo riječi, upotrebu i značenje riječi u književnojezičnoj normi. Djelo S. Blažanovića *Rječnik hrvatskog književnog nazivlja* (1995) napisano je jednostavno, nizanjem riječi i bez

objašnjenja, samo se navode razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika i primjeri. Knjiga jezičnih savjeta M. Mamića *Jezični savjeti* objavljena je u prosincu 1996., a drugo izdanje u travnju 1997. godine. Pohvaljuje se djelo koje ima članke koji nisu jezični savjeti. Svi primjeri korišteni u savjetniku iz književnih su djela hrvatskih književnika i iz živoga jezika. Djelo I. Protuđera *Pravilno govorim hrvatski* izišlo je 1997., 1998., 2000. i 2004. Prvi dio sadrži nedoumice koje je trebalo pobliže objasniti, drugi dio obrađuje nepravilne rečenice koje često čujemo i daje nam točne verzije, a treći dio obrađuje mali razlikovni rječnik s riječima koje ne bismo smjeli upotrebljavati u hrvatskome jeziku. Treće izdanje savjetnika popis je najčešćih sinonima (Protuđer, 2004: 98). Četvrto izdanje savjetnika ima članak u kojem se jednostavno govori o prilogu.

Nova knjiga I. B. Šamije *Hrvatski jezikovnik i savjetovnik* iz 1997. dublje se bavi lingvističkom problematikom, analizirajući gotovo sve riječi. Knjiga *Govorimo hrvatski* (1997) sadrži 331 jezični savjet na 512 stranica koji je objavljen u savjetniku prvoga programa Hrvatskoga radija. Na kraju knjige nalazi se popis suradnika koji su pisali članke. Savjete su napisali: V. Anić, E. Barić, G. Blagus, B. Duda, A. Diklić, M. Dulčić, A. Guluhak, N. Koharović, M. Mamić, M. Mihaljević, N. Opačić, J. Pavišić, J. Ružić, M. Samardžija, Lj. Šarić, V. Švačko, V. Vratović, S. Vulić i M. Znika (Protuđer, 2004: 99). Ta je knjiga jedinstvena jer ima više autora, što do tada nije bila praksa u savjetodavnoj literaturi. Jezični savjetnik *Hrvatski u praksi* I. Zoričića objavljen je 1998. godine. Taj je savjetnik zbirka savjeta koje je autor objavio u *Glasi Istre*, Vjesnikovu jezičnom savjetniku i časopisu *Jezik*, a potom ih objedinio u knjigu. Autor se dotiče pravopisnih, fonetskih, tvorbenih, leksičkih i naglasnih pitanja. Knjiga *Hrvatski jezik između norme i stila* M. Kovačevića jezični je savjetnik koji obrađuje više razina hrvatskoga jezika i utvrđuje što je dobro, a što nije u hrvatskome standardnom jeziku. Knjiga M. Mihaljević *Terminološki priručnik* (1998.) na nov način pobrojava sve probleme vezane uz pisanje nazivlja, nabraja teorije i primjere iz prakse. *Hrvatski jezični savjetnik* autora E. Barić, L. Hudeček, N. Koharovića, M. Lončarić, M. Lukende, M. Mamića, M. Mihaljević, Lj. Šarić, V. Švačko, L. Vukojevića, V. Zečević i M. Žagara najopsežniji je hrvatski jezični savjetnik (Protuđer, 2004: 100).

Knjiga kratkih jezičnih savjeta *Hrvatska jezična zrnca* autora fra J. Bubala jedan je od primjera jezičnih savjeta koji se fokusiraju na preporuke o pravilnoj jezičnoj upotrebi. Ta knjiga, objavljena 1999. godine, sadrži niz korisnih savjeta o gramatici, pravopisu, stilu i drugim aspektima jezika koji bi čitateljima mogli pomoći u poboljšanju njihovih jezičnih vještina. *Život riječi : Značenje, uporaba, podrijetlo* T. Ladana, knjiga je koja donosi riječi iz

hrvatskoga jezika i obrađuje tri jezične razine: značenje, uporabu i podrijetlo. U toj je knjizi opisano nekoliko tisuća riječi, od onih čestih do onih koje se rijetko koriste.

M. Krmpotić je 2001. godine objavio *Hrvatski jezični priručnik* u kojem objašnjava razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika te navodi primjere iz prošlosti i sadašnjosti hrvatskoga jezika. P. Bašić jedan je od najboljih poznavatelja crkvene nomenklature, a 2002. godine objavio je *O hrvatskome crkvenome jeziku*, vodič koji sadrži 12 članaka koji su prethodno objavljeni u raznim časopisima.

M. Mihaljević autorica je savjetnika o informatičkom nazivlju *Kako se na hrvatskom kaže WWW?* (2003). Taj je savjetnik nastavak njezine deset godina ranije objavljene knjige *Hrvatsko računalno nazivlje*. *Hrvatski naš (ne)podobni* (2004) četvrta je knjiga S. Težaka i nastavak je ranije objavljenih *Hrvatski naš svagda(š)nji* (1990), *Hrvatski naš osebujni* (1995) i *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni* (1999). U savjetniku autor ostavlja druge jezične mogućnosti na različitim razinama standardnoga jezika (Protuđer, 2004: 102).

3.4. Podjela prema vrsti jezičnoga savjetnika

Suvremeni jezični savjetnici mogu se podijeliti na savjetnike narativnoga tipa te savjetnike rječničkoga tipa.

3.4.1. Savjetnici narativnoga tipa

U savjetnicima narativnog tipa obrađuju se dva savjetnika: jezični savjetnik S. Težaka i jezični savjetnik S. Babića.

S. Težak (1991) pruža sveobuhvatna objašnjenja iz različitih područja, uključujući gramatiku, pravopis, sociolingvistiku, povijest jezika, lingvostilistiku i druge. Slično je i kod S. Babića (1995) čiji je jezični savjetnik također podijeljen na poglavlja.

U Težakovu savjetniku (1991) obrađuje se mnogo tema, kao što su jezik i jezične promjene, književni jezik, jezik u medijima, pravopis, dvojni oblici, rječotvorje, upotreba riječi u rečenicama, posuđenice i drugo. Sva područja temeljito se analiziraju s obiljem objašnjenja i primjera. U poglavljima koja se bave jezikom, njegovom poviješću i promjenama, Težak raspravlja o odnosu između hrvatskoga i srpskoga jezika. Također tumači žargon, vulgarizme, riječi iz filmova, radija i drugih izvora.

U svom jezičnom savjetniku, S. Babić (1995) također se bavi hrvatskim i srpskim jezikom. U predgovoru Babićeva savjetnika Težak ističe da knjiga obiluje srbizmima i anglizmima te da je namijenjena svima koji se zanimaju za vlastiti jezik. U poglavlju *Hrvatski i srpski jezik* Babić piše o razlikama između tih dvaju jezika, purizmu, promjenama u hrvatskome književnom jeziku, hrvatskoj normi i srpskome književnom jeziku, procesu prilagodbe hrvatskoga jezika prema srpskome i drugim teškoćama koje se javljaju.

Težak (1991) detaljno objašnjava pravopisna pravila koja se odnose na pisanje osobnih imena, kratica, složenica i materijalnih objekata poput medalja i nagrada. Posebno ističe promjenu u pisanju riječi *šesto* (šeststo) tijekom vremena. Prema Benešićevim tvrdnjama u Hrvatsko-poljskom rječniku (1949), u prošlosti se koristio oblik *šeststo*. Međutim, Anić i Silić zagovaraju pisanje oblika *šesto*.

Težak navodi da se u njegovo vrijeme i danas koristi oblik *šesto*, a ne *šeststo*. U svom djelu napominje da su termini "tvrdo" i "meko" *č* uvedeni u jezik, iako ne postoje kao zasebni glasovi, već su to dva glasa, odnosno dva slova, a ne različiti oblici istog glasa/slova. Također se dotiče ijekavskoga i jekavskoga izgovora. Prema njegovu mišljenju, ljudi mogu koristiti oblike poput *ml'jeko*, *l'jepo*, *t'jesno* samo ako te riječi pravilno zapišu kao *mlijeko*, *lijepo*, *tijesno*. Hrvatska ortoepija dopušta jednosložne izraze samo dok se pravopisno ništa ne mijenja. Pravila za upotrebu ijekavskoga i jekavskoga izgovora mogu se naučiti, zaključuje Težak.

Također, u svom savjetniku, S. Babić (1995) bavi se pitanjima pravopisa. Obraduje pravopisne i glasovne dileme u jeziku, kao i problem nepostojanog "e" i redosljeda atributa. Navodi da se do 19. stoljeća atribut pisao iza imenice, dok se kasnije počeo pisati ispred nje. Danas bi takav redosljed označavao stil određenoga pisca i njegovu umjetničku slobodu, no u pravopisu je obvezno pisati atribut ispred imenice, na primjer, "lijepa majka", a ne "majka lijepa".

Babić također piše o vezniku "pošto" koji se koristi kao vremenski i uzročni veznik. Navodi da se u novije vrijeme često koristi u uzročnom značenju, iako je zapravo vremenski veznik. Smatra da bi se kao uzročni veznik trebao koristiti samo uz glagole nesvršenoga vida, no isto tako smatra da je bolje izbjegavati njegovu upotrebu u uzročnome značenju.

3.4.2. Savjetnici rječničkoga tipa

U savjetnicima narativnoga tipa obrađuje se jezični savjetnik N. Opačić (2009) koji je nadasve koncipiran na drugačiji način u odnosu na ostale jezične savjetnike.

Njegov izgled podsjeća na rječnik. U savjetniku Opačić nudi upute za korištenje savjetnika i dodatak iza njega. U predgovoru napominje da se hrvatski standardni jezik mora učiti i da taj savjetnik može pomoći oko nekih nejasnoća. Sadrži 1046 natuknica u kojima Opačić daje kratka objašnjenja pri odabiru varijante. Na kraju se knjige nalazi *Dodatak* koji sadrži tablicu s glagolima, tablicu s mocijskim parovima, pojmovnik i kazalo. Navodi znakove i kroz djelo objašnjava njihovo značenje. Jezični je savjetnik ispisan abecednim redom.

Navodi se nekoliko primjera s objašnjenjem:

dobivati ← *dobijati* *Glagol se pogrešno rabi već i u infinitivnom obliku dobijati, pa onda i u glagolskim vremenima. Pravilan infinitiv ovoga glagola glasi dobivati, pa njega treba sprežati, i to (u prezentu) ovako: ja dobivam, ti dobivaš, on/ona/ono dobiva, mi dobivamo, vi dobivate, oni/one/ona dobivaju. Naravno, i u ostalim glagolskim vremenima bit će: ja sam dobivao/dobivala, ja ću dobivati itd.* (Opačić, 2009: 51)

ispravak ← *ispravka* *Kad novine netočno prenesu neku informaciju ili izjavu, oštećena strana obično traži da se objavi ispravak. No ima i onih koji traže ispravku. U hrvatskom jeziku u obzir dolazi samo ispravak (dakle imenica muškog roda).* (Opačić, 2009: 81)

jednostavno > *naprosto* *U hrvatskom standardnom jeziku bolje je jednostavno: to jednostavno nije istina (a ne to naprosto nije istina). Oblik naprosto izveden je od pridjeva prost. No on i nije tak jednostavan. Naime, češće se rabi u značenju grub, neuglađen nego u značenju običan, jednostavan...* (Opačić, 2009: 91)

Popis jezičnih savjetnika može se pronaći na stranicama Zagrebačke slavističke škole. Ondje se trenutno može pronaći 39 jezičnih savjetnika. U nastavku se navodi popis jezičnih savjetnika (Zagrebačka slavistička škola, 2024):

V. Rožić, *Barbarizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku*, Zemun 1904, »*Barbarizmi*« u hrvatskom jeziku, Zagreb 1908, 1913. Pretisak: Zagreb 1998.

- N. Andrić, *Branič jezika hrvatskoga*, Zagreb 1911, 1911. Pretisak: Zagreb 1997.
- T. Maretić, *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik*, Zagreb 1924.

- M. Soljačić, *Jezični i stilistički savjetnik*, Zagreb 1939.
- I. Frol, *Kako ćeš pravilno pisati?*, Zagreb 1940.
- M. Cerovac, *Jezični savjetnik za uredske kadrove*, Zagreb 1960.
- M. Cerovac, *Poslovni jezik*, Zagreb 1964.
- Lj. Jonke, *Književni jezik u teoriji i praksi*, Zagreb 1964, 1965.
- R. Vidović, *O suvremenom stanju našega jezika masovne komunikacije – Mali rječnik naše suvremene nepismenosti*, Split 1968.
- R. Vidović, *Kako ne valja – kako valja pisati*, Zagreb 1969.
- Lj. Jonke, *Hrvatski književni jezik danas*, Zagreb 1971.
- S. Pavešić (ur.) – V. Barac-Grum – D. Mali – Z. Vince, *Jezični savjetnik s gramatikom*, Zagreb 1971.
- I. Brabec, *Sto jezičnih savjeta*, Zagreb 1982, 1984.
- R. Vidović, *Jezični savjeti*, Split 1983.
- S. Babić, *Hrvatska jezikoslovna čitanka*, Zagreb 1990.
- S. Težak, *Hrvatski naš svagda(š)nji*, Zagreb 1990.
- M. Samardžija (ur.) *Jezični purizam u NDH. Savjeti Hrvatskoga državnog ureda za jezik*, Zagreb 1993, *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Zagreb 2008.
- V. Kaleb, *Sveti govor*, Zagreb 1994.
- F. Tanocki, *Hrvatska riječ. Jezični priručnik*, Osijek 1994, 1995.
- S. Babić, *Hrvatski jučer i danas*, Zagreb 1995.
- S. Težak, *Hrvatski naš osebujni*, Zagreb 1995.
- M. Mamić, *Jezični savjeti*, Zadar 1996.
- *Govorimo hrvatski. Jezični savjeti*, Zagreb 1997.
- I. Protuđer, *Pravilno govorim hrvatski*, Split 1997, 1998.
- M. Kovačević, *Hrvatski jezik između norme i stila*, Zagreb 1998.
- I. Zoričić, *Hrvatski jezik u praksi*, Pula 1998.
- S. Težak, *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni*, Zagreb 1999.
- E. Barić – L. Hudeček – N. Koharović – M. Lončarić – M. Lukenda – M. Mamić – M. Mihaljević – Lj. Šarić – V. Švačko – L. Vukojević – V. Zečević – M. Žagar, *Hrvatski jezični savjetnik*, Zagreb 1999.
- S. Težak, *Hrvatski naš (ne)podobni*, Zagreb 2004.
- M. Stojković, *Hrvatske jezične i pravopisne dvojbe*, Zagreb 2005.

- Lj. Jonke, *O hrvatskome jeziku*, Zagreb 2005.
- D. Brozović, *Prvo lice jednine*, Zagreb 2005.
- N. Opačić, *Iza riječi*, Zagreb 2005.
- N. Opačić, *Hrvatski u zgradama*, Zagreb 2006.
- J. Dujmušić, *Antibarbarus hrvatskoga jezika*, Zagreb 2008.
- N. Opačić, *Reci mi to kratko i jasno. Hrvatski za normalne ljude*, Zagreb 2009.
- N. Opačić, *Riječi s nahtkasna i kantunala (ili noćnog ormarića)*, Zagreb 2009.
- M. Bilić – M. Donkov – A. Fišer – R. Grčević – J. Ružić – B. Sinković – A. Tomljenović – I. Ujević, *Lektorska bilježnica*, Zagreb 2011.
- N. Opačić, *Hrvatski ni u zgradama*, Zagreb 2012.
- N. Opačić, *Novi jezični putokazi. Hrvatski na raskrižjima*, Zagreb 2014.

Iz navedenoga popisa vidljivo je da je prvi objavljeni savjetnik bio onaj V. Rožića, *Barbarizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku*. Najviše je savjetnika objavljeno 1999. godine, a najmanje 1904.

Također, popis jezičnih savjetnika može se naći i na stranicama Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Na stranici ima ukupno 25 jezičnih savjetnika. Najviše savjetnika objavljeno je u godinama 1999. i 2014., pri čemu su objavljena po tri savjetnika u svakoj od tih godina. Najmanje savjetnika objavljeno je u godinama 1924., 1939., 1969., 1971., 1983., 1984., 1990., 1991., 1994., 1995., 1996., 1997., 1998., 2006., 2009., 2010., 2011., 2012. i 2016., pri čemu je objavljen samo jedan savjetnik u svakoj od tih godina. U nastavku se prikazuje popis jezičnih savjetnika Instituta za hrvatski jezik (Institut za hrvatski jezik, 2024):

- V. Rožić, *Barbarizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku*, Zemun 1904. *Barbarizmi u hrvatskome jeziku*, Zagreb 1908. i 1913. (pretisak Zagreb 1998.)
- N. Andrić, *Branič jezika hrvatskoga*, Zagreb 1911. (pretisak Zagreb 1997.)
- T. Maretić, *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve one, koji žele dobro govoriti i pisati našim jezikom*, Zagreb 1924.
- M. Soljačić, *Jezični i stilistički savjetnik*, Zagreb 1939.
- R. Vidović, *Kako valja — kako ne valja pisati*, Zagreb 1969.
- *Jezični savjetnik s gramatikom*, ur. S. Pavešić, Zagreb 1971.
- R. Vidović, *Jezični savjetnik*, Split 1983.

- I. Brabec, *Sto jezičnih savjeta*, Zagreb 1984.
- S. Težak, *Hrvatski naš svagda(š)nji*, Školske novine, Zagreb 1990. i 1991.
- F. Tanocki, *Hrvatska riječ — jezični priručnik*, Osijek 1994. i 1995.
- S. Težak, *Hrvatski naš osebniji*, Školske novine, Zagreb 1995.
- M. Mamić, *Jezični savjeti*, Zadar 1996. i 1997.
- *Govorimo hrvatski: jezični savjeti* (ur. M. Dulčić), Hrvatski radio, Zagreb 1997.
- I. Zoričić, *Hrvatski u praksi*, Pula 1998.
- E. Barić i dr., *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 1999.
- M. Matković, *Jezični savjetnik: iz prakse za praksu*, Škorpion, Zagreb 2006.
- N. Opačić, *Reci mi to kratko i jasno: hrvatski za normalne ljude*, Novi Liber, Zagreb 2009.
- L. Hudeček, M. Mihaljević i L. Vukojević, *Jezični savjeti*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 2010. i 2011.
- *Jezični priručnik Coca-Cole HBC Hrvatska – Hrvatski jezik u poslovnoj komunikaciji* pripremili L. Hudeček i M. Matković u suradnji s I. Čutukom, Coca-Cola HBC Hrvatska, Zagreb 2012.
- S. Ham, J. Mlikota, B. Baraban, A. Orlić, *Hrvatski jezični savjeti*, Školska knjiga, Zagreb 2014.
- G. Blagus Bartolec, L. Hudeček, Ž. Jozić, I. Matas Ivanković, M. Mihaljević, *555 jezičnih savjeta*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 2016.

4. JEZIČNO SAVJETNIŠTVO U ISTRI

Razvoj hrvatskoga jezika u Istri ima složenu povijest oblikovanu kulturnim, političkim i društvenim utjecajima tijekom vremena.

4.1. Jezične specifičnosti Istre

Istra je kroz povijest prolazila kroz težak i kompliciran put što se tiče jezika. Zbog povijesne podjele Istre, hrvatski je jezik bio dosljedno zanemaren u korist talijanskoga i njemačkoga. Mirom u Campoformiju 1797. godine mletačka Istra, zajedno s kvarnerskim otocima i Dalmacijom, dolazi pod austrijsku vlast, čime je Istra potpuno integrirana u istu državu. Godine 1805. Napoleon je objavio rat Austriji, a mirom u Poznańu 1806. godine Venecija, bivša mletačka Istra, kvarnersko otočje i Dalmacija postaju dio Napoleonove Kraljevine Italije, budući da se car Franjo L. odrekao kontrole nad njima (Fonović Cvijanović, 2022: 14).

Prema riječima Bože Milanovića, austrijska je vlast prigrllila stanovništvo mletačke Istre, dajući im veću autonomiju, poštujući njihove statute i pospješujući trgovinu. S druge strane, francusko-talijanska vlada zauzela je potpuno drugačiji pristup, nametnuvši veće poreze, provodeći vojnu obvezu, uplićući se u Crkvu, ukidajući gradske statute i neprestano uvodeći nove zakone što je dovelo do velikoga nezadovoljstva naroda (Milanović, 1967: 32).

Mir u Schönbrunnu 1809. godine rezultirao je pripojenjem raznih regija Kraljevini Italiji, uključujući Trst, Goricu, austrijski dio Istre, Kranjsku, zapadni dio Koruške i dijelove Hrvatske. To je također dovelo do osnivanja Ilirskih pokrajina koje su uključivale Istočni Tirol, bivšu mletačku Istru, Dalmaciju, Boku kotorsku i Dubrovačku Republiku. B. Grafenauer u svom djelu *Ilirija, kraljevina* sugerira da je naziv pokrajine referenca na stare Ilire, najranije poznate stanovnike regije. Vrijedno je napomenuti da su se pojmovi *iliri* i *ilirski jezik* često koristili za označavanje Slavena i njihova jezika. U Ilirskim pokrajinama Francuzi uvode vlastite zakone i osnivaju škole u kojima se uči francuski, njemački, talijanski i domaći jezik. Međutim, unatoč naporima Francuza da dovedu napredak u Iliriju, narod u to vrijeme nije u potpunosti prihvatio njihovu politiku zbog svoga stava prema vjeri, loših ekonomskih uvjeta, prisilnog novačenja i pretjeranih financijskih zahtjeva. (Fonović Cvijanović, 2022: 15).

Novim upravnim ustrojem koji je nastupio nakon pada Austro-Ugarske Monarhije, uspostavljena je Istarska županija koja je obuhvaćala Istru i kvarnerske otoke sa sjedištem u Pazinu. Dva su značajna dokumenta odigrala ulogu u oblikovanju političkoga krajolika: *Listopadska diploma* iz 1860. i *Veljački patent* iz 1861. kojima je uspostavljena Markgrofovija Istra.

Donošenjem ustava i zakona u austrijskoj polovici zemlje pokrenula se ravnopravnijsa borba za prava istarskih Hrvata, a pitanje jezika postalo je tema rasprava na saborskim zasjedanjima, kako u Istarskom saboru u Poreču, tako i u Carevinskom vijeću u Beču. U drugoj polovici 19. stoljeća prosvjetnim djelovanjem hrvatskoga svećenstva, jedinoga obrazovanog sloja u tadašnjoj Istri, ojačan je hrvatski narodni preporod. Šezdesetih godina 19. stoljeća osnivaju se čitaonice i prosvjetna društva s primarnim ciljem otvaranja hrvatskih škola. Uz Trst, Gorica i Zagreb bili su važni kulturni centri, odakle su ilirske ideje prožimale istarsko društvo. Do kraja Prvoga svjetskog rata osnovano je stotinjak čitaonica. Počevši od 21. svibnja 1871. godine održavale su se masovne skupštine ili *tabori*, koji su predstavljali platformu za raspravu o političkim, ekonomskim i pitanjima vezanim uz jezik, poput uvođenja narodnoga jezika u urede i škole. Ti su tabori odigrali presudnu ulogu u širenju preporoditeljskih ideja, označivši početke hrvatskoga narodnog preporoda u Istri, koji je dobio daljnji zamah osnivanjem *Naše sloge* na čelu s biskupom Dobrilom. Nadalje, nastava se izvodila na njemačkome jeziku, što je destimuliralo upis. Uviđajući neuspjeh u tim školama, austrijske su vlasti do kraja prve polovice 19. stoljeća uvele talijanski, slovenski i hrvatski jezik. Godine 1848. hrvatski je jezik službeno priznat u školama, a 1859. njemački je jezik zakonom isključen iz pučkih škola za Hrvate i Slovence. Tako su u Trstu tiskani udžbenici na hrvatskome, slovenskome i talijanskome jeziku. Godine 1845. objavljen je *Mali katekizam s pitanjima i odgovorima za uporabu u prvom razredu srednjih škola* (Milanović, 1991: 91).

Na jezičnome se planu značajan napredak dogodio 1883. godine kada je Carevinsko vijeće priznalo ravnopravnost talijanskoga i hrvatskoga jezika u sudovima u Istri i Dalmaciji. To se još jednom potvrdilo prilikom otvaranja Sabora 1889. godine kada se vladin povjerenik obratio zastupnicima na talijanskome i hrvatskome jeziku. Nastojanja da se promijeni status hrvatskoga jezika postupno su jačala (Milanović, 1967: 89-90).

Potkraj 19. stoljeća djelovanje političkog društva *Edinost* postalo je vrijedno pažnje jer su se Hrvati i Slovenci udružili u borbi protiv talijanske prevlasti. Još je jedan značaj događaj bio otvaranje prve hrvatske gimnazije u Pazinu 1899. godine. M. Laginja odigrao je značajnu ulogu u povijesti hrvatskoga jezika od sredine 19. stoljeća do kraja Prvoga svjetskog rata

(Strčić, 1984: 42). U svojoj prvoj pjesmi *Istran*, objavljenoj u Istranskome kalendaru, istaknuo je važnost materinskoga jezika u jačanju nacionalne svijesti u Istri. S istim je ciljem napisao i *Basne*, koristeći se jezikom koji je u sebi nosio elemente štokavskoga i čakavskoga narječja. Osim toga, napisao je komediju *Šilo za ognjilo* 1880 godine. (Zoričić, 2008: 85-87).

Naime, od četrdesetih godina 19. stoljeća zamjetne su veze hrvatskih preporoditelja u sjevernoj Hrvatskoj i Istri. Također, ističe se i pismo Dinka Muškardina, svećenika u Štivanu na otoku Cresu, koje piše B. Kukuljeviću, sinu I. Kukuljevića u kojem izražava nadu da će se otok Cres uskoro pridružiti ostatku Hrvatske, navodeći da je s moralne perspektive otok puno bliži hrvatskoj domovini.

Još jedna značajna ličnost predrenesansnoga razdoblja je J. Voltić (1750. - 1825.) iz Tinjana, koji se ističe kao značajan kulturni djelatnik. Napisao je glasoviti *Ricoslovník ilirskog, talijanskog i njemačkog jezika s pripadajućom gramatikom ili literaturom* 1803. godine. To je djelo sastavljeno s namjerom poučavanja hrvatskoga jezika. M. Strčić ističe da su Voltićev rad i zanimanje za povijesna, jezična i pravopisna pitanja izravno utjecali na preporodna gibanja u Istri. Nadalje, njegov je rad imao šire implikacije, pridonoseći razvoju ilirske ideje općenito, koja je težila uspostavi zajedničkoga književnog jezika za Južne Slavene. Voltićev rad također je odigrao ulogu u postavljanju pravopisnih temelja koje su postavili Gaj i Karadžić.

Nadalje, ističe se i I. Feretić (1769. - 1839.), pjesnik i učitelj brojnih svećenika glagoljaša iz Vrbnika na otoku Krku koji je smatrao da nazivi ilirski, slavenski ili hrvatski ne smiju dijeliti jedan narod. Također, treba spomenuti i P. Studenca (1811. - 1898.) koji je u književnosti poznat kao prvi hrvatski pučki preporoditelj iz Istre. U vrijeme kada je talijanski jezik bio službeni, Studenac je hrabro čitao evanđelje i držao propovijedi na hrvatskome jeziku. Smatra se da se u hrvatski narodni preporod uključio oko 1835. ili 1836. godine (Fonović Cvijanović, 2022: 23). U Danici je 1844. objavio članak *Nekoje misli o narodnom združenju* gdje je istaknuo da hrvatski narodni preporod ne smije zahvatiti samo inteligenciju, nego i narod, govoreći o hrvatskome jeziku kao o nečem očaravajućem. F. Volarić (1805. - 1877.) poznat je kao autor *Ilirske gramatike za pučke škole*, udžbenika objavljenog 1852. koji se koristio u Banskoj Hrvatskoj (Fonović Cvijanović, 2022: 23).

Razvoj jezičnih savjetnika u Istri započeo je u 19. stoljeću pojavom časopisa i novina na hrvatskome jeziku. Jedan je od prvih takvih časopisa bio *Jadranski Slavjan* iz 1849. godine, koji je objavljivao nekoliko članaka na hrvatskome i slovenskome jeziku. Također,

1854. godine biskup Juraj Dobrila objavio je molitvenik *Otče, budi volja tvoja*, koji je postao važan ne samo kao vjerski tekst već i kao sredstvo za širenje pismenosti i obrazovanja lokalnoga stanovništva. Pojava prvih čitaonica, poput one u Kastvu 1866. godine, također je doprinijela jačanju jezične svijesti i obrazovanju (Fonović Cvijanović, Vitković, 2023: 110 – 112).

Značajnu ulogu u jačanju nacionalne svijesti imao je creski svećenik M. S. Volarić. A. M. Jurjenić (1805. - 1869.), skladatelj preporodne pjesme *Kastav u ufanje* i pjesama *Slava na nebu se peva* i *Čez drtort crna magla*, kao i svećenici J. J. Marčelj (1812. - 1874.) i J. A. Petris (1787. - 1868.), koji su poznavali djela iliraca (Fonović Cvijanović, 2022: 23).

Sredinom 19. stoljeća u Istri je započela organizirana borba za očuvanje hrvatskoga nacionalnog identiteta i jezika, uz važnu ulogu medija. Cilj je bio da hrvatski postane službeni jezik u školama, administraciji i političkom životu. Ideje o obnovi koje su krenule iz Trsta počele su se širiti u Istri, gdje su se već sredinom 19. stoljeća okupljali hrvatski i slovenski intelektualci (Fonović Cvijanović, Vitković, 2023: 109).

Između 1918. i 1924. godine Istra je postala poprištem napora talijanskih vlasti u provođenju asimilacijske politike. Nakon završetka Prvoga svjetskog rata Istra je prešla pod talijansku upravu, što je rezultiralo pokušajima nametanja talijanskoga jezika i kulture lokalnome stanovništvu, što je izazvalo otpor dijela stanovništva. Talijanske su vlasti provodile politike koje su potiskivale upotrebu hrvatskoga i slovenskoga jezika te nastojale promicati talijansku kulturu i identitet. Ta je politika uključivala zabranu političkih novina na hrvatskome jeziku te ograničavanje upotrebe materinjega jezika u školama, crkvama i drugim javnim institucijama. Lokalne novine, poput *Istarske riječi*, bile su ključni instrument otpora tim politikama. Članci u tim novinama osuđivali su talijansku dominaciju, izražavali nezadovoljstvo politikama koje su gušile lokalne identitete i jezike te pozivali na zajedništvo u borbi protiv asimilacije. Osim toga, dokumenti su svjedočili o fizičkim napadima na novine i nasilju nad lokalnim stanovništvom koje nije prihvaćalo talijansku dominaciju. Napori asimilacije izražavali su se i kroz obrazovni sustav. Talijanske su vlasti pokušavale nametnuti talijanski jezik u školama, pri čemu su djeca koja nisu govorila talijanski bila izložena fizičkome kažnjavanju. Unatoč tim naporima, lokalno je stanovništvo nastavilo pružati otpor talijanskim politikama asimilacije, ističući važnost očuvanja vlastitog jezika, kulture i identiteta (Fonović Cvijanović, Vitković, 2023: 115 – 120).

Nadalje, *Hrvatski glas*, koji se pojavio nakon Drugoga svjetskog rata, isticao je važnost očuvanja hrvatskoga jezika i identiteta na bujskome području. Njihovi su tekstovi jasno ukazivali na tešku socio-političku situaciju tih godina, ističući problem talijanizacije hrvatskih imena i prezimena te zabranu upotrebe hrvatskoga jezika u javnom i privatnom životu. Često su naglašavali važnost školovanja na hrvatskome jeziku i borbu protiv fašizma. Uključivanje novih hrvatskih škola i aktivnost udruga za prosvjetu predstavljali su ključne korake u očuvanju nacionalne svijesti i otporu talijanskoj dominaciji (Fonović Cvijanović, Vitković, 2023: 121 – 124).

4.2. Jezični savjetnici i Bilješke I. Zoričića

I. Zoričić bio je hrvatski jezikoslovac i akcentolog te član Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika.

Svoj je doprinos na tom području dao i publikacijom *Hrvatski u praksi* (1998) te brojnim člancima objavljenim u uglednim publikacijama poput *Glasa Istre* i *Vjesnikova Jezičnog savjetnika*. Jezični savjetnik *Hrvatski u praksi*, objavljen 1998. godine, predstavlja značajno djelo koje se bavi pravopisnim i jezičnim pitanjima hrvatskoga jezika. Autor nudi detaljne smjernice podijeljene u tri glavna dijela, čineći ga korisnim izvorom za sve koji žele produbiti svoje znanje o jeziku. Prvi dio, nazvan *Putovima jezične kulture*, tematizira pravopisne i glasovne nedoumice s kojima se često susrećemo. Zoričić na jednostavan način objašnjava različite pravopisne dileme, poput razlike između riječi *kadkad* i *katkad* te pravila koja se odnose na počasno *Vi*, pisanje nadnevnaka, niječnica i kratica. Drugi dio, *Hrvatske naglasne posebnosti*, posvećen je naglasnome sustavu hrvatskoga jezika. Autor analizira naglasne kolebanja i probleme koji se javljaju u vezi s naglaskom, pružajući čitateljima dublji uvid u ovo složeno područje jezične strukture. U trećem dijelu, *Ocjene i osvrti*, autor daje pregled relevantnih izvora kao što su gramatike i pravopisi, ističući njihovu važnost za pravilan jezični izraz. Također, spominje radove drugih autora koji su doprinijeli jezičnoj kulturi, čime čitateljima pruža širi kontekst u kojem se razvijao i oblikovao hrvatski jezik (Zoričić, 1998)

Osim jezičnog savjetnika *Hrvatski u praksi* tu je i njegov jezični savjetnik *Tragom jezičnih nedoumica*. Objavljen je 2004. godine u Puli te predstavlja značajan doprinos proučavanju hrvatskoga jezika i jezičnih nedoumica. Taj savjetnik, sastavljen od članaka

objavljenih u *Glasi Istre*, pruža detaljan uvid u različite aspekte jezične kulture i normi. U uvodnome dijelu Zoričić naglašava aktualnost knjige te objašnjava strukturu i svrhu svakoga dijela. Savjetnik je podijeljen u tri dijela: *Iz hrvatske jezične današnjosti*, *Hrvatski za oko i uho* te *Mala kronika hrvatskog jezikoslovlja 1999. – 2003.* (Zoričić, 2004). Prvi dio, *Iz hrvatske jezične današnjosti*, istražuje različite aspekte jezika kao što su pravopis, glasovna pitanja, tvorba riječi te leksičke značajke. Članci u tom dijelu pružaju jednostavne odgovore na jezične nedoumice koje često muče govornike hrvatskoga jezika. Drugi dio, *Hrvatski za oko i uho*, dublje se bavi naglasnim sustavom i problemima hrvatskoga književnog jezika. Autor analizira naglasne posebnosti te pruža uvide u jezične karakteristike književnih tekstova, kao što su djela M. Balote. Treći dio, *Mala kronika hrvatskog jezikoslovlja 1999. – 2003.*, osvrće se na najnovije priručnike, pravopise i leksikone objavljene u tom razdoblju. Zoričić ocjenjuje i uspoređuje ove izvore te daje pregled suvremenih jezičnih tendencija. Savjetnik se ističe interaktivnim pristupom jezičnim temama, pružajući čitateljima mogućnost razumijevanja i odabira (Kolenić, 2004: 157).

No, ono po čemu je nadaleko poznat jest njegova predanost promicanju hrvatskoga jezika, ponajviše kroz priloge u rubrici *Bilješke o jezičnoj kulturi* Glasa Istre gdje su zabilježene 203 bilješke. Popis njegovih radova nalazi se u časopisu pulskog Filozofskog fakulteta Pula pod nazivom *Tabula* pod brojem 9. Bilješke su nastale od 1982. do 2007. godine. U nastavku rada prikazuju se Bilješke prof. Zoričića.

U **Bilješci od 2. 1. 1998.** prof. Zoričić ističe raznolikost starih običajnih uzrečica iz hrvatskih čakavskih govora u Istri prilikom čestitanja prigoda poput nove godine. Primjer: *Nova godina i veselimo se na tom Novom ljetu (litu, letu)! A tko hoće da riječima bude tijesno a osjećajima prostrano, neka s čašom pjenušca u ruci dometne: i k litu!* Zoričić ističe da za svakoga kome je do punine i ljepote izričaja ona je zanimljiva jer je veoma sažeta i jezgrovita, od tri kratke riječi i svega šest glasova, pravi plod narodnoga duha i rječitosti. Istodobno je jedan od niza primjera koji pokazuju da se u današnjim riječima čuvaju prežitci nekadašnjih značenja. Vidi se to po vezi između imenice *godina* i *ljetu*.

Na razini općega jezičnog znanja i u stilski neutralnoj uporabi danas je u hrvatskome jeziku godina i vrijeme od 365 dana ili štogod kraće od toga (npr. školska godina), a ljetu je najtoplije godišnje doba. No uz ta opća značenja obje riječi i u narodnim govorima pa i u književnome jeziku čuvaju stara značenja. Tako riječ *ljetu* u *narječjima*: *lito, leto dolazi kadgod mjesto imenice godina, a godina može značiti i 'kiša, dažd.* Nadalje, ističe da etimolozi (tumači podrijetla riječi) dokazuju da je imenica *ljetu* već u praslavenskom prvotno

značila samo godišnje doba, a zatim isto što i godina, dakle, vrijeme od dvanaest mjeseci. To je stanje očuvano posebno u kajkavskim i čakavskim govorima, pa tako navodi i ističe primjere starih kajkavskih i čakavskih pisaca: *U polači Fausta Rimljanina leto dan zadržan* (F. Glavinić) *Leta 1248. vu francuskom orsagu imali su duhovni pastiri spravišće* (J. Mulih). I danas je u tim govorima *leto*, *lito* sasvim obično u značenju *godina*, pa tako isto nalazimo često u djelima novijih hrvatskih pisaca: *Licem na Mlado ljeto počēt ćemo s lovom na divlje svinje kod lovidruga koljenovića Petrovskog* (I. Cepelić), *Djeca se skupljala na prvi pohod u crkvu, da zazovu božju pomoć za novo školsko ljeto* (M. C. Nehajev). Također, ističe se stara pučka božićna pjesma *Narodi nam se* koja ima pripjevak koji glasi: *Na tom mladom ljetu veselimo se*. Nadalje, ističe da imenica *godina* u hrvatskome jeziku postoji od davnina te da je to izvedenica morfema *god* a nekad je značio *ugodnost, ugoda, dobro vrijeme*.

Iduća **Bilješka je od 9. 1. 1998.** u kojoj govori *O kolebanjima u gramatičkom rodu* te ističe da govornici hrvatskoga jezika obično s lakoćom razlikuju je li koja imenica ili imenska riječ (pridjev, zamjenica, broj) muškoga, ženskoga ili srednjega roda. Kolebanja se mogu javiti jedino kad se ne poklapaju gramatička i leksička obilježja, pa je određena riječ po svom obliku i sklonidbi jednoga, a po značenju drugoga roda. Primjerice imenica *tata* gramatički je ženskoga roda (jer se mijenja isto kao *mama*), a označuje osobu muškoga spola. Stoga se očekuje da su svi takvi izuzetci zasebno i jednoznačno opisani u temeljnim jezičnim priručnicima kako ne bi bilo spoticanja u njihovoj sklonidbi i slaganju s drugim riječima u rečenici. No tko pažljivije zagleda u više različitih priručnika, opazit će da tako jest često, ali nije uvijek.

Ističe da katkad s određivanjem gramatičkoga roda imaju teškoća ne samo nestručnjaci već i jezikoslovci. Ističe primjere imenica *auto, kino, ovaj auto ili ovo auto, ovo kino ili ovaj kino*. U pisanim izvorima i razgovornome jeziku našlo bi se potvrda i za jednu i za drugu mogućnost, ističe Zoričić.

Međutim, radi se o široj pojavi jer se na isti način kolebaju između muškoga i srednjega roda i ostale imenice stranoga podrijetla koje imaju nastavak *-o* u nominativu jednine. Takve su još *dinamo, domino, fijasko, geto, kakao, kimono, konto, korzo, libreto, loto, moto, nokturno, polo, rodeo, saldo, salto, solfeđo, tango, tempo, tornado, torpedo, torzo, vaterpolo, veto i dr.* Budući da su sve imenice iz drugoga jezika navodi da je potrebno pogledati što o tome kaže Klaićev *Rječnik stranih riječi* iz 1978. godine u kojem stoji: *u hrvatskom jeziku posuđenice s nastavkom -o i u jednini i u množini (ako je imaju) samo*

muškoga roda: ovaj dinamo – N mn. dinami, pa domino – domini, libreto – libreti, torpedo – torpedi, torzo – torzi, veto – veti.

Nadalje, budući da je ovdje riječ o sklonidbi i slaganju riječi u rečenici, dakle, o izrazitim gramatičkim pitanjima, valja pogledati što propisuju slovnice hrvatskoga jezika. No i u njima čitatelja čeka dvojstvo. Na jednoj su strani starije slovnice, npr. Brabec-Hraste-Živkovićeva, koje poput Klaića za primljenice na *-o* imaju muški rod u jednini i množini, osim imenice *kino* koja je srednjega roda. Od novijih s njima se slaže Babić-Težakova *Gramatika hrvatskog jezika*. Drugu skupinu čine ostale novije slovnice hrvatskoga jezika (*Hrvatska gramatika* skupine autora Zavoda za hrvatski jezik, Akademijina *Gramatika*, Raguževa *Praktična hrvatska gramatika*). Po njima su posuđenice s nastavkom *-o* kad znače što neživo u jednini muškoga, a u množini srednjega roda, npr. *N mn. kina, libreta, tornada, torpeda, torza, salda, veta itd.*, osim imenice *auto* koja je i u množini muškoga roda: *N mn. auti*. Pita se Zoričić otkuda ta razlika? Ističe da joj razloge valja tražiti u načinu prilagodbe tuđica normama hrvatskoga standardnog jezika. Načelno se sve riječi što dolaze iz drugih jezika trebaju prilagoditi hrvatskome jezičnom sustavu. Imenice preuzete iz drugih jezika koje završavaju na nastavak *-o* ostvarile su to na dva načina. U književnome su jeziku danas one u jednini muškoga roda. To znači da su slične većini ostalih posuđenica koje završavaju na neki drugi glas.

Zatim slijedi **Bilješka od 16. 1. 1998.** govori o *Sudbini veznika pošto*. Zoričić ističe da većina ljudi još iz osnovne škole pamti da su veznici pomoćne riječi koje služe za povezivanje jednostavnih rečenica u složenu. Ima ih (doduše malo) koji izriču samo jedno značenje i povezuju tek jednu vrstu rečenica. Postoje (u izdašnoj većini) i takvi veznici što vežu dvije, tri, četiri, pa i više vrsta rečenica. Razumljivo je da kadšto kraj takve raznovrsne uporabe iskrсну neprilike u slaganju rečenica. U toj je skupini i vremenski veznik *pošto*. Ističe da taj veznik u hrvatskome jeziku prati više neobičnosti. Ponajprije, moglo bi se reći da o njemu raspravljaju hrvatski jezikoslovci već više od jednoga stoljeća. Temeljna je dvojba u tome je li *pošto* samo vremenski veznik (*Pošto mu je predao poruku, ode, Paunice pošto se okupaju, odlete sve zajedno.*) ili bi uz to mogao imati i uzročno značenje: *Nisam mogao doći na dogovor pošto mi (tj. jer mi) nitko nije to rekao., Pošto ste (budući da ste) vi u manjini, ja sam uz vas* (A. G. Matoš). Najprije je krajem prošloga stoljeća T. Maretić u svojoj slovnici a potom i u jezičnome savjetniku tvrdio da nije dobro upotrebljavati *pošto* u značenju uzročnoga veznika jer kaže on: *tako narod nigdje ne govori*. Stoga u uzročnim rečenicama ne može stajati *pošto*.

Za Maretićem se povela većina gramatičara i pisaca jezičnih priručnika sve do našega doba, unoseći istu tvrdnju u svoje priručnike. Druga je neobičnost veznika *pošto* u njegovu postanku i proširenosti. Iako je nastao združivanjem dviju sastavnica koje su stare u hrvatskome jeziku, i to pomoću predmetka (prijedloga) *po* i zamjenice *što*, za njega se u Akademijinu rječniku našlo malo pisanih potvrda starijih od 19. stoljeća. Ostali izvori, napose Benešićev *Rječnik*, pokazuju da je *pošto* prošireniji u novijim tekstovima i u razgovornome jeziku, obično u vremenskome značenju. No, lijep broj prošlostoljetnih i ovostoljetnih hrvatskih pisaca iz svih krajeva upotrebljava ga ne samo u vremenskim već i u uzročnim rečenicama: *Pošto je (mjesto: budući da je, kako je) vrijeme bilo prekrasno, odredio je Stipančić da se velika obiteljska slava obavi u njegovom vinogradu* (V. Novak).

Na taj se način ne slažu u svemu jezična norma i praksa jer jezikoslovci tvrde da nije dobro upotrebljavati veznik *pošto* u uzročnom značenju, a praksa od toga odstupa. Među uzrocima mogla bi biti i uporaba prijedloga *po* koji, uz ostalo, može imati i uzročno značenje, npr.: *Po nagovoru svojih prijatelja promijenio je studij. Tako je postupio po ljudskoj slabosti*. Ni vremensko značenje veznika *pošto* nije čvrsto ni često. Još se na početku stoljeća N. Andrić požalio u *Braniču jezika hrvatskoga kako rijetko prima u ruke dopise i članke u kojima dolazi taj veznik*. On je dobro zapazio pojavu da mnogi pisci mjesto *pošto* uzimaju druge izraze kao što su *izakako*, *nakon što* i sl. Ali uzrok tomu ipak neće biti kako tvrdi Andrić – *strah od pogrešne uporabe*, već prije to što riječi *nakon*, *poslije*, *prije* i *sl.* izričitiije kazuju vremenski odnos od veznika *pošto*. Sve to, ističe Zoričić, kazuje da o uporabi veznika *pošto* valja suditi ponešto gipkije. Njegovo je temeljno značenje vremensko, a u uzročnoj službi *pošto* ne pripada pomnijemu izričaju i dolazi kako to tumači R. Katičić u *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika - u ležernijem književnom govoru*.

U **Bilješki od 23. 1. 1998.** pod nazivom *Jedno govori, drugo čini* Zoričić govori o slučajevima u jezičnoj kulturi kada su pojedinci, inače časne i dosljedne osobe, zbog slabijega jezičnog znanja našli u neprilici a da to pravo i nisu znali, jer su jedno izrekli, a drugo mislili i učinili. Među pogreške takve vrste što ih susrećemo u govoru i pismu spadaju i one s česticom *se*. Poznato je da hrvatski književni jezik ima vrlo različitu uporabu povratne zamjenice *se* uz glagole. Jedni su od tih glagola po značenju pravi povratni, takvi da im se radnja vraća na subjekt: *Ta se djeca već sama oblače i obuvaju*. Drugi su nepravi povratni glagoli koji ne mogu biti bez *se*: *bojati se*, *kajati se*, *smijati se*, *rugati se*. Treći su glagoli uzajamno povratni kod kojih radnju vrše dva subjekta ili više njih uzajamno: *Ne pozdravljaju se*. U takvim rečenicama umjesto čestice *se* može stajati dvočlani izraz *jedan drugoga, jedno drugo, jedni*

druge, npr. Ne pozdravljaju jedan drugoga. No ni to nije sve jer se česticom *se* u hrvatskome jeziku izriče pasiv, npr.: *U nas se stalno svira i pjeva.*

Razumljivo je da kraj tolike raznolikosti ni kolebanja ne mogu biti rijetka. Tako kadšto u razgovornome jeziku izostaje čestica *se* uz glagole koji ju moraju imati: *bojati se, kajati se*, a ne *bojati (u značenju plašiti se)*. Suprotni su slučajevi kada neki glagoli dobivaju česticu *se* iako ju nemaju u standardnome jeziku. Pod utjecajem narodnih govora, najviše na kajkavskom području, u razgovornome stilu postaju povratnima glagoli koji to nisu: *razgovarati (se), sjesti (se), plakati (se)*. Višeznačnost je zamjenice *se* vidljiva po glagolima *zahvaliti i zahvaliti se* koji se razlikuju oblično samo po tome što jedan ima, a drugi nema *se*. Oba dolaze često i u pismu i u govoru. Očito je da jedna sitna riječ, riječca, čestica *se* ima priličnu razlikovnu ulogu i više značenja, ističe Zoričić.

Nadalje, **Bilješkom od 30. 1. 1998.** naziva *Višeznačni oblik bi*, Zoričić objašnjava upotrebu i važnost osnovnoga jezičnoga znanja o ovome obliku. Pa tako ističe da u hrvatskome jeziku postoji glagolski oblik koji se naziva aorist. Od pomoćnog glagola biti aorist glasi: *ja bih, ti bi, on bi, mi bismo, vi biste, oni biše*. Povrh toga javlja se i nenaglašeni aorist pomoću kojeg (uz dodatak pridjeva radnog) nastaje kondicional ili pogodbeni način: *ja bih rekao, ti bi rekao, on bi rekao, mi bismo rekli, vi biste rekli, oni bi rekli*. U tom su aoristu od šest likova samo tri različita: *ja bih, mi bismo, vi biste*, a ostala su tri ujednačena: *ti bi, on bi, oni bi*. To pokazuje da je aoristno *bi* višeznačno jer dolazi u drugom licu jednine i u trećem licu jednine i množine. Ujednačene likove prihvaća norma hrvatskoga književnog jezika. I otuda izvire teškoće. Mnogi ljudi idu i dalje od oblične norme hrvatskoga jezika pa, po uzoru na ta tri ista lika, ujednačuju svih šest. Umjesto pravilnih likova takvi rabe *bi* više u govoru, a nešto manje u tekstovima. Od niza istovrsnih potvrda s raznih strana navodim nekoliko što su ih izrekli učitelji pred svojim učenicima: *Vi bi znali kad bi učili*. Takvi su ujednačeni oblici dvojako neprikladni: *bez valjana razloga odstupaju od propisane književnojezične norme, a često mogu izazvati i nejasnoće*. Spomenute su rečenice imale glasiti: *Vi biste znali kad biste učili*. Usput je korisno spomenuti da se iz čakavskih govora u razgovorni jezik unosi još jedan aorist: *ja bin, ti biš, on bi, mi bimo, vi bite, oni bi*. Dakako, ti su likovi dobri i točni, ali samo u čakavskom narječju, ne i u književnome jeziku. No tu kondicional dolazi vrlo čest u različitim rečenicama i značenjima pa se tako i pogreške (nepravilni likovi *bi*) mogu višestruko povećati. Njime se može izreći želju ili molbu, npr.: *Kad bih imao snage da sve to privedem kraju!* (Pogrešno bi bilo: *Kad bi imao snage da sve to privedem kraju!*). Kondicionalom kazuje se i pogodba: *Kad biste (ne: kad bi) sve to upamtili, ne biste) više griješili*. Kadšto tim glagolskim oblikom izričemo blažu tvrdnju: *Rekao bih da niste u pravu*. Piscima služi da bi

sažeto opisali radnje što su se u prošlosti ponavljale: *Ljeti bi Viktorija vrlo rijetko dolazila prositi pred kuću, ali zimi bi dolazila kao kakva vrana, pokucala bi na vrata ili na prozor i samo bi ispružila ruke, ali kad bi dobila komad kruha ili što drugo, šutke bi otišla.*

Zatim, slijedi **Bilješka od 6. 2. 1998.** u kojoj se govori o *Živom i neživom u jeziku i zbilji* gdje Zoričić govori o tome da gotovo na svim jezičnim razinama (glasovnoj, obličnoj, tvorbenoj, rječničkoj, značenjskoj, stilskoj i dr.) postoji pokoja pojava što se u prvi mah čini neobičnom, čudnovatom, ili nas zbunjuje svojom prividnom nelogičnošću. Tako bi na upit *Što je u jeziku živo, a što neživo?* očekivani odgovor bio: *Pa valjda isto što i u izvanjezičnoj zbilji.* I doista tako uglavnom jest, ali ne uvijek. Da razdioba zna biti posve neočekivanom, pokazuju, primjerice, imenice *pokojnik* i *narod*. *Pokojnik* se naime u pismu i govoru ponaša kao živo, a *narod* kao neživo! A to je već znak za oprez i potanje objašnjenje.

Kategoriju živoga i neživoga razlikuju slavenski jezici, među njima i hrvatski. Stoga sve slovnice hrvatskoga književnog jezika imaju ovakvo opće pravilo: Ako imenica muškoga roda označuje što živo, u sklonidbi će imati jednak akuzativ i genitiv jednine. To vrijedi i za druge riječi (pridjeve, zamjenice, brojeve) koje mogu doći uz imenicu kao atributi, slažući se s njom u rodu, broju i padežu. Npr.: *Gledam (koga?) starog prijatelja. Slušam (koga?) svog učitelja...Kad znači štogod neživo, akuzativ je jednak nominativu: Gledam njegov dar.*

No značenjski su odnosi ipak zamršeniji u određenim slučajevima. Prvo, neke su imenice muškoga roda dvojake (npr. *glasnik, vjesnik, rak, razarač i dr.*) jer mogu značiti jednom štogod živo, a drugi put što neživo. Kada znače živo, imaju po općem pravilu jednak akuzativ i genitiv, npr. *Poslali smo glasnika u obližnje mjesto.* Drugo, zbirne imenice kao što su *čopor, narod, naraštaj, odbor, podmladak, puk* i sl., koje označuju skupove bića, u sklonidbi se, protivno našem očekivanju, izjednačuju s riječima za neživo, a ne za živo: *Pitajte narod* (ne: naroda). Tako izgleda jedna strana pojave o kojoj je ovdje riječ, ona zanimljivija i stabilnija. Naime, govornici hrvatskoga jezika zapravo i nemaju posebnih teškoća sa svim što je dosad spomenuto jer odnos između živoga i neživoga nauče u ranome djetinjstvu i pamte ga cijeli život. Teže je strancima dok uče naš jezik. Oni će reći: *Vidio sam jedan gospodin, umjesto jednoga gospodina.*

Poseban je slučaj onih imenica koje izvorno označuju što živo, a povrh toga katkada služe kao vlastito ime udruge ili kluba: *Hrvatski dragovoljac, Hajduk, Mornar.* Za njih slovnice dopuštaju dvostrukost, pa im se akuzativ ravna prema osnovnomu značenju.

No, razlika između živoga i neživoga prečesto se zanemaruje pri uporabi zamjenice *koji*. Ona ima ovakvu sklonidbu: *N koji, G kojeg(a), D kojem(u), A koji i kojeg(a)* itd. Zoričić

naglašava kako je za sigurnu jezičnu praksu najvažnije pravilo po kojem u akuzativu jednine uz imenicu muškoga roda za neživo uglavnom stoji oblik *koji*.

Bilješkom od 13. 2. 1998. pod nazivom *Različite službe imenice put* Zoričić naglašava da zbog dvostrukih likova u sklonidbi i različite službe u rečenici imenica *put* može slabijega poznavatelja hrvatskoga jezika lako zavesti na stranputicu, u pogreške. O padežnim je inačicama već bilo govora u ovim bilješkama pa za raspravu ostaju značenjske razlike. Odmah valja reći da ovamo ne spada istopisnica ženskoga roda *put* u značenju *boja kože, ten, tjelesnost* (E. Kumičić: *Živa, zdrava i bajna jedroća te puti*), koja se od imenice muškoga roda *put* razlikuje u naglasku i značenju.

Kakva sve različita značenja u rečenici može imati *put*, pokazuju primjeri iz djela hrvatskih književnika prikazani u nastavku: *Kolni put od tih brežuljaka s vinogradima bijaše izrovan i dosta strm.* (D. Šimunović), *Uplaših se prvi put u životu* (A. G. Matoš), *U dugom redu jablani uz potok put neba strše.* (V. Nazor).

No to je samo jedna strana uporabne vrijednosti imenice *put* u hrvatskome književnom jeziku. Potpunija bi slika bila kada bismo tim primjerima pridružili i sve ostale mogućnosti iz drugih stilova standardnoga jezika, napose iz razgovornoga, publicističkoga i poslovnoga, u kojima *put* nije uvijek najbolje upotrijebljen. Npr.: *Sva su mjesta popunjena putem javnog natječaja.* U hrvatskome jeziku *put* može biti ili imenica (*kolni put, seoski put...*) ili dio priložnog izraza (*dvaput, stoput*) ili dolazi u službi prijedloga (*odoše put sela*). Prvo, imeničko značenje je najproširenije i od njega su preobrazbom dobivena druga dva, priložno i prijedložno. A u svim službama *put* je opet toliko učestala riječ da, primjerice, njegov opis u povijesnom Akademijinu rječniku obasiže čak 35 stranica sitno otisnutoga dvostupčanog teksta. Kada je *put* imenica i izriče sve kuda se ide ili prolazi u pravome ili prenesenom značenju, s njim u pravilu nema osobitih teškoća u jezičnoj praksi: *Kolni put od tih brežuljaka s vinogradima bijaše izrovan i dosta strm.* (D. Šimunović). Novija je pojava u hrvatskome jeziku - proširena mahom u poslovnome i razgovornome stilu - da prijedlog *putem* znači sredstvo, način primjerice: *Pošalji im obavijest putem telefona.*

U jezičnoj su praksi najveća spoticanja kada lik *put* ili *puta* u rečenici čini drugi dio dvočlanoga priložnog izraza uz brojeve, zamjenice i priloge. Po pravilima o slaganju riječi u rečenicu postoji jasno razgraničenje među njima. Tako će *put* stajati uz redne brojeve i zamjenice: *prvi put, stoti put; koji put, ovaj put, svaki put...*, a uz glavne brojeve, osim jedan, i uz priloge količine upotrebljava se *puta*: *dva puta, sto puta; više puta, nekoliko puta.*

Nadalje, **Bilješka od 20. 2. 1998.** s temom *Dvjesto ili dvjesta*, Zoričić objašnjava koji je naziv ispravan i kada se koji primjenjuje. Pa tako u današnjem hrvatskome jeziku među

osnovne brojeve ide *sto* ili *stotina*. Ostale višestotice mogu biti ili jednočlane (pa se pišu kao složenice) ili dvočlane (što se u pismu bilježi rastavljeno): 200 – *dvjesto, dvjesta, dvije stotine*; 300 – *tristo, trista, tri stotine*; 400 – *četiristo, četiri stotine*; 500 – *petsto, pet stotina*; 600 – *šetsto, šest stotina itd.* Iz toga je pregleda vidljivo da u sustavu svih stotica postoje istoznačnice *sto* i *stotina*, a za ono što se bilježi brojkom 200 i 300 dolazi još i treća mogućnost s likom *sta* u drugom dijelu riječi: *dvjesta, trista*. Kad već među riječima *sto, stotina* i dočetkom *sta* nema značenjske razlike, važno je vidjeti kakva im je uporabna vrijednost u hrvatskome jeziku.

Mjesto brojevne imenice *stotina*, koja se sama za sebe mijenja kao i svaka druga imenica *-e* sklonidbe, danas se često i u govoru i pismu upotrebljava nepromjenljiva riječ *sto*. To znači da je ostavljen piscu na izbor hoće li napisati koju višu stoticu jednočlano: *četiristo, petsto ili dvočlano: četiri stotine, pet stotina*. Ustaljeno je i bilježenje brojke 600 slovima. Jedno su se vrijeme hrvatski pravopisi kolebali u pisanju između lika u kojem se javlja udvojeno *st*: *šest + sto = šeststo* i kraće inačice *šesto*, koja se poklapa s izgovorom.

U sadašnjem hrvatskome pravopisu prevladali su obavijesni razlozi pa se 600 piše bez skraćivanja, dakle *šeststo*. Jedino se s brojevima dva i tri veže stari lik *-sta (dvjesta, trista)* u kojem samo znalci prepoznaju dvojinu imenice *sto*. Pod utjecajem ostalih stotica prevladali su u stilski neutralnoj uporabi likovi „*dvjesto, tristo*“. Za brojku 200 najstariji je zapisani oblik *dvjesti*, u kojem su oba dijela riječi u dvojini. Imaju ga stari hrvatski pisci, npr...: *M. Držić: Neće manje dvijesti dukat za te dvije peče. Nešto mlađi dvojinski lik sta također je odavno zapisan. (A. Kanižlić: Imadijaše trista galija i dvista lađa.)*

Bilješkom od 27. 2. 1998., pod naslovom *Ne boj se, Majo!*, Zoričić ističe važnost jezika kao djela društvene zbilje gdje je propisana jezična norma ograničena dometa zbog različitih razloga. U toj se bilješci radi o nesigurnosti vezane za vokativ jednine općih i vlastitih imenica ženskoga roda. Kao primjer navodi se oblik *Majo*, a navedeno baš i ne zvuči najbolje u vokativu već u nominativu: *Maja!* Teškoća je s tim padežom poprilična. Prva je već u tome što imenice ženskoga roda imaju ne jedan nego čak tri nastavka u vokativu jednine: *-o, -e, -a*. Među njima je raspodjela takva da je nastavak *-o* najprošireniji: *dušo, majko, zemljo, ženo; Istro (Krasna zemljo, Istro mila), Slavonijo (Slavonijo, zemljo plemenita)*; *-e* dobivaju opće imenice na *-ica: doktorica – doktorice, gospođica – gospođice, učiteljica – učiteljice*; nastavak *-a*, isti kao u nominativu, imaju ženska imena: *Ana, Jagoda, Jelka, Milka* i zemljopisna imena koja su zapravo pridjevi: *Češka, Engleska, Hrvatska*. Potvrđuju to glasoviti stihovi D. Cesarića iz Trubača sa Seine: *O Hrvatska, o moja domovino, ti moja bajko, ti moja davnino!*

Druga je teškoća u tome što je to samo načelna raspodjela među likovima na *-o*, *-e*, *-a*. Zbog niza razloga ona nije čvrsta ni u teoriji, a još manje u jezičnoj praksi, pa se javljaju odstupanja, dvostrukosti, čak i trostrukosti u pojedinim imeničkim skupinama. Na izbor nastavka utječe promjena značenja, dužina riječi, naglasak, ustaljena praksa, posebnost osobnih imena u jeziku i dr. Koliko stanje može biti zamršeno, pogledat ćemo na primjeru ženskoga imena Marija i imenica na *-ica*. Marija, jedno od najproširenijih osobnih ženskih imena u svijetu, ima u današnjem hrvatskome jeziku dvostruk vokativ: *Marija i Marijo*, ali s različitom uporabnom vrijednošću. Usput je korisno spomenuti da su naši stari čakavski pisci rabili stariji vokativni lik *Marije* (F. Glavinić: *I tebe prosim, blažena divo Marije*). U tekstovima, najviše svetopisamskim i književnim, obično dolazi vokativni lik *Marijo*. Tako poznata molitva Zdravomarija počinje zazivom: *Zdravo Marijo, milosti puna, Gospodin s tobom!*

U imenica ženskoga roda na *-ica* vlada najveća raznolikost jer se može pojaviti svaki od spomenutih nastavaka posebno, a neke su riječi opet podjednako proširene u dva lika. Na raspodjelu utječe dužina riječi, značenje i ustaljenost. Koje imenice na *-ica* imaju više od dva sloga, obično u vokativu završavaju na *-e*: *Anica – Anice, Brankica – Brankice, Ljubica – Ljubice*. Opće imenice imaju također *-e*: *curica – curice, nevjernica – nevjernice*. Ali kad je riječ kraća, dvosložna, dolazi *-o*: *klica – klico, žlica – žlico, žica – žico*.

Zatim, **Bilješkom od 13. 3. 1998.** i naslovom *Dva značenja pridjeva drag* Zoričić ističe koja su to dva značenja pridjeva *drag*. U rječnicima obično stoji da je *drag* onaj prema komu se osjeća sklonost, do koga držimo, do koga nam je stalo, tko nam je mio, ljubak i sl. (I. Gundulić: *O lijepa, o draga, o slatka slobodo. - Narodna pjesma: Draga nan je zemlja di smo se rodili*). *Drag* kao i većina opisnih pridjeva dolazi u sva tri roda i u dva lika, neodređeno: *drag, draga, drago* i određenom: *dragi, draga, drago*. To znači da može imati obje sklonidbe: imeničku (*prijatelj, draga prijatelja, dragu prijatelju...*) i zamjeničko-pridjevnu (*dragi prijatelj, dragog prijatelja, dragom prijatelju* itd.). Ima i komparaciju: *drag, draži* (a ne: *dražji, najdraži*).

Riječ *drag* u značenju *mio* pripada brojnoj rječničkoj porodici u kojoj su još imenice *dragi, draga, dragocjenost, dragost, dragovoljac, dragoća*, pridjevi *dragocjen, dragin*, glagol *dragati (se)*, prilozi *drago, dragovoljno*. Povrh toga, ljudi su od davnine rado iskazivali svoju ljubav prema novorođenima dajući im ime prema prastarjoj riječi *drag*, pa je taj pridjev veoma čest u osobnim imenima i prezimenima: *Drago, Dragica, Dragi, Dragojla, Dragaš, Dragić, Dragutin, Dražen...* Takvih je imena i njihovih inačica danas toliko da ih u Šimundićevu *Rječniku osobnih imena* iz 1988. nalazimo nekoliko stotina. No to ipak nije potpun odgovor

na upit što sve znači pridjev *drag*. Osim *drag* u općem značenju *mio* postoji i drugo značenje koje nije tako očito i javlja se u hrvatskome književnom jeziku u posebnim slučajevima. Tako se u novije doba sve češće susreće riječ *dražba* i njezine izvedenice. Radio, televizija i novine govore i pišu o kuponskoj privatizaciji na koju imaju pravo mnogi hrvatski građani. Pritom se spominje *dražba*, pa *dražbovni* (prvi dražbovni krug, drugi dražbovni krug), zatim *dražbovnica* (prostorija u kojoj se obavlja dražba).

Imenica *dražba* nastala je od pridjeva *drag* u prošlom stoljeću kada su stvarani mnogi hrvatski stručni i poslovni nazivi. Jamačno ju je prvi uporabio poznati prošlostoljetni rječničar B. Šulek. Prema tomu, *dražba* je *javna prodaja kojoj je cilj da se nešto proda što draže, to će reći što skuplje*. Zbog stilske raznovrsnosti mjesto riječi *dražba* dolaze katkad u govoru i pismu druge imenice, prije svih *nadmetanje* i posuđenice iz latinskoga jezika: *aukcija*, *licitacija*. Sve one nisu posve istoga značenja niti imaju jednaku stilsku vrijednost, pa su nam potrebne u književnome jeziku. U neutralnoj uporabi prednost ćemo dati domaćoj riječi *dražba* (ili *nadmetanje*), ali ćemo u posebnim prigodama posegnuti i za posuđenicama *aukcija*, *licitacija*.

No pridjev *drag* u značenju skup živi danas u hrvatskome književnom jeziku u još nekim riječima, primjerice u izrazu *dragi kamen*. *Jasno je da je taj kamen drag po tome što je skup, što za njega treba dati dosta novca*. (F. Lastrić: *Orući zemlju nađe dragi kamen*). Iz svega je očito dvoje: prvo, pridjev *drag* i danas kao nekoć u hrvatskome književnom jeziku ima dva značenja: *drag – onaj koji je voljen* i *drag – skup*, ali ovo potonje samo u novijim izvedenicama *dražba*, *dragulj* i sl. A sve to još jednom potvrđuje da današnji hrvatski jezik čuva čvrstu vezu sa svojom tronarječnom pismenošću i da se u odabiru riječi oslanja, kada je to nužno, na sva tri narječja.

Nadalje, **Bilješka od 10. 4. 1998.** naziva *Poslije, nakon, iza* govori o prijedlozima *poslije, nakon, iza*. U nastavku se navodi uzrečica u tri inačice samo po tome što u jednoj dolazi *poslije*, u drugoj na istom mjestu u rečenici stoji *nakon*, a u trećoj ih zamjenjuje *iza*: *Niču kao gljive poslije kiše. Niču kao gljive nakon kiše. Niču kao gljive iza kiše*. Dakako, u priopćajnoj će praksi svatko odabrati samo jednu od tih mogućnosti pa će time pokazati zašto je odabrao baš nju, a ne koju od preostalih dviju. Da izbor ne bi bio nasumičan kada smo u nedoumici, valja pogledati u jezične priručnike. Pa tako, S. Pavešić u Jezičnom savjetniku tvrdi da *nakon* znači samo vrijeme, (npr. *Nakon boja s kopljem u trnje*.) i da taj prijedlog ne valja upotrebljavati za mjesto. *Iza* ima mjesno značenje i ne treba ga rabiti u vremenskom značenju umjesto prijedloga *poslije, nakon*. Umjesto izričaja *trista godina iza tiskanja prve knjige bolje je*, tvrdi on, *trista godina poslije (ili nakon) tiskanja prve knjige*. Isto tako

umjesto rečenice *Iza 1848. godine nastalo je zatišje* ispravnije bi bilo uzeti njezinu inačicu s *nakon* ili *poslije*: *Nakon (ili poslije) 1848. godine nastalo je zatišje*. No, drukčije gledište zastupa D. Brozović u pogovoru Brodnjakovu *Razlikovnom rječniku srpskog i hrvatskog jezika*. Po njegovu sudu u jezično dobrim hrvatskim tekstovima vremenski se odnos izriče ne samo prijedlogom *nakon*, već i prijedlogom *iza*, dok je uporaba *poslije* u takvoj službi strana hrvatskome jeziku: *Vidimo se nakon (iza) posla, a ne: poslije posla*.

Nadalje, u rječnicima i slovnicama opisan je, doduše nepodudarno, status riječi *poslije*, *nakon*, *iza* u hrvatskome jeziku. *Poslije* je primarno vremenski prilog, ali se ubraja i među izvedene prijedloge s genitivom: To su nepromjenljive riječi (poput *niže*, *okolo*, *poslije*, *prije*, *više* i *dr.*) koje su dvovrsne pa služe ili kao prilozima (kad stoje uz glagole) ili kao prijedlozi (dođu li uz imenice). Npr. *To se dogodilo poslije*. *To se dogodilo poslije rata*. U prvoj je rečenici *poslije* i prilog, a u drugoj ima prijedložnu službu. *Nakon* je pravi prijedlog koji obično označuje da nešto slijedi po isteku određenog vremena ili po završetku kakvog događaja: *nakon sjednice*, *nakon dugoga razmišljanja*, *nakon žučne rasprave*.

Prijedlog *iza* dolazi u prostornom značenju: *Pojavili su se iza ugla*. No danas je posve običan i u vremenskom značenju uz imenice koje izriču točno ograničeno vrijeme: *iza Uskrsa*, *iza podneva*, *iza Božića*. U tom je značenju potvrđen i u književnim tekstovima: *A kad bilo iza pola dana*. (G. Martić). Iz svega se opaža dvoje. Prvo, riječi *poslije*, *nakon*, *iza* nisu prave istoznačnice jer *poslije* (i kao prilog i kao dio prijedložnog izraza) i *nakon* označuju vrijeme, a za prijedlog *iza* vremensko je značenje drugotno. Stoga nisu u pravu oni jezikoslovci koji poput S. Pavešića odbacuju takvu njegovu službu. Drugo, *poslije* jest vremenski prilog koji preobrazbom može postati i prijedlog s genitivom: *poslije večere*, *poslije rata*, *poslije porođaja*. U ovoj potonjoj službi nepotrebno ga je uvijek zamjenjivati pravim prijedlogom *nakon* ili *iza*.

Bilješka od 17. 4. 1998. obuhvaća temu *Čistiji i čišći* gdje se raspravlja o pridjevu *čist*. Dobro je poznato da pridjevi označuju određene osobine ili svojstva bića, stvari i pojava: *čist mladić*, *čist grad*, *čist zvuk*. Njihova je osebnost i u tome što spadaju u najpromjenjivije riječi u hrvatskome jeziku jer imaju ne samo rod, broj i padež kao ostale imenske riječi (imenice, brojevi i zamjenice), već neki razlikuju još određeni i neodređeni oblik: *čist obraz* i *čisti obraz*. Povrh toga pridjevi i neki prilozima poznaju i uspoređivanje (komparaciju). To znači da se od osnovnog oblika (pozitiva) mogu dobiti još dva lika: komparativ i superlativ, npr. *nov*, *noviji*, *najnoviji*, koji se dalje mijenjaju kao i ostali pridjevi.

Govornici hrvatskoga jezika obično nemaju znatnijih teškoća s uspoređivanjem ili komparacijom, no postoje slučajevi kada stanje može biti zamršenije. Npr.: *Kako glasi*

komparativ od pridjeva čist? Je li to čistiji ili čišći? Može li se reći da je neko rublje čistije ili je možda čišće od drugoga?

Tko pozornije pogleda jezičnu praksu, jamačno će susresti i jedan i drugi lik u govoru i tekstovima. Sve do novijeg vremena u pravopisima, slovnica i jezičnim savjetnicima redovito je stajala uputa da komparativ od *čist* i glasi *čistiji*, a ne *čišći*. Tako, primjerice, S. Pavešić tvrdi u Jezičnom savjetniku iz 1971. godine kako je oblik *čišći* pokrajinski, a da u književnom jeziku može doći samo *čistiji*.

Tomu nasuprot u novijim priručnicima, npr. u *Hrvatskom pravopisu* i Anićeve *Rječniku hrvatskoga jezika* zapisano je ovako: *čist*, *čistiji* i *čišći*. No zašto je to sada tako? Naime, svi noviji hrvatski gramatičari ističu da se komparativ tvori od osnove pridjeva i jednog od triju nastavaka, i to *nastavka -i*: *vruć – vrući*, *skup – skuplji-iji*: *star – stariji*, *vješt – vještiji* i *nastavka -ši*: *lijep – ljepši*.

Najteže je s tvorbom komparativa od jednosložnih pridjeva, a *čist* je baš takav. I ne samo to, već *čist* ima i kratku osnovu, izgovara se s kratkosilaznim naglaskom. Većina takvih pridjeva, tj. jednosložnih s kratkim naglaskom, završava na *-iji* u komparativu: *loš – lošiji*, *nov – noviji*, *star – stariji*, *zdrav – zdraviji*. Po tome bi onda bilo pravilno samo *čist – čistiji*. No u hrvatskome jeziku ima pridjeva koji su i jednosložni i s kratkim naglaskom, dakle isti kao *čist*, ali svejedno ne završavaju u komparativu na *-iji*, već na *-i*: *tih – tiši*, *strog – stroži*. Oni su se povelili za jednom drugom skupinom jednosložnih pridjeva koja ima dugu osnovu pa otuda i komparativ na *-i*. U slovnica je zabilježeno (npr. u Hrvatskoj gramatici skupine autora) da i *mrk* može imati dvostruki komparativ: *mrči* i *mrkiji*.

Zatim **Bilješkom od 30. 4. 1998.** raspravljalo se o položaju imenica *Juha*, *supa* i *čorba*. Naime, na prvoj razini, onoj književnojezičnoj, i s gledišta stilski neutralne uporabe za *tekuće jelo što se priprema tako da se u vodi kuha meso, riba ili povrće pa se jede samo ili uz dodatak ukuhane tjestenine, povrća ili čega drugoga* (V. Anić) u hrvatskome književnom jeziku dolazi samo domaća riječ *juha*. To je prastara imenica s praslavenskim korijenom koji je prvotno značio *miješati*, *spravljati jelo*. Tumači podrijetla riječi dokazuju da iz istoga izvora potječe engleska imenica *džus* u značenju *gust voćni sok* i romanizam *jota* kada služi kao naziv za jednu vrstu jela.

Juha se javlja u hrvatskim tekstovima od starine. Tako Šibenčanin, čakavac F. Vrančić u svome znamenitom *Rječniku pet najuglednijih europskih jezika* zapisuje za hrvatski jezik *juha* i uz nju daje istoznačnice u ostalim jezicima: *brodo* u talijanskome, *Suppen* u njemačkom, *ius* u latinskom. Na sličan način postupaju i drugi stari hrvatski rječničari. Njihovi su zapisi bili posve sigurno glavnim razlogom što je u konačnici ta imenica posve

potisnula druge dvije bliskoznačnice (*čorba, supa*) iz opće uporabe u hrvatskome književnom jeziku.

Na njezinu proširenost nisu mogli znatnije utjecati narodni govori jer je *juha* dosta rijetka u hrvatskome jezičnom prostoru. Sačuvala se uglavnom tamo gdje i glas *h*, a to znači na čakavskom i dubrovačkom području. Na takav zaključak upućuju i potvrde u Akademijinu rječniku, npr.: *Tako bi me i polila juhom (M. Držić.)*

Nadalje, imenice *čorba i supa* u hrvatskom su jeziku tuđice. *Čorba* obično znači vrlo gusto jušno jelo s komadima mesa, ribe i sl. Ta nam je riječ pristigla s istoka s turskim jezikom, po Akademijinu rječniku u 17. stoljeću, i proširila se naveliko u štokavskim govorima po Slavoniji, Dalmaciji i Bosni. *Supa* je došla sa zapada iz njemačkoga ili možda iz talijanskoga jezika i ušla najviše u govore po sjevernoj Hrvatskoj. Obje su danas u hrvatskome književnom jeziku izraziti dijalektizmi, dok u srpskome spadaju među standardne riječi. I teškoća ne bi bilo da nema dviju skupina hrvatskih govornika koji se gdjekad oglase u javnosti svojim neobičnim jezičnim sudovima. Jedni polaze od gledišta da su *čorba i supa* srbizmi koje uvijek u hrvatskome književnom jeziku valja zamijeniti imenicom *juha*. Takvi se onda nađu pred ustaljenim, okamenjenim izričajima (frazemima) u kojima dolazi neka od tih imenica.

Bilješka od 15. 5. 1998. ističe temu *Zaposjednutih mjesta u jeziku* gdje Zoričić ističe da svatko zna što znači glagol *zaposjesti* ili *zaposjednuti*. Prvi primjer spominje S. Babić u svojoj *Tvorbi riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Od davnine u hrvatskome jeziku postoje riječi *mornar* i *mornarica*. Zna se da je *mornar član brodske posade, a mornarica brodovlje jedne zemlje*. Veoma su se dugo mornarskim poslovima bavili isključivo muškarci i te su dvije riječi bile dostatne. U novije se doba i žene počinju baviti pomorskim zanimanjima, pa nam je potreban ženski oblik imenice *mornar*. Bilo bi najbolje da se ženski oblik tvori od muškoga pomoću dometka *-ica*, kako je to i inače u hrvatskome jeziku veoma često kada je riječ o zanimanjima ili o parnim imenicama za muškarce i žene. Po uzoru na: *Hrvat – Hrvatica, prijatelj – prijateljica, učitelj – učiteljica* i sl. nastali su likovi *gospodar – gospodarica, vladar – vladarica, mlinar – mlinarica* pa i *mornar – mornarica*. Ipak *mornarica* ne znači niti može značiti žensku osobu. To je značenjsko polje već zaposjednuto, pa prema *mornar* može doći samo *mornarka*. Posve je isto u jednom primjeru iz ribarskoga nazivlja. Muškarac koji lovi ribu zove se, dakako, *ribar*. Žene se tim poslom rijetko bave, ali treba li novi naziv, prema *ribar* ne može za žensku osobu stajati očekivano *ribarica* jer to već znači vrstu broda. Ženska bi osoba mogla bit *ribarka*.

No ima primjera koji su ponešto složeniji i mogu u neupućenih izazvati kolebanja. Od glagola *trenirati* izvedena je imenica trener koja po načelu pretežitosti muškoga roda u jeziku može značiti i mušku i žensku osobu: *Petar/Ana je dobar trener*. Ipak to nije najbolji izbor, bolje je za ženu koja se bavi trenerskim poslom odabrati poseban lik. A potreban nam je i naziv odjeće za trening. Na taj je način stvoreno mjesto za imenice *trenerica*, *trenerka*, *trenirka*, a s njima se javila i dvojba je li žena koja nekoga uvježbava *trenerica* ili *trenerka* i zove li se odjeća *trenerka* ili *trenirka*.

Ima jezikoslovaca koji za žensku osobu predlažu naziv *trenerka*, a za odjeću *trenirka*. Čini se da je novija jezična praksa ipak ponešto drugačija. Da bismo utvrdili kako se zove žena koja nekoga trenira, treba pogledati druge parne imenice na *-er*, npr.: *partner – partnerica*, (*ne partnerka*), *spiker – spikerica*, (*ne spikerka*), *švercer – švercerica*, (*ne švercerka*). Likovi na *-ka* ne spadaju u hrvatski već u srpski jezik. Stoga bi žensku osobu koja nekoga trenira bilo bolje nazivati *trenerica*, kako se uostalom sve češće čuje danas u razgovornome jeziku, a za odjeću ostaviti imenicu *trenirka* ili *trenerka*.

Bilješkom od 19. 6. 1998. Zoričić obrađuje temu *Njezin i (li) njen* gdje navodi da u hrvatskome jeziku i pravopisu nisu rijetke situacije da se u istoj kategoriji, primjerice u istom padežu, susreću dva, čak i tri lika, npr. *zelenog i zelenoga*, *podaci i podatci*; *veselom, veselome i veselomu*. Ističe da uz njih se redovito javljaju pitanja po čemu se takvi oblici razlikuju i kakva im je uporabna vrijednost.

Na značenjskoj razini među spomenutim likovima nema razlike, *njezin* znači isto što i *njen* i obje riječi izriču da nešto pripada ženskoj osobi (rjeđe kakvoj stvari) o kojoj se govori (dakle, trećem licu ili trećoj osobi jednine). Poput drugih posvojnih zamjenica i *njezin*, *njen* imaju posebne oblike za sva tri roda u jednini i množini: *njezin (njen) pogled, njezina (njena) upornost, njezino (njeno) znanje; njezini (njeni) prijatelji, njezine (njene) misli, njezina (njena) djela*.

Danas *njezin i njen* pripadaju zasebnoj skupini posvojnih zamjenica trećega lica. U njoj je još lik *njegov* za muški i srednji rod i množinski oblik - *njihov*. No u starijem je jeziku stanje bilo drugačije. Iz povijesne gramatike hrvatskoga jezika doznajemo tako da nisu postojali sve do 14. stoljeća posebni oblici posvojnih zamjenica za treće lice već su se u starim zapisima umjesto njih upotrebljavali genitivni oblici osobnih zamjenica za treće lice: *njega, nje, njih*, npr. *Zakleh se Bogom i vsimi njega ugodnici (tj. svim njegovim ugodnicima)*. I *njezin i njen* potječu od istoga korijena. *Njezin* je postalo od genitiva ženskoga roda osobne zamjenice ona koji glasi *nje*, zatim dodatne čestice *zi* i pridjevnog sufiksa *-in*: *nje+zi+in=njezin*, a u obliku *njen* nema umetnute čestice *zi*. To znači da su *njezin i njen* samo

dva lika jedne te iste zamjenice koji znače posve isto i da razliku među njima valja tražiti u uporabnoj vrijednosti.

U djelima novijih hrvatskih pisaca, prema primjerima što ih navodi J. Benešić u *Rječniku hrvatskoga književnog jezika* - dolazi često i *njezin i njen*, kadšto oba lika u istog pisca. Npr. *Njezine ruke na suncu, njezine oči!* (G. Krklec). Na taj se način u današnjem književnome jeziku likovi *njezin i njen* razlikuju samo po stilskoj vrijednosti. Sve to još jednom potvrđuje da hrvatskoj književnojezičnoj normi ne pogoduju dvostrukosti u kojima bi oba lika imala posve istu i značenjsku i stilsku vrijednost.

Zatim, **Bilješkom od 26. 6. 1998.** i temom *Brojevi dva, oba i obadva* govori o nedoumicama u sklonidbi i slaganju navedenih riječi s drugim riječima u rečenici. Tako se u tekstovima često pojavljuju rečenice u kojima pisac nije dobro odabrao gramatički rod nekoga broja. Napose tako biva kada se broje osobe različitog spola. U rečenici *Oni su jedan drugome sve otvoreno rekli* brojevni su oblici jedan, drugome muškoga roda i označuju samo dvojicu muškaraca. Stoga je pogrešno u književnome jeziku takvu rečenicu uporabiti kad se misli na muškarca i ženu. Za tu potrebu spomenute brojeve valja izreći u srednjemu rodu: *Oni su jedno drugome* (a ne: jedan drugome) *sve otvoreno rekli*.

U jednome policijskom izvješću stoji da su u izgredu *sudjelovali deseterica mladića i djevojaka* umjesto *sudjelovalo je desetero mladića i djevojaka*. Brojevne riječi koje se ne sklanjaju (a to su glavni brojevi od pet dalje) kadšto stvaraju rijetke rečenične veze. U *Vjesniku* od 21. ožujka 1997. napisano je i ovo: *Hillary Clinton, prva dama Sjedinjenih Američkih Država, koja se nalazi u posjetu šest afričkih zemalja*. Ponešto o posebnosti brojevnih riječi može se razabrati na primjeru broja dva i drugih njemu srodnih riječi. Osim osnovnog lika *dva, dvije* u hrvatskome jeziku dolaze od starine još i drugi brojevi, i to u muškome i srednjemu rodu *oba, obadva*, npr. *dva prijatelja, dva sela, oba (obadva) prijatelja, oba/obadva sela*; u ženskom rodu to su *dvije, obje/obadvije žene*. Trovrzne brojevne riječi (*dva, oba, obadva; dvije, obje, obadvije*) imaju istu sklonidbu, ali se razlikuju po uporabi. Dok *dva, dvije* kazuju koliko je čega u nekom skupu, brojevi *oba i obadva* naglašeno ističu da se pomišlja na svaki od dvaju članova. *Oba i obadva* znače *i jedan i drugi*, odnosno *i jedno i drugo*, a *obje, obadvije i jedna i druga*. Po istom trodijelnom modelu nastale su i brojevne imenice srednjeg roda *dvoje, oboje, obadvoje* koje znače muško i žensko, bića različitog spola ili dobi: *Obadvoma su se nadimale grudi. Bit će im oboma teško da zaliječe brazgotine*.

Zasebno se ponašaju zbirne imenice na *-ica*: *dvojica, obojica, obadvojica* jer su po obliku i sklonidbi ženskoga roda, a znače samo dva muškarca: *Duh sveti niti je sama oca ni sama*

sina, nego obadvojice (J. Bačić). Ovdje idu brojevni pridjevi dvojna vrata, dvojna kola, što dolaze sa zbirnim imenicama srednjeg roda koje imaju samo množinu, i pridjev dvoje pred zbirnim imenicama ženskoga roda koje znače množinu ili parove: *dvoje hlače, dvoje čarape*. Hrvatske slovnice obično među brojevnim riječima ne spominju imenice na *-ka*: *dvojka* i one na *-ica*: *dvica*.

O velikoj raznolikosti broja *dva* svjedoči oblik koji dolazi kao prvi dio složenih imenica i pridjeva, pokazujući da je udvojeno ono što znači drugi dio složenice: *dvoboj, dvodihalice (ribe), dvodijelan, dvodno, dvoglas, dvoježičan, dvokatan, dvokolica, dvoličan, dvolik, dvopek, dvored, dvostran, dvostruk, dvoumica* i dr.

Bilješkom od 10. 7. 1998. na temu *O riječi Stanka Zoričić* navodi da *bez raznorodnih stanka nikako ne možemo, ni u govoru, ni u pismu, a ni u izvanjezičnoj zbilji, jer u svakom poslu čovjek prije ili kasnije mora zastati, a iza toga slijedi duži ili kraći predah, stanka*. No čini se da i samu imenicu *stanka* pokatkad prate nedoumice. Kolebanja se mogu javiti i u sklonidbi, napose u dativu i lokativu jednine, npr. u rečenicama poput ove: *O tome ćemo razgovarati u stanki (ili u stanci) između dviju sjednica*. A ima ih koji jedan rečenični znak (*crtu s razmakom: -*) zovu *stanka*. Danas je imenica *stanka* obilato zastupljena u hrvatskome književnom jeziku, spada u opći rječnik jer znači kraći ili duži predah u nekom poslu, ulazi u stručno (pravopisno i glazbeno) nazivlje i susreće se u ženskome osobnom imenu *Stana, Stanka*.

U općem značenju za *prekid čega na neko vrijeme* u hrvatskome jeziku dolazi usvojenica pauza i više domaćih riječi: *odmor, predah, prekid, pretrg, stanka* i dr. među kojima postoje značenjske i uporabne razlike. *Odmor* ima šire značenje i obično označuje prekid posla kako bi se nadoknadila utrošena energija: godišnji odmor, veliki i mali odmor među školskim satima i sl. *Predah* je prije svega vrijeme između udisaja i izdisaja, a zatim i kraći zastoj radi odmora. *Prekid* je opći naziv za bilo kakav prestanak nečega, a *pretrg* u današnjem književnome jeziku ima izrazito starinsko obilježje. To znači da su značenjski najbliže imenice *pauza* i *stanka*.

Stanka spada među brojne posuđenice što su iz grčkoga (*pausis*) preko latinskoga (*pausa*) ušle u većinu europskih jezika pa i u hrvatski. Nalazimo je u svim funkcionalnim stilovima od razgovornoga jezika do znanstvenih tekstova. Uz nju je u prošleme stoljeću za isto značenje stvorena domaća riječ *stanka* od korijena *sta* što se javlja u glagolu *stati* i njegovim veoma brojnim sličnoznačnicama *izostati, nastati, posustati, sustati, ustati, zastati* i dr. Danas se *stanka* učvrstila kao dobra zamjena za pauzu. Stoga u najnovijem izdanju

Hrvatskog pravopisa iza riječi *pauza* stoji znak koji upućuje na *stanku* kao prikladniju zamjenu.

Bilješkom od 16. 10. 1998. na temu *Sličnoznačnice kao, poput, nalik*, Zoričić ističe da se u prvi mah može pomisliti kako su te riječi toliko bliske da upravo znače isto ili gotovo isto. Potvrđuje to i kratka rečenica u kojoj se mogu naći sve tri: *Poput je isto kao nalik*. No to je ipak prvi dojam što se temelji na njihovu osnovnom značenju, dok će potonja raščlamba ubrzo pokazati koliko se *kao, poput i nalik* razlikuju po postanku i proširenosti u hrvatskome književnom jeziku. A povrh toga za jezičnu je kulturu osobito značajno kakva im je uporabna vrijednost i kada je bolje posegnuti za kojom od njih. Ili na drugi način rečeno: je li baš uvijek *poput* isto kao *nalik* i razlikuju li se ikako ove dvije rečenice: *More je opet mirno i glatko poput ogledala. – More je opet mirno i glatko kao ogledalo?*

Hrvatski rječnici i slovnice navode da je *kao* uglavnom veznik za usporedbu po sličnosti i načinu, koji se razlikuje od većine ostalih veznika po tome što vezuje samo dijelove rečenice. Od starine je obilato proširen u pisanim izvorima pa to i nije nužno posebno potvrđivati. I u razgovornome je jeziku posve običan i čest o čemu svjedoče brojni ustaljeni izričaji: *crn kao ugljen, čist kao suza, tvrd kao kamen*.

Ni *poput* ni *nalik* nemaju tako uglednu prošlost i bogatu potvrđenost. Prijedlog *poput* nemaju stariji hrvatski rječnici ni stari pisci. A onda se dogodio obrat jer se *poput* počinje javljati sve više u raznim tekstovima, napose književnim, npr. *More je opet mirno i glatko poput ogledala* (E. Kumičić).

Nalik nema potvrda prije 19. stoljeća. Značenjski je sličan glagolima *naličiti* i *nalikovati*, tj. izgledom podsjećati na koga ili što, npr. *Vani se nenadano razda krik nalik na graktanje* (V. Car Emin).

No, to je više - manje povijesni vidik, za čitatelja je važniji položaj riječi *kao, poput, nalik* u današnjem hrvatskome književnom jeziku, napose u njegovim različitim stilovima. Ponajprije je očito da danas riječi *poput, kao, nalik*, koliko god bile istoznačne, nemaju podjednaku stilsku vrijednost. Za stanje u razgovornom stilu vrijedi zaključak I. Pranjkovića, koji kaže: *U razgovornom stilu sve je rjeđe izricanje similitativa (značenja sličnosti) prijedlogom poput i genitivom: Biti poput drugih ljudi, a sve češće prilogom kao i nominativom: kao drugi ljudi. Prijedložna je konstrukcija svojstvo biranoga stila: beletrističkoga ili publicističkoga.*

Druga se pojedinost odnosi na izričaj *kao i*. U hrvatskome se jeziku susreću rečenice u kojima *kao* može doći prije: *Sjeli su kao i drugi. Radim kao i ti*. U takvim primjerima *kao i* izriče usporedbu po jednakosti, pa je njegova uporaba pravilna.

I, treće, jezični savjetnici redovito preporučuju kao bolje i običnije rabiti izraz: *biti nalik na koga, na što* (*Sin je nalik na oca*) nego: *biti nalik komu, čemu* (*Sin je nalik ocu*). A to znači da nam u hrvatskome jeziku trebaju i *kao* i *poput* i *nalik* u svom neutralnom značenju, ali i sa svim stilskim posebnostima.

Bilješka od 30. 10. 1998. obrađuje temu *Skлонidba imenice kiosk* gdje Zoričić ističe da je *kiosk* posuđenica koja je k nama došla vjerojatno posredništvom njemačkoga jezika. Pogledavši u Klaićev *Rječnik stranih riječi* vidljivo je da tamo stoji da u množini dolazi *kiosci* – *kioska*. Anićev *Rječnik hrvatskoga jezika* ima također genitiv množine *kioska*, a tako je i u Silićevu *Hrvatskom računalnom pravopisu*.

Po tome izlazi da imenica *kiosk* ima isti glasovni sastav u genitivu jednine: *kiosk* – *kioska* i u genitivu množine: *kiosci* – *kioska*, s time da se ta dva padežna lika razlikuju u naglasku jer su u genitivu množine dva zadnja sloga uvijek duga. Kako se naglasci i zanaglasna dužina obično ne bilježe, u pismu, dakle, za oko, nema razlike između genitiva jednine (*U našoj ulici nema kioska za novine*) i genitiva množine (*Ranije je bilo nekoliko kioska*). A to pak dalje znači da bi *kiosk* spadao među one hrvatske posuđenice iz stranih jezika što završavaju na dvosuglasnički skup koji ne razdvaja *nepostojano a*, pa im je osnova posve jednaka u svim padežima: *standard* – *standarda*, *standardi* – *standarda*; *kirurg* – *kirurga*, *kirurzi* – *kirurga*; *trening* – *treninga*, *treninzi* – *treninga*.

No sklonidba se imenice *kiosk* ne da valjano razumjeti sama za sebe i bez potanjega uvida u sva gramatička obilježja kategorije kojoj ona pripada. Tu je riječ o jezičnoj pojavi koju sve hrvatske slovnice nazivaju *nepostojano* (katkad još i blagoglasno ili blagozvučno) *a* i koja ima svoj povijesni razvoj. Poznato je da dio imenica hrvatskoga jezika od starine umeće *a* u završni dvosuglasnički skup.

Drugačiji je razvoj bio u imenica stranoga podrijetla među kojima valja razlikovati stariji i noviji sloj. Posuđenice koje su prihvaćene u starije doba obično, poput domaćih riječi, imaju *nepostojano a*: *bosiljak* – *bosiljka* – *bosiljaka*, *psalam* – *psalma* – *psalama* i dr. No, s vremenom se povećavao broj posuđenica u hrvatskome jeziku, a u njima su se sve češće javljali i neki drugi završni suglasnički skupovi koji se nisu uvijek ravnali po pravilu o umetanju *nepostojenog a*.

Imenica *kiosk* može spadati u drugu skupinu, pa će u svim padežima imati nerastavljeni dvosuglasnički skup *sk*, a može se mijenjati i po obrascu treće skupine: *kiosk* – *kioska*, *kiosci* – *kiosaka*. A to znači da u genitivu množine ima dva lika, duži: *kiosaka* i kraći: *kioska* i da se može reći: *Novine se prodaju na desetak kiosaka (ili kioska)*. Potrebna su nam

oba lika jer je prvi zbog svoje blagozvučnosti bliži naravi hrvatskoga jezika, a drugi je prilično proširen u sklonidbi posuđenica.

Bilješkoma od 6. 11. 1998. Zoričić obrađuje temu *Iza zatvorenih vrata (vratiju)*. U Pavešićevom *Jezičnom savjetniku s gramatikom* iz 1971. godine nalazi se kratak i jednostavan savjet: *Vratiju je pokrajinski genitiv množine, a književni je oblik vrata*. Poznato je da u hrvatskome jeziku postoji nevelika skupina imenica svih rodova - neke među njima i znatne čestote koje imaju u genitivu množine dva ili tri nastavka, a jedan je od njih upravo -*iju*. Ovamo idu, prvo, od imenica muškoga roda samo *gost, nokat, prst*, drugo, svega tri imenice ženskoga roda na suglasnik: *kokoš, kost, uš*, treće, od imenica srednjeg roda, *oko, uho* i četvrto, imenice *prsi, pleći*, koje dolaze samo u množini (*pluralia tantum*).

Uz taj je popis važno navesti još nešto pojedinosti. Iz povijesti hrvatskoga jezika doznajemo da nastavak *-iju* u genitivu množine dolazi iz velike starine. Zapravo, on je ostatak stare dvojine koja se odavno izgubila i od koje su se u današnjem književnome jeziku sačuvali samo neznatni ostaci. Otuda je jasno zašto su likovi s *-iju* toliko rijetki da su se sačuvali samo u nekoliko imenica muškoga, ženskoga i srednjega roda. Povrh toga nastavak *-iju* danas nije ni posve običan u svakoj od tih imenica. Imenice muškoga roda *gost, nokat, prst* u genitivu množine mogu imati čak tri nastavka. Od *gost* obično je *gostiju*, a posve rijetko i stilski obilježeno *gosta, gosti*, npr. *Gostiju nije gotovo ni bilo (Vjesnik)*. Od triju likova imenice *prst* u govoru i pismu češće se rabe *prstiju – prsta*, a manje je običan stariji lik *prsti*. Ponešto je drugačije stanje u imenica ženskoga roda *kokoš, kost, uš* jer su one u genitivu množine proširene jamačno podjednako sa starim nastavkom *-iju*: *kokošiju, kostiju, ušiju* i u oblicima na *-i*: *kokoši, kosti, uši*. Dvojinski nastavak *-iju* posve prevladava i u genitivu množine imenica *oko* i *uho*: *očiju* i *ušiju*, npr. *No Salko je pomućenih i krvavih očiju stao po kući bacati stolice (D. Šimunović)*. A imenica *vrata* ne spada među one koje mogu imati nastavak *-iju*. U današnjem književnome jeziku *vrata* dolaze samo u množini i mijenjaju se kao svaka imenica srednjega roda: *genitiv – vrata* (a ne: *vratiju*), *dativ – vratima*.

U **Bilješci od 13. 11. 1998.**, na temu *Postoji li vremensko razdoblje?*, Zoričić ističe da jeziku riječi prilične starine, znatne proširenosti i tako prozirnih da se već po njihovu glasovnom sastavu naslućuje što bi mogle značiti, a opet ih u jezičnoj praksi prate teškoće. Upravo je takva i imenica *razdoblje*. Nema je u starih hrvatskih pisaca. Jamačno ju je stvorio, kao i mnoge druge riječi u prošlome stoljeću, poznati hrvatski jezikoslovac Bogoslav Šulek. I otada počinje njezin *dvostruki* život u književnome jeziku. Na jednoj strani onodobnu novotvorenicu *razdoblje* ubrzo prihvaćaju pisci i unose ju u tekstove. Npr. *Zaboravljena su*

imena mnogih izumitelja, i samo se pamte ponajglasovitiji, koji zasjekoše novo razdoblje u povjesnici kakva izuma (M. Pavlinović).

Na drugoj strani razdoblje kao i brojne druge Šulekove tvorenice rječničari (pisci rječnika) rijetko uvrštavaju u svoja djela. Takvo stanje u jednome smislu traje do danas jer, primjerice, razdoblje kao posebnu natuknicu nema čak ni Anićev *Rječnik hrvatskoga jezika*, i to ni u trećem, proširenom izdanju iz 1998. Uza sve to danas je imenica razdoblje dobro zastupljena u svim stilovima hrvatskoga književnog jezika, od razgovornoga do znanstvenoga. Posve je obična i u jezikoslovnim tekstovima, npr. *Drugo razdoblje povijesti hrvatskoga standardnog jezika u dvadesetom stoljeću traje od 1918. do proljeća 1941. godine* (M. Samardžija).

No u administrativnom stilu *razdoblje* kadšto može doći i u pogrešnim svezama od kojih je jedna *vremensko razdoblje* spomenuta u naslovu Bilješke od 13. 11. 1998. Za taj je stil hrvatskoga standardnog jezika karakteristično nepotrebno ponavljanje. U želji da bude točan i jasan, govornik ili pisac rabi za jedno te isto značenje dvije bliskoznačnice ili čak više njih. Obilje primjera za to daje J. Silić u časopisu *Kolo*, 4/1996. Ovdje spominje samo tri učestalija: *cijena koštanja, gradonačelnik grada, zajednički suživot*. Evo i potvrda za njih: *Od početka ove godine znatno je porasla cijena koštanja novih brodova. Na skupu je bio gradonačelnik grada Pule*.

Po tom je obrascu nastalo i *vremensko razdoblje*. Ovih dana čitam u jednom rukopisu i ovakvu rečenicu: *U tom vremenskom razdoblju isušeno je jezero podno Marsova polja u Puli*. Jasno je da je uz riječ *razdoblje*, koja znači *vremenski odsječak, doba*, posve suvišan pridjev *vremensko* pa bi rečenica morala glasiti: *U tom razdoblju isušeno je jezero podno Marsova polja u Puli*.

Uz *razdoblje* se često vezuje i riječ *period* koja je u europske jezike pristigla iz starogrčkoga. No te se dvije riječi samo djelomično značenjski poklapaju. U Anićevu *Rječniku* *period* ima tri značenja. Prije svega označuje *razdoblje, odsječak vremena, doba* i u tom značenju u hrvatskome književnom jeziku prednost valja dati *razdoblju*. Stoga je u pravu V. Brodnjak kada tvrdi da je *period* riječ tipičnija za srpski jezik i da mjesto nje u hrvatskome dolazi *razdoblje*.

Iz svega je očito da nam u hrvatskome jeziku trebaju i *razdoblje* i *period*, ali svaki u svom značenjskom polju. Kada je riječ o kakvom *vremenskom odsječku*, bolje je rabiti imenicu *razdoblje*. Uz nju u neutralnom izražavanju mogu doći mnogi atributi: *novo, staro, prvo, kratko, dugo... razdoblje*, samo ne može pridjev *vremensko (razdoblje)* jer to predstavlja udvostručenje bez valjana razloga.

I **Bilješkom od 11. 12. 1998.** na temu *Svjetlo je svijetlo* Zoričić ističe da s imenicom *svjetlo* u osnovnom značenju zračenje vidljivo okom bilo je, a i danas ima teškoća u hrvatskome jeziku. Ponajprije su se sa svjetlom dugo mučili naši jezikoslovci i pravopisci jer je valjalo utvrditi treba li na mjestu staroga jata pisati *ije: svijetlo ili kraće je: svjetlo*. Ista se dvoumica javljala i kada ta riječ dođe kao prvi dio složenice da bi označila nijanse boje koju označuje pridjev iza nje: *svijetlomodar* ili *svjetlomodar*, *svijetloplav* ili *svjetloplav*.

U rasplitanju spomenute dvojbe slabo su mogle pomoći davnašnje pisane potvrde jer su stari hrvatski pisci najčešće rabili ikavski lik *svitlo*, a znatno manje jekavsko *svijetlo* ili *svjetlo* i posve rijetko (samo u kajkavaca) ekavsku inačicu *svetlo*: *U polnoć se Bog rodia, kako u podne svitlo bi* (I. Bandulavić). U prvoj polovici dvadesetoga stoljeća hrvatski su pravopisci tražili da se podjednako pišu i pridjev i imenica. Maretić je u *Jezičnom savjetniku* zabilježio: *svijetlo, Licht, tj. svjetlost po današnjem bilježenju svijetlo (a ne: svjetlo)*. Stoga i u desetom izdanju Boranićeva pravopisa iz 1951. godine stoji *svijetlo, svjetlost: ne svjetlo*.

Današnji hrvatski pravopis ipak razlikuje imenicu *svjetlo, svjetlost* od glagolskoga pridjeva radnog u srednjem rodu *svijetlo*. Za jezičnu je kulturu nevolja u tome što takav način pisanja nemaju svi noviji priručnici. U Anićeve *Rječniku hrvatskoga jezika* stoji da je u prvom dijelu složenice s pridjevom za boju lik *svjetlo, a ne svijetlo pa na taj način danas imamo nepotrebno dvojestvo: svijetloplav po pravopisu i svjetloplav u Anića*. Tako je i u ostalih složenica. Iako bi se dalo stručno braniti i jedno i drugo rješenje, bolje bi bilo da je prihvaćen samo jedan način pisanja jer dvostrukost utječe na kolebanja u praksi.

4.3. Jezični savjetnik M. Matijaš

Priručnik *Mali jezični savjetnik za bolju poslovnu komunikaciju* autorice M. Matijaš predstavlja stručno djelo te je namijenjen širokom krugu korisnika – poduzetnicima, obrtnicima, predstavnicima organizacija civilnog društva, jedinicama lokalne i regionalne samouprave te svima koji teže poboljšati svoju poslovnu komunikaciju. Središnja je tema knjige poslovno pismo i e-pošta s posebnim naglaskom na jezične greške i nedoumice te pružanju rješenja u skladu s pravilima i normama hrvatskoga jezika.

Autoričino djelo *Mali jezični savjetnik za bolju poslovnu komunikaciju* podijeljeno je na petnaest poglavlja u kojima su istaknuta pravila o upotrebi jezika poglavito u poslovnoj komunikaciji.

U knjizi se iznose primjeri nepravilnih i pravilnih izraza koji se često koriste u praksi. Na primjer, umjesto *ajmo reć(i)* preporučuje se koristiti *recimo*, a umjesto *cd-i, dvd-i*,

preporučuje se *cd-ovi*, *dvd-ovi* i tako dalje. Osim toga, autorica pruža pregled razlike između pojmova poput *blagdan* i *praznik*, naglašavajući da *blagdani* označavaju svečane dane posvećene vjerskim činovima ili događajima, dok su *praznici* svečani dani koji obilježavaju događaje iz života društva. Pojedinačno se razmatraju i jezične nedoumice poput razlike između glagola *krenuti* i *početi*, pri čemu se *krenuti* odnosi na početak kretanja, dok se *početi* koristi za pokretanje nekog djelovanja ili događaja te za označavanje početka nečega.

U potpoglavlju *Nove tendencije* autorica ističe nastanak novih načina komuniciranja. Na primjer, navodi kako se danas uz razgovor često koriste: *emotikoni* :) *smijem se*, :(*tužan sam*, ;) *namigujem*, *zezam se..*, velikim slovima iznose empatiju poput *PREDIVNO!*, koriste se inicijali poput *OMG – Oh my God (prev. O moj Bože!)* (Matijaš, 2017: 19).

5. ISTRAŽIVANJE O JEZIČNIM SPECIFIČNOSTIMA U HRVATSKOME STANDARDNOM JEZIKU U ISTRI

Hrvatski standardni jezik obiluje brojnim specifičnostima koje se mogu razlikovati ovisno o regionalnim, sociolingvističkim i kulturološkim čimbenicima. Cilj je istraživanja dublje istražiti jezične dvojbe i specifičnosti među ispitanicima koji žive u Istri, s fokusom na upotrebu i pisanje određenih riječi u hrvatskome standardnom jeziku.

Korištenjem ankete kao glavnoga instrumenta istraživanja, prikupljeni su podaci od ispitanika iz Istre putem mrežnog upitnika kreiranog alatom *Google obrasci*. Ta je metoda omogućila praktično prikupljanje podataka od velikoga broja ispitanika u relativno kratkome vremenu, osiguravajući anonimnost i financijsku isplativost. Povjerenstvo za procjenu etičnosti istraživanja pri Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli odobrilo je 8. 2. 2024. provedbu istraživanja, osiguravajući poštivanje svih etičkih smjernica. U prvome dijelu ankete istraživale su se socio-demografske karakteristike ispitanika dok se u drugome dijelu ispitanike pitalo koje riječi od ponuđenih više koriste u svakodnevnome govoru. Treći dio ankete obuhvaćao je niz rečenica gdje se ispitanike ispitivalo o tome koje rečenice smatraju točnima u hrvatskome standardnom jeziku.

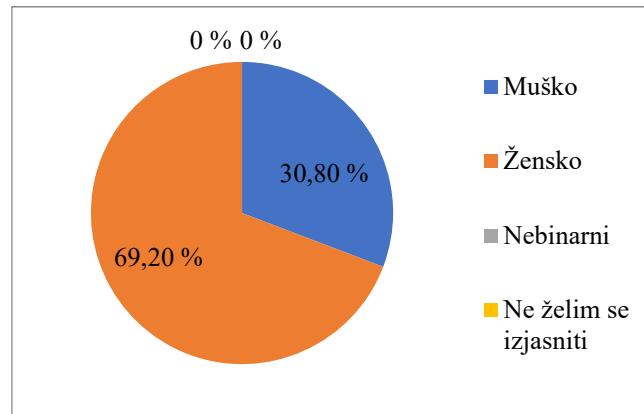
Anketa o jezičnim specifičnostima hrvatskoga standardnog jezika sastoji se od općih podataka te pitanja o znanju i upotrebi određenih riječi u hrvatskome standardnom jeziku. Anketa se provodila od 9. 2. do 26. 2. 2024., a cilj je bio prikupiti podatke o znanju i upotrebi određenih riječi u hrvatskome standardnom jeziku.

Analizom prikupljenih podataka htjelo se pružiti dublji uvid u jezične navike, preferencije i specifičnosti ispitanika koji žive u Istri. Očekuje se da će rezultati ovog istraživanja biti korisni za daljnje jezične studije, obrazovne programe i druge relevantne inicijative. U nastavku će biti predstavljeni glavni rezultati analize provedenoga istraživanja o jezičnim specifičnostima u hrvatskome standardnom jeziku među stanovnicima Istre.

5.1. Rezultati istraživanja

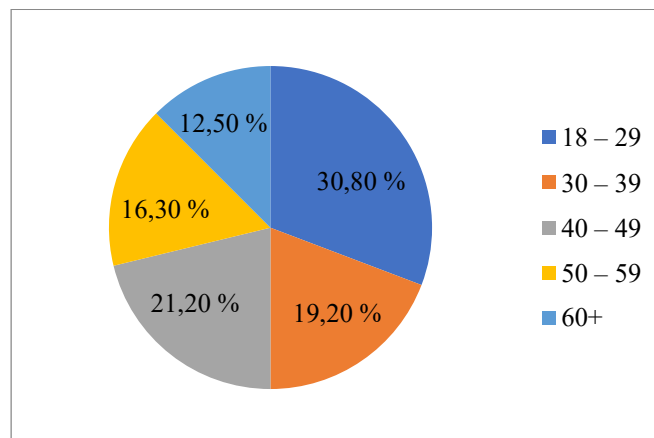
Na grafikonu 1 prikazane su spolne karakteristike ispitanika sudionika istraživanja o jezičnim specifičnostima u hrvatskome standardnom jeziku. Sudjelovalo je ukupno 105 ispitanika, od kojih su 72 ispitanika ženskoga spola, što čini 69,2 % ukupnoga broja ispitanika. S druge strane, muški ispitanici činili su manji udio, s 32 ispitanika ili 30,8 % ukupnoga broja.

Grafikon 1. Prikaz ispitanika prema spolu

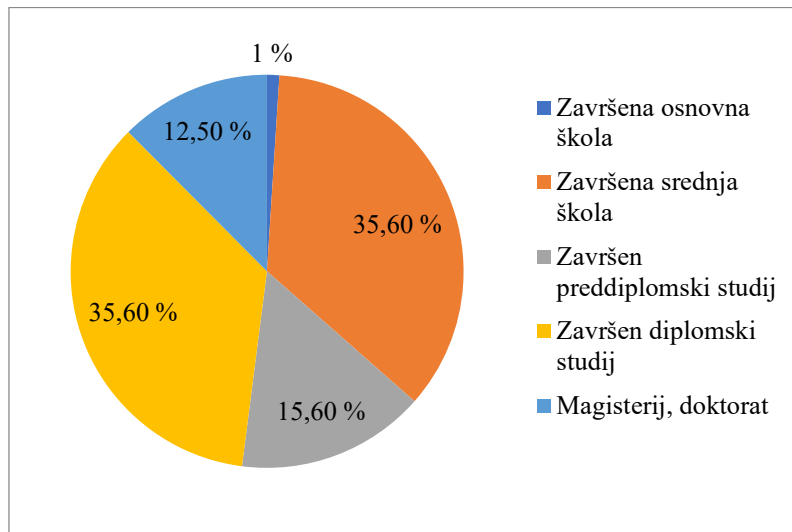
Iz rezultata grafikona 2 može se vidjeti da najveći udio ispitanika pripada dobnoj skupini od 18 do 29 godina, čineći 30,8 % ukupnoga broja ispitanika. Sljedeća najbrojnija dobna skupina je od 40 do 49 godina, koja čini 21,2 % ukupnoga broja ispitanika, dok ostale dobne skupine imaju manje udjele. Unatoč većem broju mladih sudionika, istraživanje obuhvaća raznolike dobne skupine, što ukazuje na širok spektar iskustava i perspektiva u vezi s jezičnim preferencijama i navikama.

Grafikon 2. Prikaz dobne skupine ispitanika

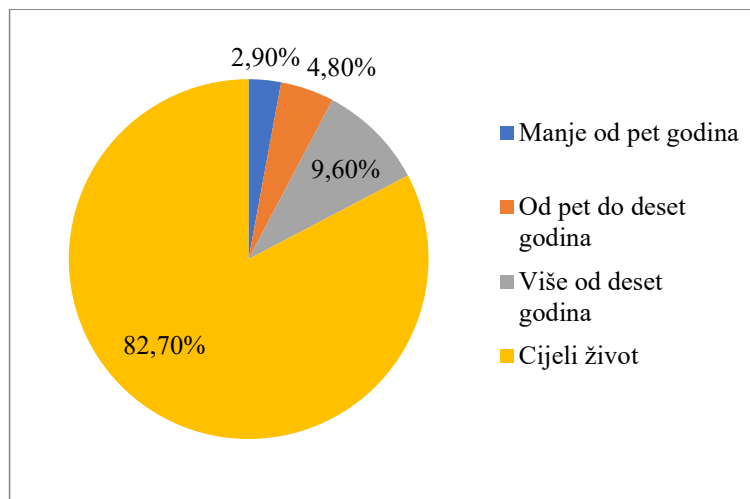
Prema rezultatima grafikona 3 vidljivo je da se ispitanici razlikuju s obzirom na razinu obrazovanja. Najveći udio ispitanika, 35,6 %, završio je srednju školu, dok je isti postotak ispitanika završio i diplomski studij. Nadalje, 15,6 % ispitanika ima završen preddiplomski studij. Manji udio ispitanika, 12,5 %, ima magisterij ili doktorat, dok je svega 1% ispitanika završio samo osnovnu školu.

Grafikon 3. Obrazovanje ispitanika

Analizirajući rezultate grafikona 4 koji prikazuje koliko dugo ispitanici žive u Istri, primjećuje se da većina ispitanika, čak 82,7 %, navodi da ovdje žive cijeli svoj život. To sugerira duboke korijene i snažnu povezanost ispitanika s istarskim područjem. Dodatnih 9,6 % ispitanika živi u Istri više od deset godina, što ukazuje na dugotrajni boravak u regiji. Ispitanici koji su u Istri od pet do deset godina čine 4,8 % uzorka, dok samo mali postotak, 2,9 %, živi u Istri manje od pet godina. Ti rezultati naglašavaju dugoročnu povezanost većine ispitanika s istarskim područjem te ukazuju na potencijalno duboko ukorijenjene jezične navike i obrasce koji su razvijeni tijekom vremena provedenoga u regiji.

Grafikon 4. Trajanje boravka ispitanika u Istri

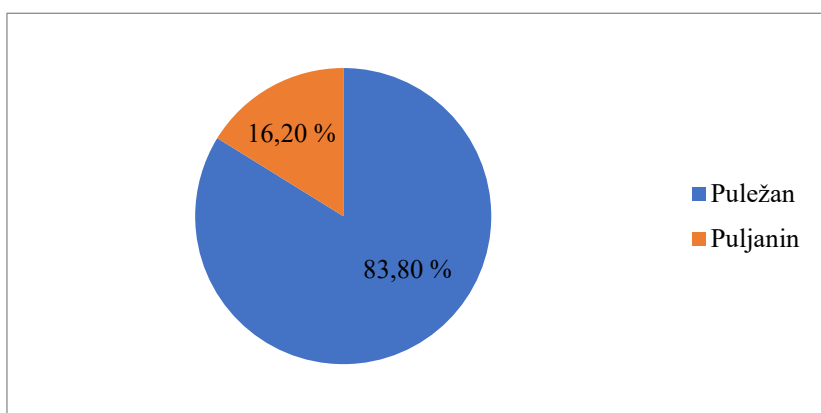
Na pitanje *Znaju li što su jezični savjetnici?*, većina ispitanika, njih 43 (45,3 %), odgovorilo je s *Ne*, što čini najveći postotak. Slijedi odgovor *Da* koji je dobio 22 (23,2 %) odgovora, dok su ostali odgovori manje zastupljeni. Primjećuje se raznolikost u odgovorima, uključujući varijacije kao što su: *Da, otprilike, Jezični priručnici, Knjige, Ne znam* i druge. Neki odgovori pokazuju nesigurnost ili nedostatak jasnoće u pojmovima, poput: *Ne baš, Ne nažalost, Ne, nemam pojma, Ne znam, Otprilike!*. Ti odgovori ukazuju na potrebu za boljim razumijevanjem pojma *jezični savjetnici* među ispitanicima. Također, pojavljuju se i odgovori koji ukazuju na različite izvore znanja i informacija koje ispitanici smatraju relevantnima za jezične savjete, poput *Jezični priručnici, Knjige koje preporučuju pravila za govor i pisanje, Riječnici, gramatika i pravopis*. Primjećena je značajna prisutnost pravopisnih pogrešaka među ispitanicima tijekom odgovaranja na pitanja u anketi o jezičnim specifičnostima hrvatskoga standardnog jezika. Navedeno ukazuje na potencijalne nedostatke u jezičnom obrazovanju ili svijesti među ispitanicima. Moguće je da su ispitanici nedovoljno upoznati s pravilima pravopisa ili da im nedostaje prakse u primjeni tih pravila u svakodnevnome pisanju.

Nadalje, na pitanje da nabroje jezične savjetnike koje poznaju, od ukupno 105 ispitanika, 64,2 % (68 ispitanika) dalo je valjane odgovore, odnosno nabrojilo jezične savjetnike ili izvore jezičnih savjeta koje poznaju. Ostatak odgovora (35,8%) bio je nevaljan ili nije bio konkretan. Među valjanim odgovorima, primjećuje se raznolikost u navedenim izvorima jezičnih savjeta. Neke od navedenih stavki uključuju poznate jezične savjetnike poput *Hrvatski jezični savjetnik, 555 jezičnih savjeta, Reci mi to kratko i jasno, Hrvatski jučer i danas* te *Jezični savjetnik IHJJ*. Također su spomenute i knjige poput *Hrvatski jučer i danas* S. Težaka, *Hrvatski jezični savjetnik* E. Barić i dr., knjige S. Ham, J. Mlikote i A. Orlića, kao i autoriteti u jezičnim pitanjima poput S. Težaka, I. Zoričića, N. Opačić i drugi. Također, neki od odgovora pokazuju i nejasnoću ili nesigurnost u vezi s pojmom jezičnih savjetnika, što se odražava u odgovorima poput *Ne znam, Ne znam nabrojati, Ništa* i slično. Ti rezultati sugeriraju da postoji raznolikost u izvorima jezičnih savjeta koje ispitanici poznaju, a također ukazuju na potrebu za jasnijim definiranjem pojma jezičnih savjetnika kako bi ispitanici mogli preciznije odgovoriti.

U drugom dijelu ankete ispitanici su imali zadatak odabrati leksem kojim se više koriste u svakodnevnome govoru i životu. Leksemi su pronađeni upravo u jezičnim savjetnicima.

Iz grafikona 5 primjećuje se da se većina ispitanika (83,8 %) koristi leksemom *Puležan* umjesto *Puljanin* za označivanje osobe koja dolazi iz grada Pule. To je zanimljivo s obzirom na to da imena stanovnika gradova u jednini trebaju završavati na *-in* (npr. Šibenčanin, Riječanin, Splitskanin). Međutim, u ovom slučaju, čini se da postoji lokalna preferencija za izraz *Puležan*. To može biti rezultat regionalnih običaja, kulturnih utjecaja ili povijesnih faktora. U jezičnome savjetniku *Reci mi to kratko i jasno* autorice Nives Opačić za pojam *Puležan/Puljanin* stoji: *imena stanovnika gradova i država u jednini trebaju završavati na -in (Šibenčanin, Riječanin, Splitskanin...)* (Opačić, 2009: 205).

Grafikon 5. Puležan ili Puljanin

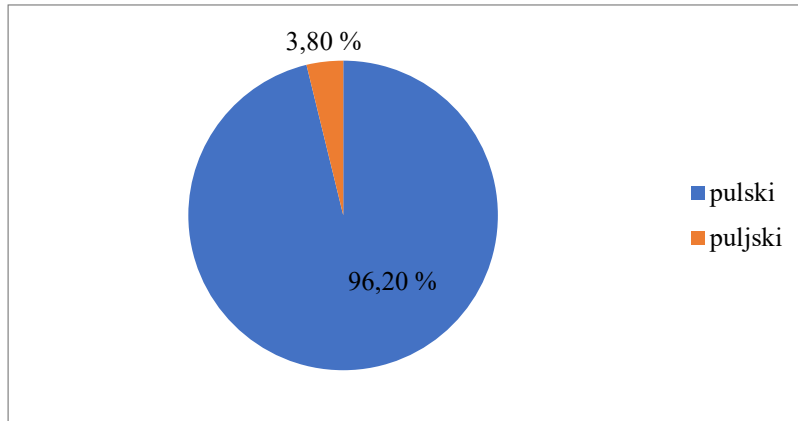
Izvor: samostalna obrada autorice

Na temelju dobivenih rezultata u grafikonu 6 vidljivo je da velika većina ispitanika odabire *pulski* (96,2 %) u svome govoru, dok ih samo 3,8 % koristi *puljski*. Naime, u svakodnevnome govoru koristi se leksem *pulski* zbog činjenice da se grad zove Pula. Međutim, u esejima, znanstvenim i drugim stručnim radovima češće se koristi oblik *puljski*.

Navedeno može biti iz razloga što je *pulski* češći u uobičajenoj komunikaciji, dok je *puljski* više rezerviran za formalnije stilove. Jezikoslovac M. Hraste potvrđuje tu praksu, navodeći da je oblik *pulski* ispravan u svakodnevnome govoru, dok je *puljski* stilski obilježen i prikladniji je za esejističku i znanstvenu upotrebu. Stoga, unatoč tome što se oba oblika smatraju ispravnim, kontekst i stil pisanja mogu odrediti koji će oblik biti prikladniji za upotrebu. U znanstvenim i stručnim radovima često se preferira *puljski* zbog njegove formalnije konotacije i ozbiljnijega tona, dok se u svakodnevnome govoru češće koristi *pulski* zbog svoje učestalije upotrebe. I. Zoričić navodi kako su *sufiksi -ni i -ski često jasno razgraničeni te da u praksi s takvim primjerima i nema teškoća*. Također ističe da se od

vlastitih imena tvore posvojni pridjevi samo pomoću dometka -ski (pazinski, porečki, gospički) (Zoričić, 1998: 266).

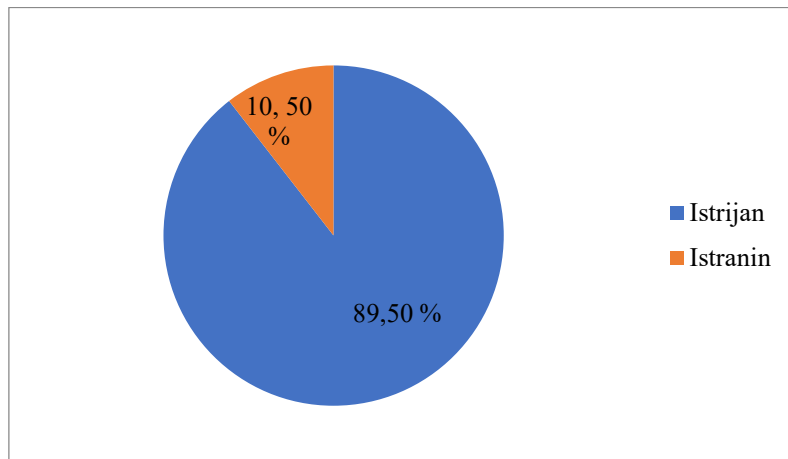
Grafikon 6. Pulski ili puljski

Izvor: samostalna obrada autorice

Iz rezultata grafikona 7 može se zaključiti da je leksem *Istrijan* znatno češći u usporedbi s leksemom *Istranin*. U lingvističkome kontekstu u kojemu su ovi rezultati prikazani, *Istrijan* se koristi u čak 89,5 % slučajeva, dok je *Istranin* prisutan u znatno manjem postotku, samo u 10,5 % slučajeva (Opačić, 2009: 205).

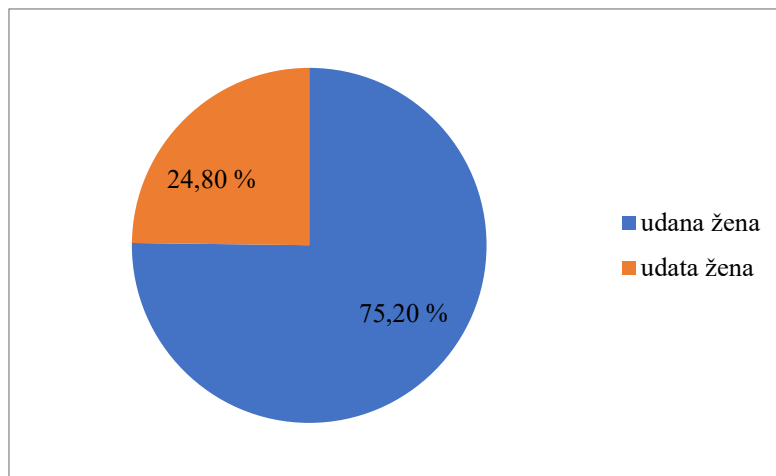
Grafikon 7. Istrijan ili Istranin

Izvor: samostalna obrada autorice

Iz rezultata grafikona 8 vidljivo je da 75,2 % ispitanika rabi sintagmu *udana žena*, dok ih 24,8 % upotrebljava *udata žena*. U hrvatskome standardnom jeziku koristi se *udana žena* jer se po novijoj jezičnoj praksi prednost daje likovima na *-n*, *-na*, *-no* (Opačić, 2009: 35).

Grafikon 8. Udana žena ili udata žena

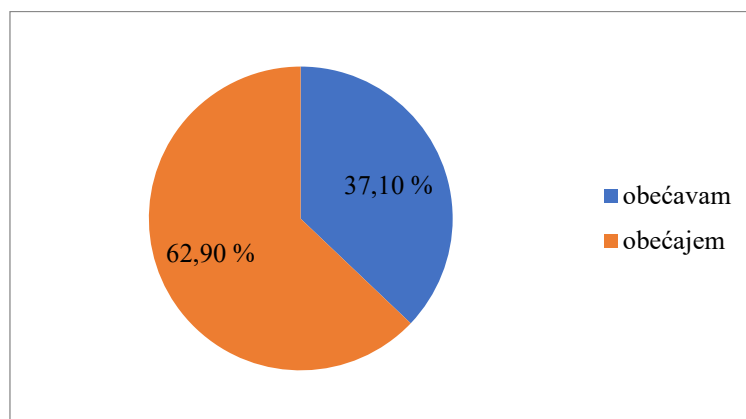

Izvor: samostalna obrada autorice

Iz grafikona 9 može se iščitati da 62,9 % prilikom govora rabi leksem *obećajem*, dok ih 37,10% upotrebljava *obećavam*. U jezičnim se priručnicima daje prednost oblicima glagola *obećavati* kao što su *obećavam*, *obećavaš*, *obećava*. To potvrđuje da se glagol *obećavati* klasificira u prvi razred pete vrste, koji uključuje glagole s prezentskom osnovom bez umetka *-av-* i nastavcima koji počinju glasom *j*. Ti su oblici u skladu s pravilima konjugacije za takve glagole. Stoga, oblici glagola *obećavati* trebali bi se koristiti u skladu s jezičnim pravilima i konvencijama, dok bi se oblici poput *obećajem* trebali smatrati iznimkom ili pogreškom, s

obzirom na strukturu i konjugaciju glagola u hrvatskome jeziku. Sukladno tome, Ivan Zoričić navodi sljedeće: *Kada govornici hrvatskoga jezika žele upotrijebiti njegov prezent, jedni kažu: obećavam, a drugi: obećajem, pa: obećavaš – obećaješ, obećava, obećaje, obećavamo – obećajemo itd. Tko ne želi biti u dvoumici, pogledat će što u tome pitanju donose temeljni jezični priručnic, rječnici prije svih, a zatim slovnice i jezični savjetnici. U Anićeve Rječniku hrvatskoga jezika stoji da je – obećavati nesvršeni glagol koji znači „rječima komu pružiti nadu ili uvjerenje da će se ispuniti“ i da mu je prezent obećavam, obećavaš... Isto je u Pravopisnom rječniku. Priređivač Jezičnog savjetnika iz 1971. S. Pavešić još je izričiti kad tvrdi da je od obećavati prezent obećavam, a ne obećajem (Zoričić, 2004: 62).*

Grafikon 9. Obećavam ili obećajem

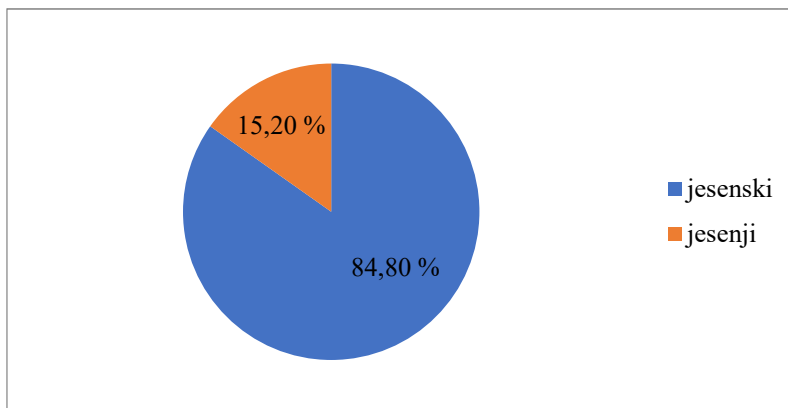
Izvor: samostalna obrada autorice

Kada se pogledaju riječi *jesenski* i *jesenji* vidljivo je da 84,8 % ispitanika u svakodnevnome govoru rabi leksem *jesenski*, dok ih 15,2 % upotrebljava leksem *jesenji*. U hrvatskome su jeziku i *jesenski* i *jesenji* ispravni te se mogu koristiti, ali preferencija između njih može ovisiti o kontekstu i stilu pisanja. *Jesenski* se obično smatra neutralnijim i uobičajenijim izborom. Koristi se u općenitim kontekstima koji se odnose na jesen, kao što su *jesenski mjeseci* ili *jesenski pejzaž*. *Jesenji* se često povezuje s poezijom ili drugim književnim stilovima. Taj oblik pridjeva može dati poetski ili umjetnički prizvuk, pa se često koristi u književnim djelima ili opisima koji žele prenijeti emotivnu ili estetsku vrijednost jeseni.

Naime, pridjevi na *-nji* često su izvedeni od imenica koje se odnose na vrijeme (godišnji, jutarnji, večernji), stoga je prirodno da se *jesenji* koristi u književnim ili poetskim kontekstima kako bi se naglasila estetska ili emotivna dimenzija jeseni. Stoga, u svakodnevnoj komunikaciji ili neutralnim tekstovima *jesenski* će vjerojatno biti češći izbor,

dok će se u književnim ili poetskim djelima možda preferirati *jesenji* zbog svoje stilističke vrijednosti (Opačić, 2009: 219).

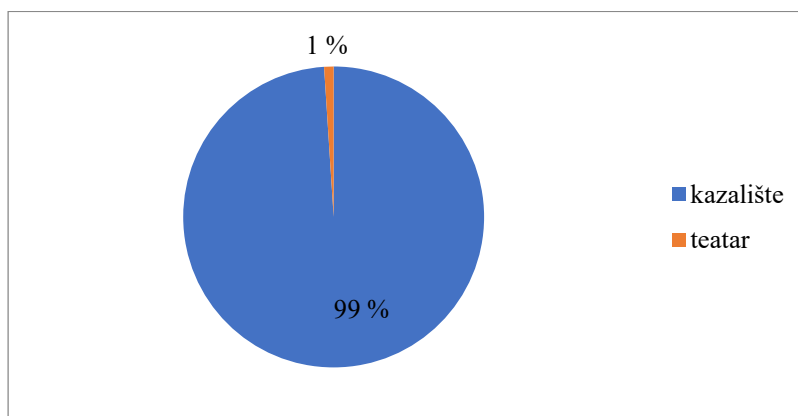
Grafikon 10. Jesenski ili jesenji

Izvor: samostalna obrada autorice

Na temelju dobivenih rezultata jasno je vidljivo da 99 % ispitanika u svome svakodnevnom govoru upotrebljava leksem *kazalište* dok svega 1 % rabi leksem *teatar*. U hrvatskome jeziku oba leksema predstavljaju isto, razlika između njih je uglavnom u njihovu podrijetlu i jezičnoj formi (Opačić, 2009: 106).

Grafikon 11. Kazalište ili teatar

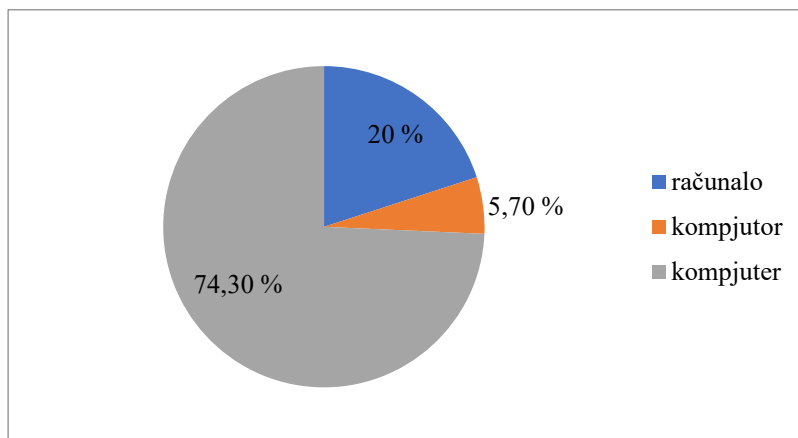

Izvor: samostalna obrada autorice

Iz grafikona 12 zaključuje se da leksem *računalo* upotrebljava 20 % ispitanika, leksem *kompjutor* rabi 5,7 % ispitanika dok leksem *kompjuter* upotrebljava 74,3 % ispitanika. U svakodnevnome se jeziku često koriste riječi poput *kompjutor*, *računalo* ili *kompjuter*. Međutim, u znanstvenome se stilu upotrebljavaju izrazi kao što su *računalo*, *pisač*, *računalni*

stručnjak. Leksemi poput *kompjutor* i *kompjuter* često su rezervirane za razgovorni stil ili specifične situacije (Zoričić, 2004: 185).

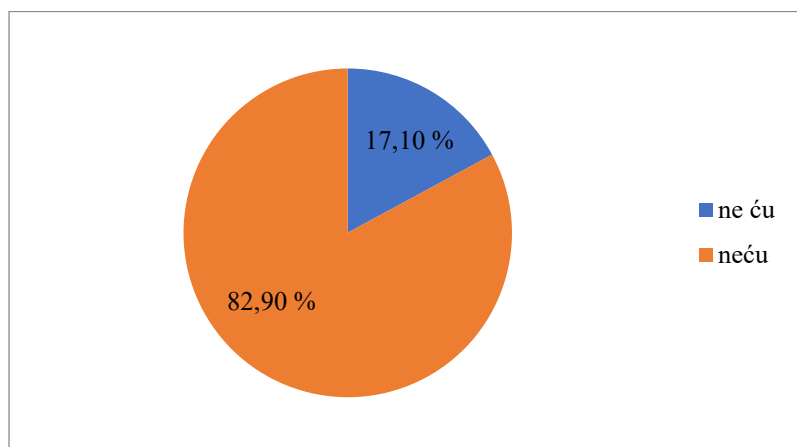
Grafikon 12. Računalo, kompjutor ili kompjuter

Izvor: samostalna obrada autorice

Iz prikazanih rezultata vidljivo je sljedeće: izrazom *ne ću* koristi se 17,1 % ispitanika, dok izraz *neću* upotrebljava 82,9 % ispitanika. Ti podaci pokazuju da je izraz *neću* značajno češći i preferiraniji među ispitanicima u usporedbi s izrazom *ne ću*. *Neću* je standardni oblik u hrvatskome jeziku za izražavanje negacije i odbijanja u budućnosti, dok se *ne ću* može smatrati nekonvencionalnim ili neprirodnim oblikom. No, Opačić navodi: *jedino se s nenaglašenim oblicima glagola htjeti piše zajedno: neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće; pravopis dopušta i pisanje oblika: ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će* (Opačić, 2009: 283).

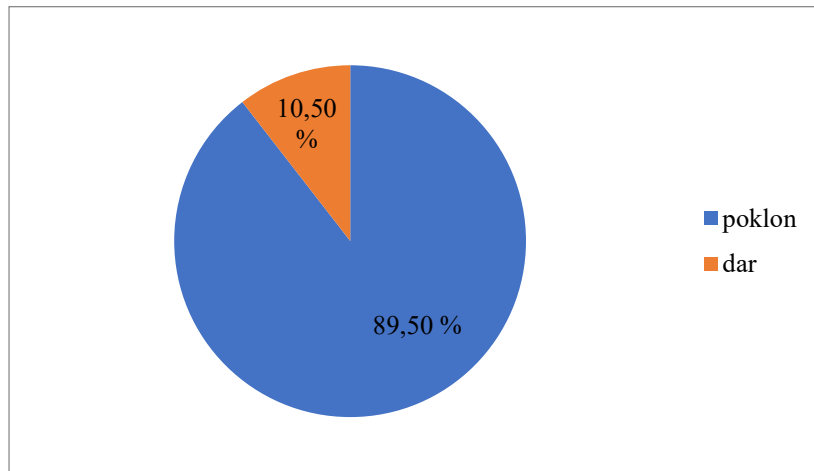
Grafikon 13. Ne ću ili neću

Izvor: samostalna obrada autorice

Leksemom *poklon* koristi se 89,5 % ispitanika, dok leksem *dar* upotrebljava 10,5 % ispitanika. Ti podaci pokazuju da je leksem *poklon* značajno češći i preferiraniji među ispitanicima u usporedbi s leksemom *dar*. *Poklon* je uobičajen i standardni leksem u hrvatskome jeziku za označavanje nečega što se daje bez očekivanja, novčane naknade ili nagrade. S druge strane, leksem *dar* koristi se u manjem postotku te se može smatrati manje uobičajenim ili formalnijim u odnosu na *poklon*. Ipak, oba leksema imaju jednako značenje i mogu se koristiti zamjenjivo, ovisno o kontekstu i stilu izražavanja. Međutim, prema N. Opačić (2009: 42), leksem *dar* ima dva glavna značenja. Prvo je značenje nešto što se nekome daje na poklon ili u znak poštovanja. Drugo je značenje povezano s prirodnom sposobnošću ili nadarenošću. Dok rječnici mogu definirati *dar* kao sinonim za sebe, postoje razlike u nijansama dvaju značenja. U nekim slučajevima, *dar* se također može odnositi na fizički pokret koji izražava poštovanje. Postoje slučajevi u kojima se čin davanja dara obavlja s velikom čašću, što dovodi do približavanja značenja leksema *dar* i *poklon*. Oba leksema imaju dugu povijest u hrvatskome jeziku i ne smiju se proizvoljno zanemariti. Oni su sinonimi kada se govori o nečemu što je nekome dano, ali se razlikuju kada se govori o talentu ili darovitosti.

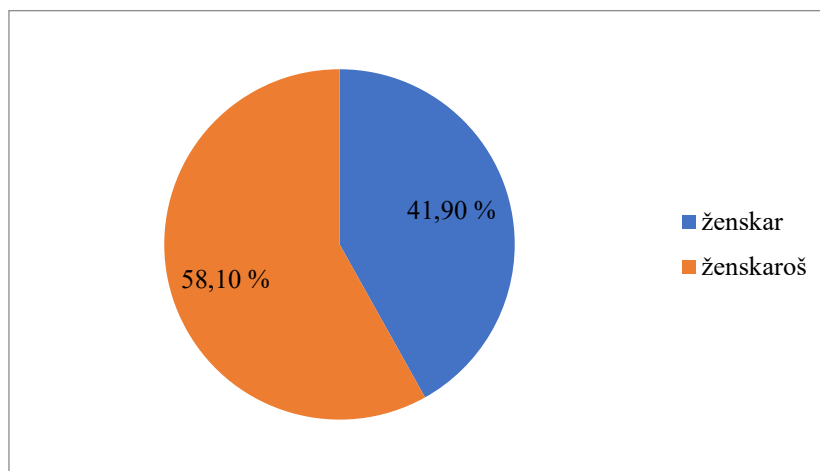
Grafikon 14. Poklon ili dar

Izvor: samostalna obrada autorice

Prema grafikonu 15 58,1 % ispitanika koristi se leksemom *ženskaroš* dok 41,9 % ispitanika rabi leksem *ženskar*. Naime, obje riječi imaju isto značenje, no leksem *ženskaroš* uveden je iz srpskoga jezika te originalno nije riječ hrvatskoga jezika. N. Opačić podsjeća da se sjetimo samo rodonačelnika takvih likova, *Don Juana, legendarnoga španjolskog zavodnika*. U hrvatskom jeziku za takve kažemo da su *ženskar*. Srpski oblik *ženskaroš* nije nam potreban (Opačić, 2009: 235).

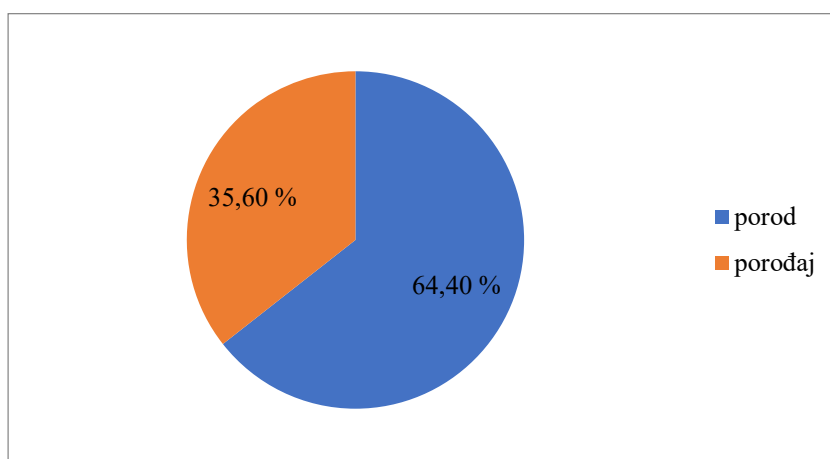
Grafikon 15. Ženskar ili ženskaroš

Izvor: samostalna obrada autorice

Na ponuđene lekseme *porođaj* i *porod*, 64,4 % ispitanika odgovara da upotrebljava leksem *porod* dok se 35,6 % ispitanika koristi leksemom *porođaj*. No, u medicinskom kontekstu i kada se opisuje proces rađanja, pravilnije i preciznije je koristiti se leksemom *porođaj*, koji se često koristi u zdravstvenoj struci i stručnoj literaturi kako bi se jasno opisao taj medicinski proces. Stoga, u tim je slučajevima, preporučljivo rabiti leksem *porođaj* kako bi se precizno opisao proces završetka trudnoće (Opačić, 2009: 187).

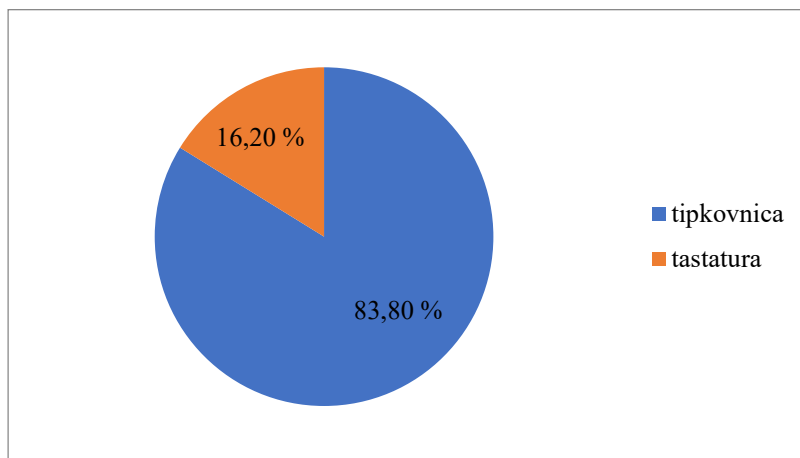
Grafikon 16. Porod ili porođaj

Izvor: samostalna obrada autorice

Rezultati iz grafikona 17 pokazuju da 83,8 % ispitanika prilikom svakodnevnoga govora rabi leksem *tipkovnica*, dok se 16,2 % koristi leksemom *tastatura*. U govoru i pismu koriste se oba leksema, no postoji ipak prednost leksema *tipkovnica*. Budući da je u hrvatskome jeziku uvijek poželjno koristiti se hrvatskim riječima kada je to moguće, *tipkovnica* ima prednost nad *tastaturom* koja je preuzeta iz drugih jezika. Zoričić navodi da *u tvorbi imenica s dočetkom -ov -nica sudjeluju sufiksi -ovnica, -ica i, možda -nica i ne može se u svakom pojedinom primjeru pouzdano odrediti koji je od njih zastupljen. Najbrojnije su izvedenice kojima na pridjevnu osnovu dolazi sufiks -ica* (Zoričić, 1998: 360).

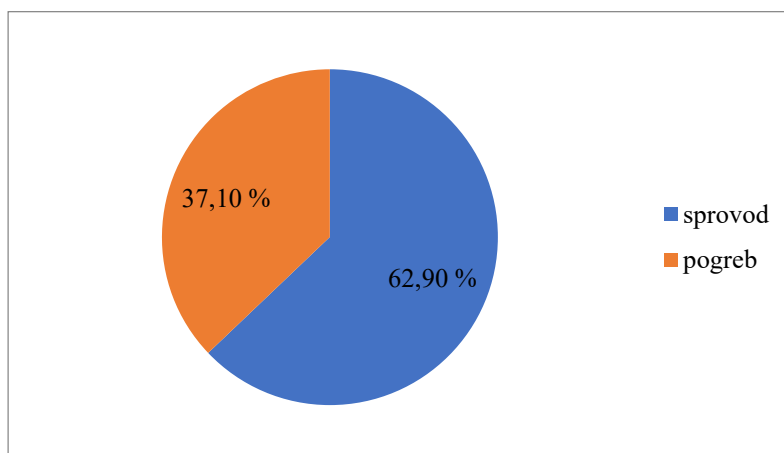
Grafikon 17. Tipkovnica ili tastatura

Izvor: samostalna obrada autorice

Na temelju grafikona 18 vidljivo je da 62,9 % ispitanika upotrebljava leksem *sprovod*, dok ih 37,1 % koristi leksem *pogreb* u svojem govoru. *Sprovod* je uobičajeniji i šire prihvaćen leksem, dok je *pogreb* manje učestao, ali oba leksema imaju isto značenje i koriste se naizmjenično, ovisno o regionalnim i osobnim preferencijama. N. Opačić (2009: 196) navodi da *imenice pogreb, pokop i ukop označuju čin pokapanja pokojnika, stavljanje njegova mrtvog tijela u grob. Pogreb se djelomično preklopio sa sprovodom (idem na sprovod, idem na pogreb), što je čin koji prethodi samom polaganju lijesa s pokojnikom u grob. Budući da do groba valja prijeći duži ili kraći put, pogrebna povorka sprovodi (pra-ti) pokojnika do njegova počivališta. Oblik sahrana običan je u srp-skom jeziku za ona značenja koja u hrvatskom pokrivaju riječi sprovod, pogreb, pokop i ukop.*

Grafikon 18. Sprovod ili pogreb

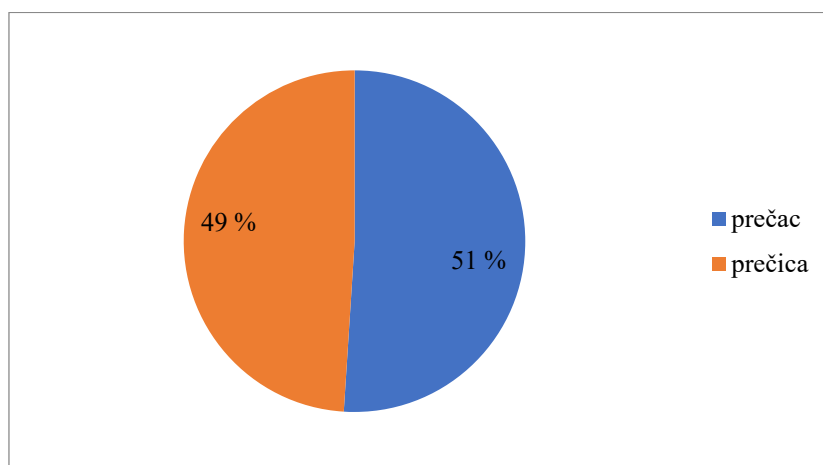

Izvor: samostalna obrada autorice

Iz prikazanih rezultata vidljivo je da postoji gotovo izjednačena podjela u korištenju leksema *prečac* koju upotrebljava 51 % ispitanika, dok *prečica* rabi 49 % ispitanika.

Ti podaci pokazuju da su oba leksema relativno česta i da se koriste u sličnoj mjeri među ispitanicima. Oba leksema opisuju istu stvar – skraćeni put ili alternativni način za doći do određene destinacije ili cilja. U hrvatskome se jeziku mogu čuti i jedna i druga riječ, no Opačić ipak prednost daje imenici *prečac* (Opačić, 2009: 167).

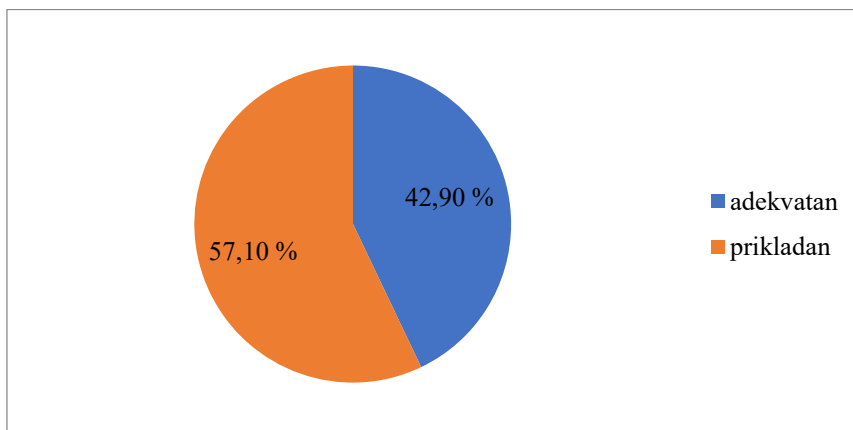
Grafikon 19. Prečac ili prečica

Izvor: samostalna obrada autorice

Prema grafikonu 20 vidljivo je da se 57,1 % ispitanika u svojem govoru koristi leksemom *prikladan*, dok 42,9 % ispitanika upotrebljava leksem *adekvatan*. Leksem *adekvatan* latinskoga je podrijetla i u hrvatski je jezik ušla kao tuđica. Iako je prihvaćena i koristi se u hrvatskome jeziku, važno je zapamtiti da postoje i drugi leksemi koji mogu poslužiti kao zamjene. Leksemi poput *prikladan*, *primjeren*, *isti*, *jednak* i slične prikladne su zamjene za *adekvatan* u određenim kontekstima (Zoričić, 2004: 115).

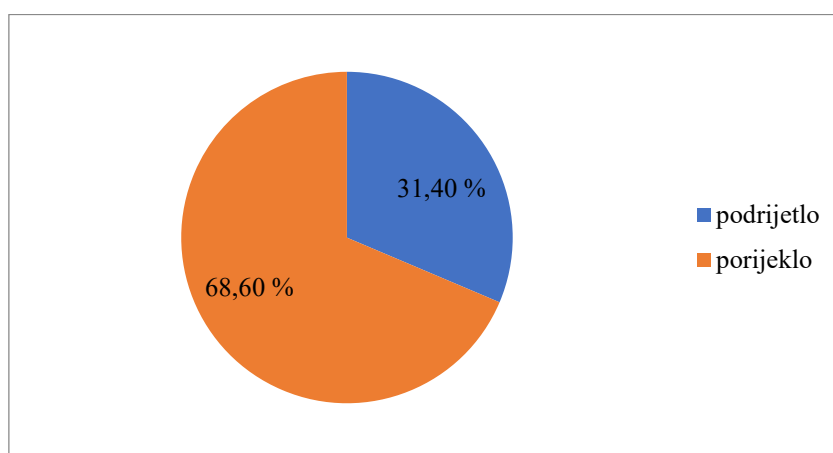
Grafikon 20. Adekvatan ili prikladan

Izvor: samostalna obrada autorice

Leksemom *podrijetlo* koristi se 68,6 % ispitanika, a leksemom *porijeklo* 31,4 % ispitanika. Oba se leksema razlikuju u stilskim nijansama. *Podrijetlo* postoji samo u hrvatskome jeziku, a *porijeklo* i u hrvatskome i u srpskome jeziku. Prema Opačić, leksem *podrijetlo* nastao je promjenom prefiksa iz *podreklo/podriklo* i spajanjem s *Dubrovački djeti*. Ta južnoslavenska izvedenica od *-lo* povezana je s prefiksima i složenicama za poricanje. Prefiks *pod* označava tajnost, što dovodi do davanja nadimaka na prikriven način. U bugarskome jeziku leksem *podrijetlo* može značiti i prezime i nadimak. Dok se u književnome jeziku prepoznaju i *podrijetlo* i *podrijetlo*, prednost prvome u pisanom hrvatskom jeziku pripisuje se utjecaju pseudoekavizma ili hiperekavizma. Unatoč dugotrajnomu postojanju i upotrebi oba leksema, pojedinci mogu slobodno izabrati kojom će se više koristiti. (Opačić, 2009: 159).

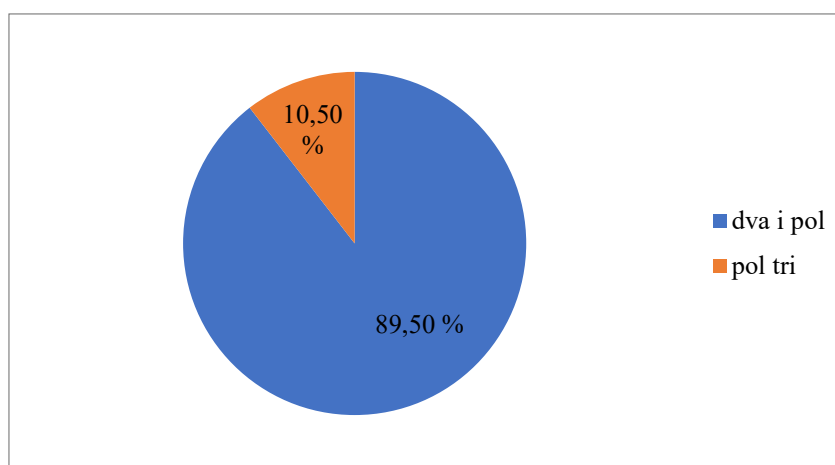
Grafikon 21. Podrijetlo ili porijeklo

Izvor: samostalna obrada autorice

U hrvatskome se jeziku koriste oba leksema (Opačić, 2009: 252). No, na temelju grafikona 22 vidljivo je da 89,5 % upotrebljava sintagmu *dva i pol* dok svega 10,5 % rabi sintagmu *pol tri*.

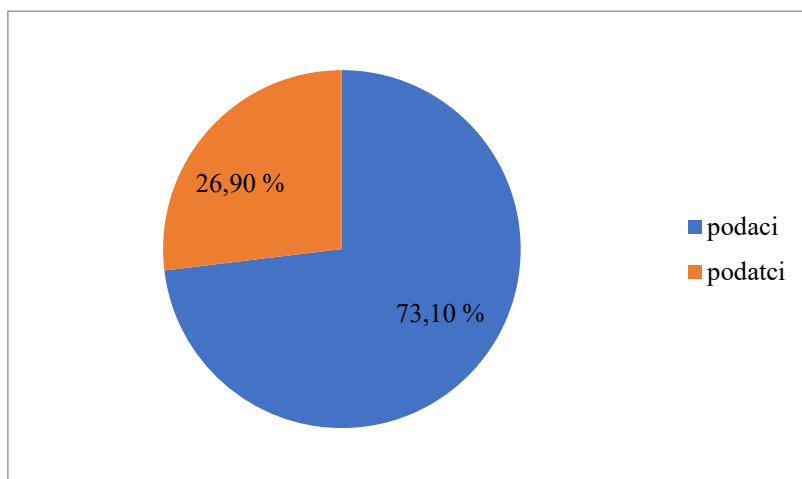
Grafikon 22. Dva i pol i pol tri

Izvor: samostalna obrada autorice

Prema rezultatima iz grafikona 23 vidljivo je da se većina ispitanika u svome svakodnevnom životu i govoru koristi leksemom *podaci* (73,1 %). Opačić (2009: 188) kaže da većina pravopisnih vodiča i jezičnih autoriteta preferira upotrebu oblika *podatci*, koja se koristi za označavanje informacija, činjenica ili evidencije koja je prikupljena ili obrađena te da je taj oblik u skladu s pravopisnim pravilima i široko je prihvaćen u standardnome jeziku.

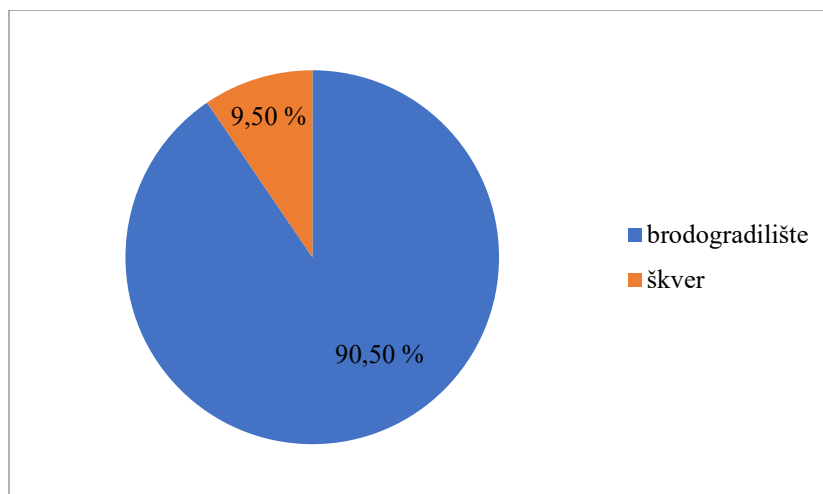
Grafikon 23. Podaci ili podatci

Izvor: samostalna obrada autorice

U hrvatskome standardnom jeziku leksemi *brodogradilište* i *škver* ispravni su i uobičajeni. Oba se leksema koriste za označivanje mjesta gdje se grade brodovi i obavljaju srodni poslovi, a svoje korijene i povijest imaju u hrvatskome jeziku. Međutim, *škver* je žargonizam, izraz koji se često koristi u Dalmaciji i Primorju, dok se *brodogradilište* koristi u drugim dijelovima Hrvatske i u širem kontekstu. Navedeno je vidljivo i prema rezultatima; 90,5 % ispitanika koristi se leksemom *brodogradilište* u svojem govoru.

Grafikon 24. Brodogradilište ili škver

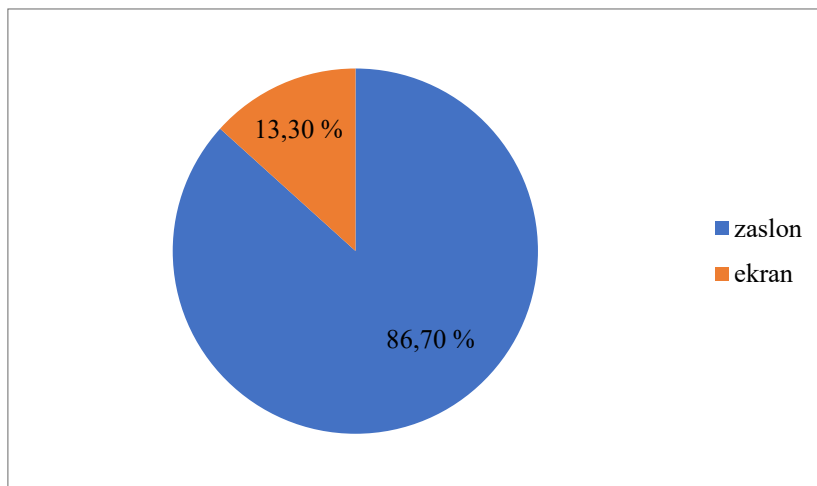

Izvor: samostalna obrada autorice

Grafikon 25 pokazuje da se 86,7 % ispitanika u svojem svakodnevnome govoru koristi leksemom *zaslon* dok ih 13,3 % upotrebljava leksem *ekran*. Oba su leksema istoznačnice, no

u hrvatskome se standardnom jeziku prednost ipak daje riječi *zaslon* (Školski rječnik hrvatskoga jezika, 2024).

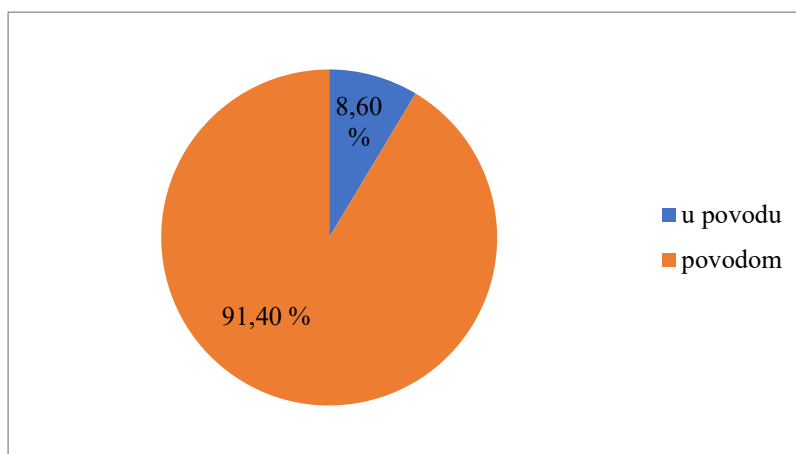
Grafikon 25. Zaslون ili ekran

Izvor: samostalna obrada autorice

Izraz *u povodu* pripada biranijemu i starijemu načinu pisanja, no koriste se oba izraza. Kod ispitanika je vidljivo da radije biraju i rabe leksem *povodom* (91,4 %). Prema Opačić *imenicu povod nalazimo u više slavenskih jezika (npr. u ruskom, u češkom - puvod)*. Premda se nema što prigovoriti izrazu *u povodu*, Pavešićev jezični savjetnik (1971) kaže da se rabi i *instrumental povodom kao prijedlog s genitivom (povodom neke svetkovine i sl.)* (Opačić, 2009: 166).

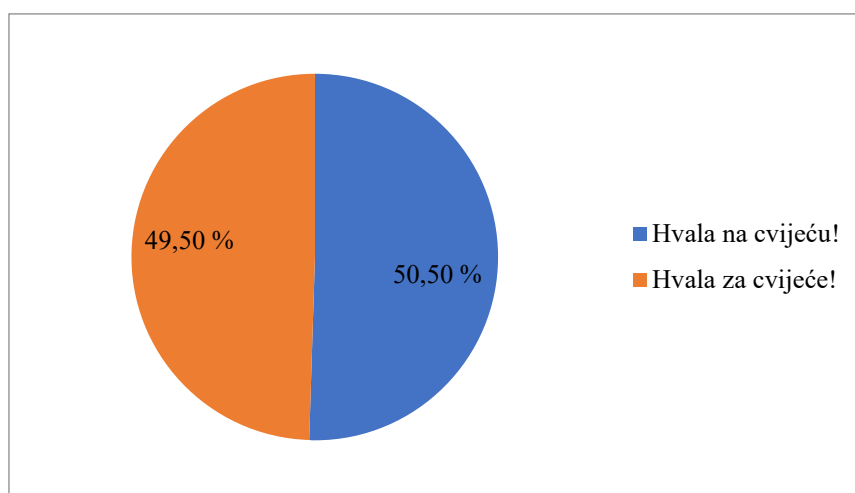
Grafikon 26. U povodu ili povodom

Izvor: samostalna obrada autorice

Nadalje, treći dio ankete obuhvaćao je rečenice za koje su ispitanici odlučivali jesu li točne ili ne u hrvatskome standardnom jeziku. U prvome je primjeru (Grafikon 27) vidljiva vrlo mala razlika u odabiru ispitanika. Naime, 50,5 % ispitanika smatra da je točna rečenica *Hvala na cvijeću!* dok ih 49,5 % smatra da je točna *Hvala za cvijeće!*. No, u hrvatskome standardnom jeziku prednost se daje dopuni *-na*, odnosno rečenici *Hvala na cvijeću!* (Opačić, 2009: 77).

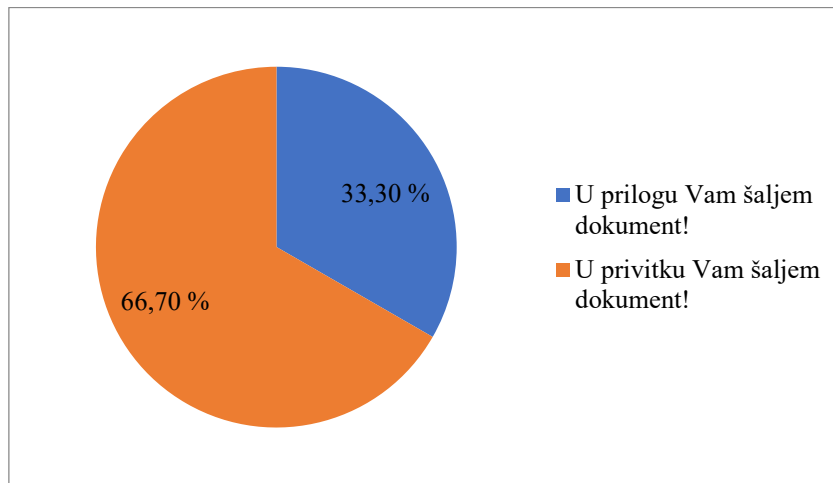
Grafikon 27. Hvala na cvijeću! ili Hvala za cvijeće!

Izvor: samostalna obrada autorice

Prema hrvatskome standardnom jeziku *prilog* ima šire značenje, a *privitak* znači ono što je privinuto uza što, što zahtijeva fizičko približavanje. Prema rezultatima (Grafikon 28) vidljivo je da većina ispitanika smatra da je ipak rečenica *U privitku Vam šaljem dokument!* (66,7 %) točnija od druge ponuđene rečenice. Prema Opačiću, *prilog* može poslužiti kao dopuna ili potvrda glavnom dijelu, kao što je tekst objavljen u novinama ili časopisima kao dodatak glavnome tekstu. Može biti i jezična kategorija, poput priloga, koja drugim riječima dodaje informaciju. U kulinarstvu se prilozima često smatraju prilozima glavnim jelima. Osim toga, prilozima se također mogu odnositi na dobrovoljne priloge za one kojima je potrebna pomoć. Pojam *privrženost* potječe od glagola *priviti/privijati*, što znači sagnuti se prema sebi ili čvrsto zagrliti. *Privitak* je nešto fizički povezano s drugim objektom, dok *prilog* može imati širok raspon značenja koja se odnose na bilo koji prilog. U današnje vrijeme administrativno pisanje često uključuje frazu *šaljemo Vam u privitku*, iako fizički prilozima više nisu potrebni zbog *online* komunikacijskih metoda (Opačić, 2009: 173 – 174).

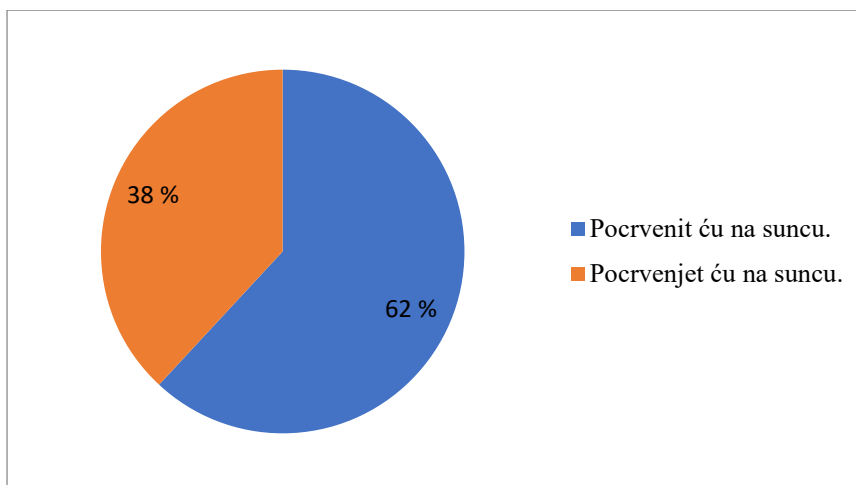
Grafikon 28. U prilogu Vam šaljem dokument! ili U pravitku Vam šaljem dokument!

Izvor: samostalna obrada autorice

Na temelju rezultata (Grafikon 29) vidljivo je da bi većina ispitanika odabrala rečenicu *Pocrvenit ću na suncu*. (61,9 %) kao točnu u hrvatskome standardnom jeziku. No, ipak u hrvatskome standardnom jeziku koristi se rečenica *Pocrvenjet ću na suncu*. Na navedeno, Opačić navodi da *ima glagola kojima upravo refleks staroga glasa jata mijenja značenje. Takav je i ovaj par. Zacrveniti znači učiniti koga ili što crvenim. Zacrvenjeti se znači postati crven. Od stida se zacrvenjela preko ušiju. Onaj smo zid zacrvenili da se bolje ističe. Isto je i kod bijeliti/bijeljati, zeleniti/zelenjeti itd.* (Opačić, 2009: 225 – 226).

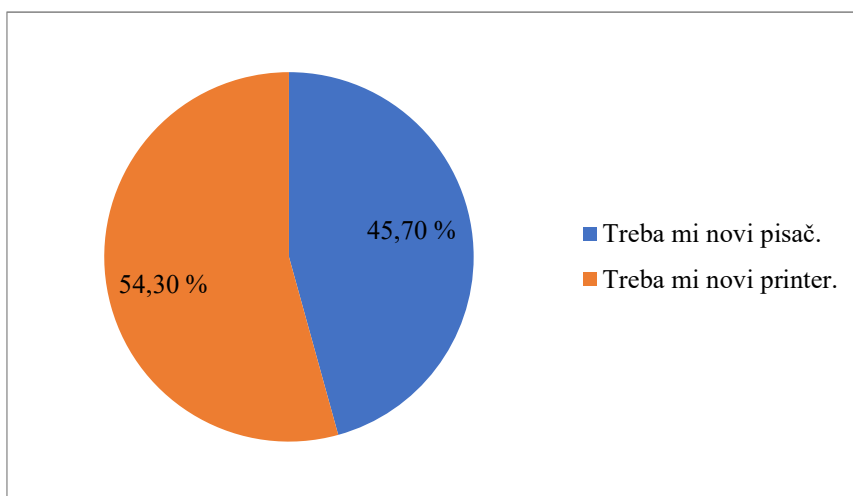
Grafikon 29. Pocrvenit ću na suncu. ili Pocrvenjet ću na suncu.

Izvor: samostalna obrada autorice

Rezultati grafikona 30 pokazuju da bi većina ispitanika kao točnu rečenicu odabrala *Treba mi novi printer*. (54,3 %). No, u hrvatskome standardnom jeziku bolje je upotrijebiti leksem *pisač* koji je dobro prihvaćen i u praksi. Naime, leksem *printer* je anglizam, pa ga je bolje zamijeniti domaćim nazivom. Leksem *pisač* domaća je riječ tvorena od glagola *pisati* i nastavka *-ač*. Već je dobro prihvaćena u nazivlju, pa joj možemo dati prednost pred ostalim istoiznačnicama (Zoričić, 1998: 37).

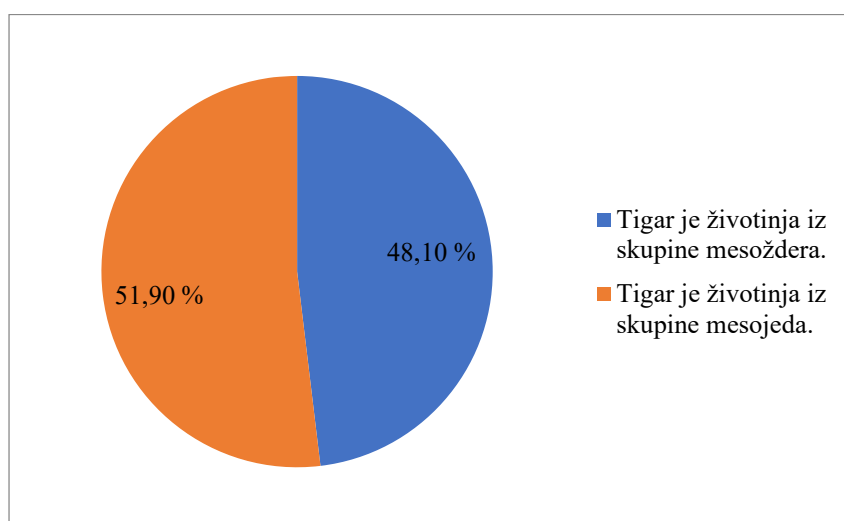
Grafikon 30. Treba mi novi pisač. ili Treba mi novi printer.

Izvor: samostalna obrada autorice

Prema rezultatima (Grafikon 31) 51,9 % ispitanika kao točnu rečenicu odabralo je *Tigar je životinja iz skupine mesojeda*. (51,9 %) dok je 48,1 % ispitanika odabralo *Tigar je životinja iz skupine mesoždera*. U hrvatskome standardnom jeziku leksem *mesožder* smatra se ispravnim. *Mesojed* odnosno *-jed* koristi se u srpskome jeziku (Opačić, 2009: 120).

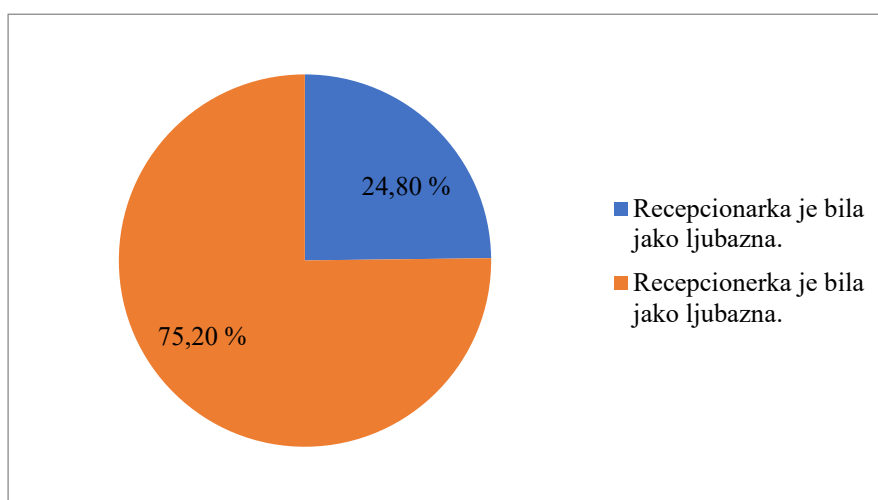
Grafikon 31. Tigar je životinja iz skupine mesoždera. ili Tigar je životinja iz skupine mesojeda.

Izvor: samostalna obrada autorice

U razgovornome se stilu koristi leksem *repcionerka*, no u hrvatskome standardnom jeziku koristi se *repcionarka* (Zoričić, 2004: 219). Rezultati grafikona 32 pokazuju da su ispitanici odabrali onu rečenicu koju inače koriste i u svakodnevnome razgovoru.

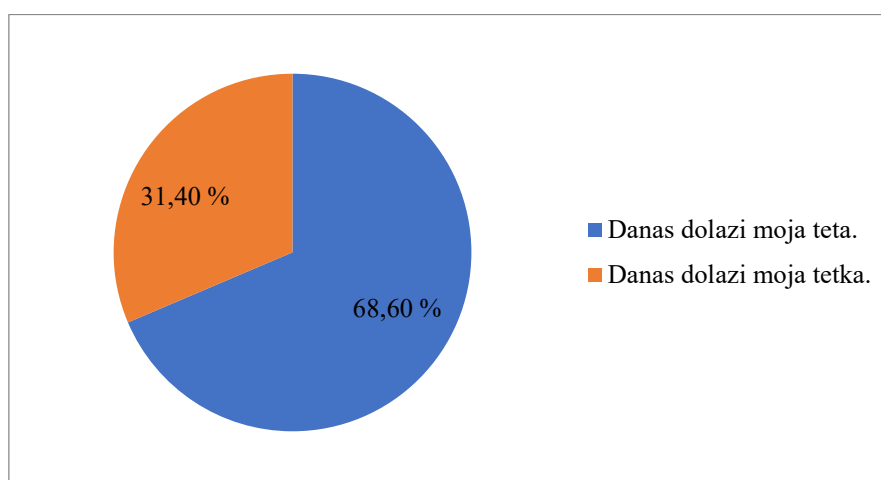
Grafikon 32. Repcionarka je bila jako ljubazna. ili Repcionerka je bila jako ljubazna.

Izvor: samostalna obrada autorice

Prema rezultatima vidljivo je da ispitanici točnom smatraju *Danas dolazi moja teta* (68,6 %) no, to je iz razloga što u svakodnevnome govoru rabe leksem *teta* za osobu koju vole. U hrvatskome standardnom jeziku ispravnom se smatra *tetka*, a ne *teta*. U ovome slučaju *teta* je hipokoristik (Zoričić, 2004: 85).

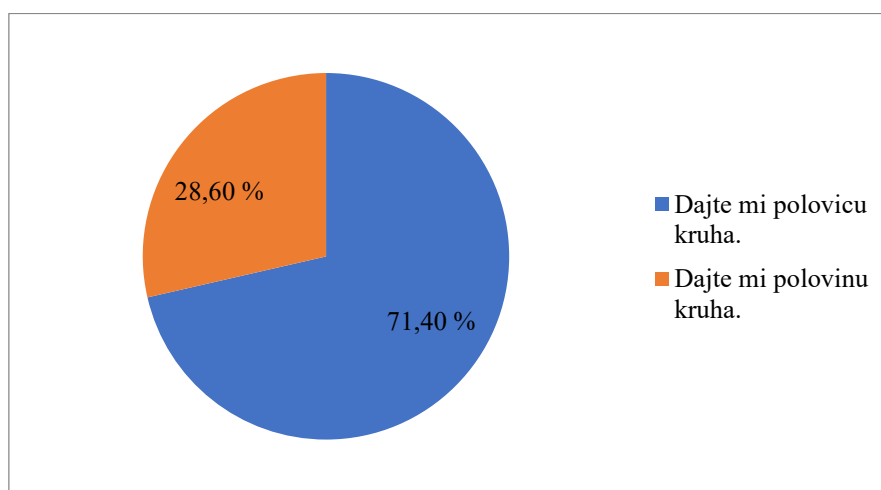
Grafikon 33. Danas dolazi moja teta. ili Danas dolazi moja tetka.

Izvor: samostalna obrada autorice

U sljedećoj rečenici 71,4 % ispitanika odabralo je *Dajte mi polovicu kruha*. Zoričić (2004: 102 – 104) navodi da u hrvatskome standardnom jeziku *polovica* označuje jedan od dva prepolovljena dijela npr. *polovica kruha*. U konkretnom smislu označuje pola od onoga što se daje podijeliti. *Polovina* pak označuje pola od kakve cjeline, količine, odnosno nečega što je nedjeljivo npr. *polovina stoljeća*.

Grafikon 34. Dajte mi polovicu kruha. ili Dajte mi polovinu kruha.

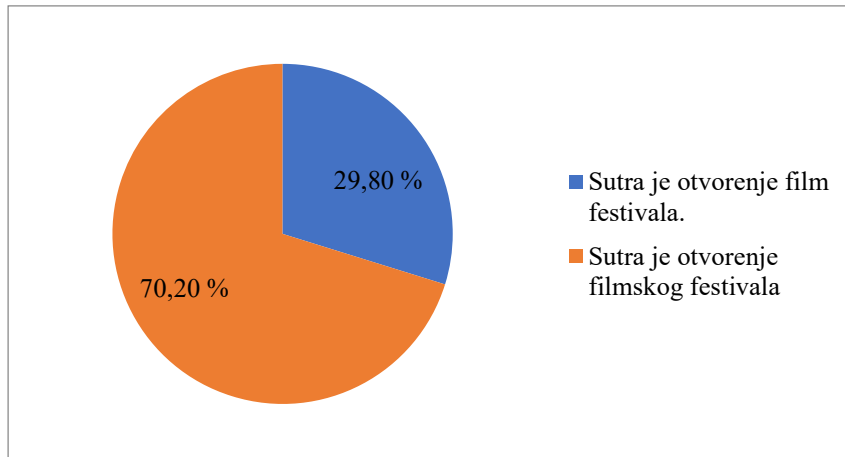

Izvor: samostalna obrada autorice

Prema rezultatima 70,2 % ispitanika smatra da je točna rečenica *Sutra je otvorenje filmskog festivala*. Prema Zoričiću (2004: 126) *filmski festival* implicira da je festival vezan uz film, da je film središnji aspekt festivala ili da je organiziran od strane filmske industrije ili filmskih entuzijasta. S druge strane, *film festival* je nešto općenitiji izraz koji označava festival

posvećen filmu, ali ne nužno u smislu da je organiziran od strane filmske industrije ili filmskih entuzijasta. Ovaj izraz može biti učestaliji u svakodnevnom govoru ili u opuštenijim situacijama.

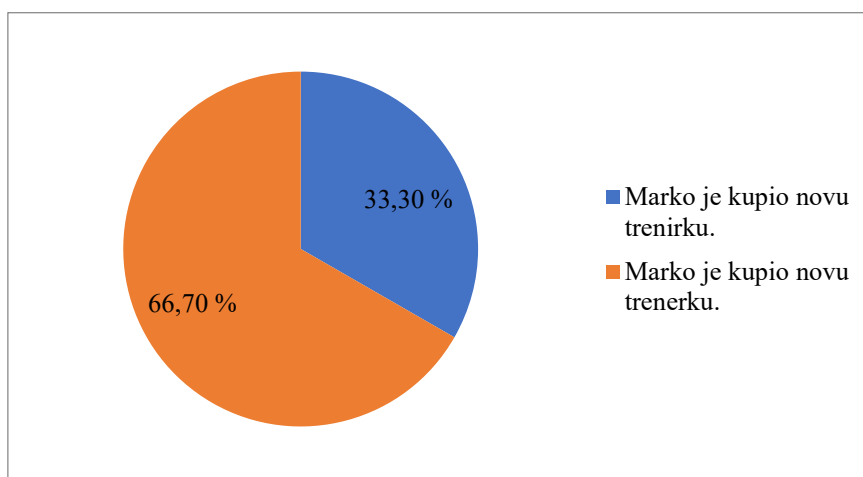
Grafikon 35. Sutra je otvorenje film festivala. ili Sutra je otvorenje filmskog festivala.

Izvor: samostalna obrada autorice

Iako se u svakodnevnome govoru može čuti i izraz *nova trenerka*, *trenirka* je prihvaćenija i uobičajenija forma u hrvatskome jeziku. Opačić (2009: 211) piše da je *trenirka* hrvatska riječ koja označava odjevni predmet, obično sportski, koji se sastoji od duge majice ili jakne i hlača, a koristi se za vježbanje ili opuštanje. Ispitanici pak smatraju da je točno *Marko je kupio novu trenerku* (66,7 %)

Grafikon 36. Marko je kupio novu trenirku. ili Marko je kupio novu trenerku.

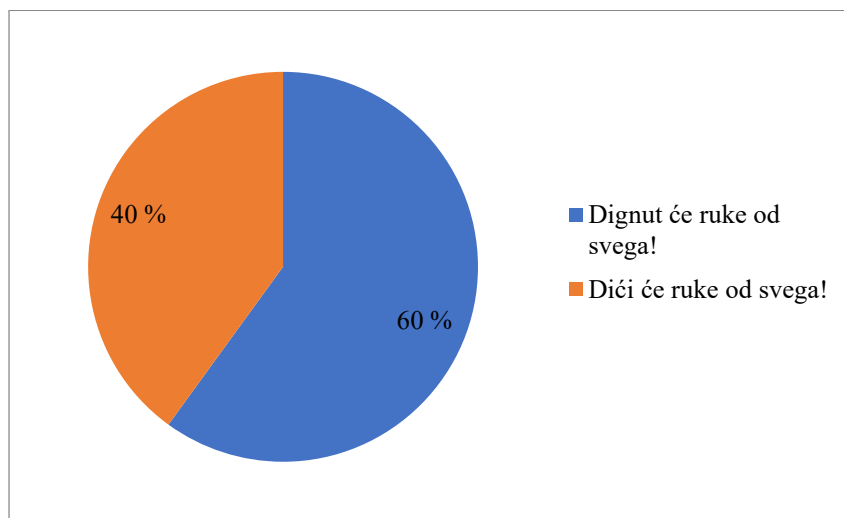

Izvor: samostalna obrada autorice

U grafikonu 37 prikazane su rečenice: *Dignut će ruke od svega!* i *Dići će ruke od svega!* gdje su obje postavljene rečenice ispravne. Naime, *dignu* je aoristni oblik glagola

dignuti, dok je *dići* njegova izvedenica u perfektu. Oba su oblika gramatički ispravna i mogu se koristiti ovisno o regionalnim preferencijama ili stilu govora. (Zoričić, 2004: 77) Ispitanici odabiru *Dignut će ruke od svega!* (60 %).

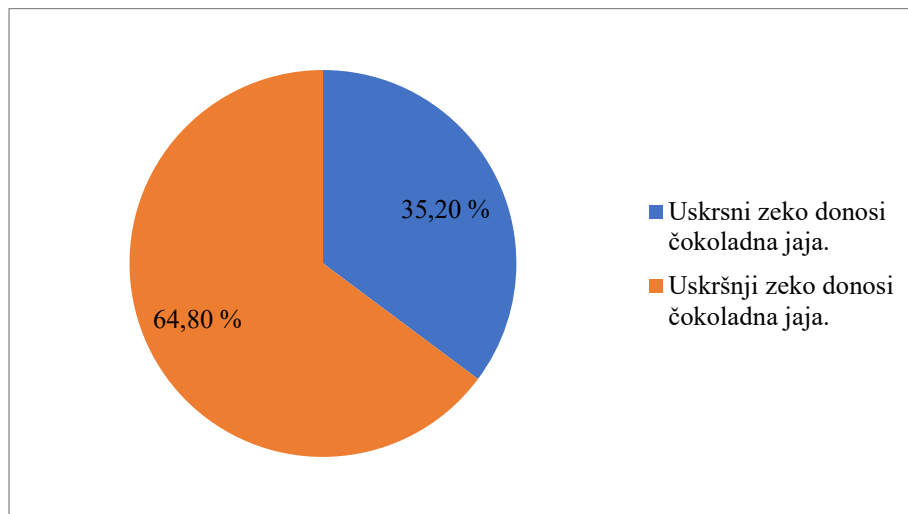
Grafikon 37. Dignut će ruke od svega! ili Dići će ruke od svega!

Izvor: samostalna obrada autorice

S. Težak u svome jezičnom savjetniku *Hrvatski naš svagdašnji* pruža dublji uvid u tvorbu riječi u hrvatskome jeziku, posebno kada je riječ o pridjevima koji se odnose na blagdane poput Uskrsa. Težak ističe da su oblici *uskrsni* i *uskršnji* ispravni i u skladu s tvorbenom normom hrvatskoga književnog jezika. On dalje objašnjava da je tvorba pridjeva s dometkom *-ni*, poput *božićni*, *nedjeljni* ili *uskrsni*, češća nego tvorba s dodatkom *-nji*. To znači da se leksemi poput *uskrsni* koriste češće u svakodnevnome jeziku. S druge strane, Stjepan Babić u svojoj knjizi *Tvorba riječi u hrvatskome književnom jeziku* ističe da su pridjevi s dodatkom *-nji* stilski obilježeni te da se tvore iznimno. Drugim riječima, oblici kao što je *uskršnji* nose sa sobom određenu stilsku obilježenost te su češći u književnim ili vjerskim stiliziranim tekstovima. Dakle, prema Težaku i Babiću *uskrsni* je uobičajeniji u svakodnevnome govoru, dok je *uskršnji* stilski obilježen i češći u književnim ili vjerskim kontekstima, gdje se naglašava sugestivnost iskaza. Taj nam pristup pruža dublje razumijevanje upotrebe pridjeva u hrvatskome jeziku te važnost prilagodbe jezične upotrebe kontekstu komunikacije. Dakle, 64,8 % ispitanika točno je odgovorilo na postavljene tvrdnje (Opačić, 2009: 219).

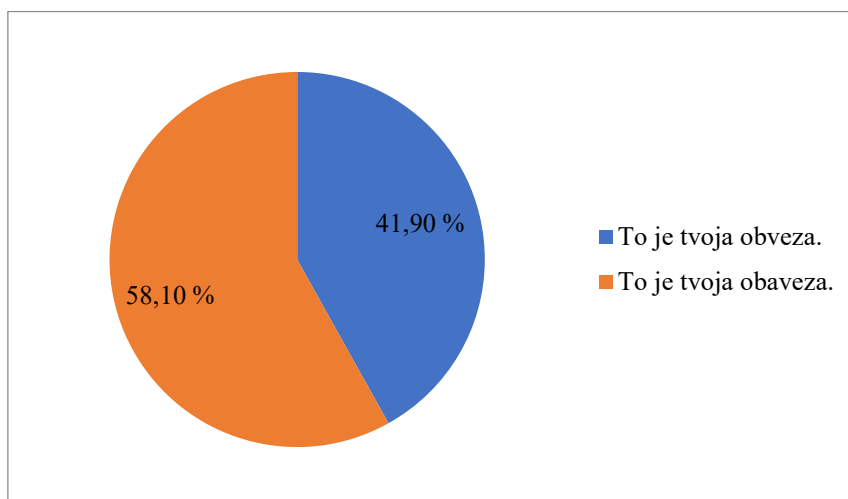
Grafikon 38. Uskrsni zeko donosi čokoladna jaja. ili Uskršnji zeko donosi čokoladna jaja

Izvor: samostalna obrada autorice

U hrvatskome se standardnom jeziku koristi leksem *obveza*, dok se u razgovornome stilu rabi *obaveza*. Sukladno navedenom, vidljivo je da je 58,1 % ispitanika odabralo opciju kojom se i sami koriste prilikom razgovora ili u pisanome stilu. Međutim, kako navodi ARZ *iako postoji izvjesna nesigurnost u pisanju između "obveze" i "obaveze", oba su oblika prihvaćena u hrvatskom standardnom jeziku. Međutim, lingvisti preferiraju korištenje "obveza". To ne znači da je korištenje "obaveza" neispravno, već da se smatra ispravnijim. Oba oblika često se koriste u svakodnevnom govoru, a primjeri njihove uporabe su brojni. Na primjer, moglo bi se reći: "Imao je brojne obveze koje su mu ograničavale vrijeme s obitelji" ili "Njegove su ga obveze spriječile da nastavi sa svojim starim poslom." Osim toga, često se koriste izrazi kao što su "Zbog brojnih obveza nije se mogao baviti svojom strašću prema sportu" ili "Njegove su ga obveze spriječile u ostvarenju njegovih istinskih težnji" (ARZ, 2024).*

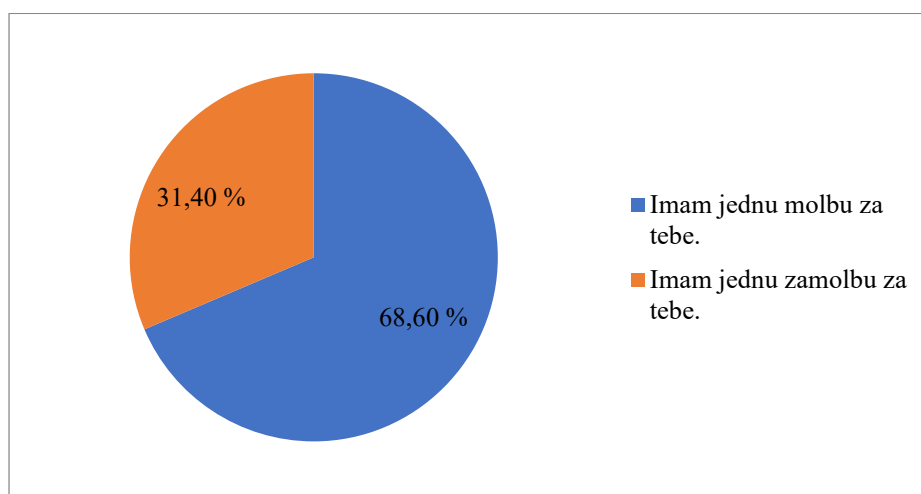
Grafikon 39. To je tvoja obveza. ili To je tvoja obaveza.

Izvor: samostalna obrada autorice

Leksem *molba* ima prednost u jezičnoj upotrebi jer je starija i tvori se od nesvršenoga glagola *moliti*, što je u skladu s tvorbom riječi u hrvatskome jeziku. Osim toga, leksem *molba* često se koristi u administrativnim i formalnim situacijama, što dodatno potvrđuje njezinu uobičajenost i prihvaćenost u svakodnevnome govoru. Stoga, 68,6 % ispitanika točno odgovara na postavljenu tvrdnju. Opačić (2009: 125) ističe da *kad što službeno molite, onda molite tako dugo dok se tomu ne udovolji (znamo da to može potrajati - ako na molbu uopće i odgovore)*. Dakle, dobro je upotrijebiti nesvršen glagol, pa onda i od njega načinjenu imenicu. Ako koga želite zamoliti za neku malu uslugu, zamolba bi se mogla odnositi na to.

Grafikon 40. Imam jednu molbu za tebe. ili Imam jednu zamolbu za tebe.

Izvor: samostalna obrada autorice

5.2. Analiza rezultata

Rasprava o riječima i rečenicama korištenim u istraživanju, ovisno o preferencijama ispitanika, može biti složena jer uključuje različite aspekte jezične analize poput etimologije, stilističkih obilježja, tvorbe riječi i učestalosti upotrebe u svakodnevnome govoru, no svakako pruža dublji uvid u jezične karakteristike i upoznatost ispitanika s jezičnim savjetnicima, ali i priručnicima općenito.

U istraživanju većina sudionika istraživanja pripada ženskom spolu, dok muškarci čine manji dio uzorka. Ta spolna raspodjela može imati utjecaj na rezultate istraživanja, s obzirom na potencijalne razlike u jezičnim preferencijama i navikama između spolova. Analiza dobne strukture ispitanika pokazuje da najveći udio čine mladi od 18 do 29 godina, dok su starije dobne skupine manje zastupljene. To može ukazivati na veći interes mladih za jezična pitanja ili veću dostupnost anketiranja za tu dobnu skupinu.

Što se tiče obrazovanja, većina ispitanika ima srednjoškolsko ili diplomsko obrazovanje, što sugerira da je većina sudionika visokoobrazovana. Međutim, manji broj ispitanika ima više razine obrazovanja poput magisterija ili doktorata, što može ukazivati na manju zastupljenost visokoobrazovane populacije u istraživanju.

Trajanje boravka ispitanika u Istri pokazuje da većina u regiji živi cijeli život ili veći dio svojega života. Ta dugotrajna povezanost s regijom može imati značajan utjecaj na jezične obrasce i navike ispitanika, koji se mogu reflektirati u rezultatima istraživanja.

Što se tiče upoznatosti s jezičnim savjetnicima, većina ispitanika nije upoznata s pojmom ili ih samo djelomično poznaje. To ukazuje na potrebu za većom sviješću o ulozi jezičnih savjetnika i njihovom značaju u regulaciji jezične prakse.

Nadalje, na temelju rezultata dobivenih iz ankete koja je istraživala preferencije izbora riječi među govornicima hrvatskoga jezika, može se uočiti raznolikost u jezičnoj praksi, kao i određene obrasce i trendove u korištenju pojedinih izraza. Prvo, analizom preferencija između leksema *Puležan* i *Puljanin* za označavanje osobe koja dolazi iz grada Pule primjećujemo dominantnu upotrebu leksema *Puležan* od strane većine ispitanika. Iako bi gramatički standardni oblik trebao biti *Puljanin*, lokalna preferencija za *Puležan* sugerira utjecaj lokalnih običaja, kulturnih faktora ili povijesnih čimbenika.

Drugo, u odabiru između izraza *pulski* i *puljski*, većina ispitanika preferira *pulski* u svakodnevnome govoru, dok se *puljski* češće koristi u formalnijim stilovima pisanja. Ta praksa reflektira kontekstualnu i stilsku različitost u korištenju jezika te naglašava važnost prilagodbe jezične prakse situaciji i publici.

Treće, u slučaju izbora između *Istrijan* i *Istranin*, većina ispitanika preferira prvi leksem. Ta preferencija može biti posljedica regionalnih varijacija ili sociolingvističkih obilježja te pokazuje kako lokalni identitet i pripadnost regiji utječu na jezičnu praksu.

Slično tomu, u slučaju odabira između *udana žena* i *udata žena*, većina ispitanika preferira prvi izraz, što odražava gramatičku i stilsku normu u standardnome jeziku te naglašava važnost poštivanja jezičnih konvencija. Dalje, analiza izbora između *obećavam* i *obećajem* pokazuje dominaciju prvoga izraza u svakodnevnome govoru, što ukazuje na tendenciju prema konvencionalnoj konjugaciji glagola u hrvatskome jeziku. U pogledu odabira između *jesenski* i *jesenji*, *jesenski* je češći izbor u svakodnevnome govoru, dok *jesenji* može imati poetsku ili književnu konotaciju. To ukazuje kako stilski i emotivni kontekst mogu utjecati na izbor određenih izraza.

Nadalje, preferencija između *kazalište* i *teatar* jasno pokazuje opredjeljenje za prvi izraz u svakodnevnome govoru, što može biti rezultat tradicije ili regionalnih običaja. U slučaju *računalo*, *kompjutora* i *kompjuter*, *kompjuter* je dominantan izbor, dok su *računalo* i *kompjutor* manje zastupljeni, što sugerira prihvaćenost stranih riječi u hrvatskome jeziku u određenim kontekstima. Analizom izbora između *neću* i *ne ću* te *poklon* i *dar*, primjećujemo preferenciju prvih izraza u svakodnevnome govoru, što reflektira uobičajenu jezičnu praksu. U slučaju *ženskaroša* i *ženskara* te *porođaja* i *poroda* preferira se prvi izraz, dok se u medicinskom kontekstu preferira precizniji izraz *porođaj*.

Zatim, analiza anketnih rezultata o preferiranim jezičnim konstrukcijama pokazuje da većina ispitanika često preferira izraze koji su uobičajeni u svakodnevnome govoru, iako su neki od njih nepravilni u hrvatskome standardnom jeziku. Ti primjeri ističu važnost pravilne upotrebe jezičnih oblika u skladu s jezičnim normama, ali također naglašavaju prisutnost regionalnih razlika i stilskih preferencija u hrvatskome jeziku.

6. ZAKLJUČAK

U suvremenome društvu jezik ima ključnu ulogu u svakodnevnoj komunikaciji, obrazovanju, kulturi i identitetu. Raznolikost dijalekata, regionalnih raznolikosti i specifičnosti jezika doprinose bogatstvu lingvističke baštine, ali istovremeno mogu stvoriti i izazove u komunikaciji te održavanju standardne jezične norme. U tom kontekstu, jezično savjetništvo ima važnu ulogu u poticanju pravilne upotrebe jezika, očuvanju lingvističke raznolikosti te edukaciji i osvještavanju javnosti o jezičnim specifičnostima.

Jezik se neprekidno mijenja pod utjecajem društvenih, kulturnih, tehnoloških i drugih čimbenika, što zahtijeva kontinuirano prilagođavanje i nadopunjavanje jezičnih normi i standarda. U tom kontekstu jezični savjetnici igraju ključnu ulogu u praćenju jezičnih promjena, pružanju smjernica za pravilnu upotrebu jezika te educiranju javnosti o jezičnoj kulturi i identitetu.

Također, jezik je izuzetno dinamičan fenomen koji odražava različite aspekte društva, uključujući povijest, kulturu, identitet i politiku. Stoga je važno kontinuirano istraživati jezične specifičnosti različitih regija i zajednica kako bismo bolje razumjeli jezičnu raznolikost i promicali učinkovitu komunikaciju.

U kontekstu istraživanja jezičnih specifičnosti Istre, važno je istaknuti regionalne dijalektalne varijacije, utjecaj stranih elemenata te povijesne i kulturne čimbenike koji oblikuju jezik u toj regiji. Analiza jezičnih savjeta, bilježaka i praksi jezičnih savjetnika pruža dublji uvid u jezične karakteristike i norme te doprinosi očuvanju i unaprjeđenju jezične kulture i komunikacije.

Analiza jezičnoga savjetništva u Istri sugerira da lokalne zajednice imaju važnu ulogu u očuvanju i promicanju hrvatskoga standardnog jezika unutar regije. Iako postoje regionalne varijacije i lokalni govornici često koriste specifične izraze, važno je osigurati poštivanje jezičnih normi kako bi se očuvala jezična kvaliteta i identitet. Edukacija i podrška lokalnome stanovništvu ključni su za bolje razumijevanje i primjenu standardnih jezičnih oblika, što može pridonijeti ujednačenijem jezičnom krajoliku te očuvanju kulturne baštine i jezične raznolikosti Istre.

Kroz istraživanje jezičnih specifičnosti, analizu suvremenih jezičnih praksi te promicanje jezične osviještenosti i edukacije teži se stvoriti platforma za dijalog o jezičnoj kulturi i identitetu Istre te potaknuti javnost na aktivno sudjelovanje u očuvanju i promicanju jezične raznolikosti i standarda.

POPIS LITERATURE

1. ANDRIĆ, N., 1911. [1997], *Branič jezika hrvatskoga*, Novo, dopunjeno izdanje (druga i treća tisuća), Tisak Kr. zemaljske tiskare, Zagreb [Pergamena, Zagreb].
2. ANIĆ, V., SILIĆ, J., 1986, 1987, 1990, *Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Sveučilišna naklada »Liber« – Školska knjiga, Zagreb.
3. ANIĆ, V., SILIĆ, J., 2001, *Pravopis hrvatskoga jezika*, Novi Liber – Školska knjiga, Zagreb.
4. ANIĆ, V., 1991, 1994, 1998, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb.
5. ANIĆ, V., 2003, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb.
6. ARZ, 2004, Obaveza ili obveza?, dostupno na: <https://www.arz.hr/obaveza-ili-obveza/>
7. BABIĆ, S. – FINKA, B. – MOGUŠ, M., 1971. [1990], 1994, 1995, 1996, 2000, *Hrvatski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb.
8. BABIĆ, S., 1990a, *Hrvatska jezikoslovna čitanka*, Globus, Zagreb.
9. BABIĆ, S., 1990b, *Hrvatski jezik u političkom vrtlogu*, Zagreb.
10. BABIĆ, S., 1995, *Hrvatski jučer i danas*, Školske novine, Zagreb.
11. BABIĆ, S., 2005, *Uz članak O početku hrvatskoga jezičnog standarda*, u: »Jezik« 2005/5, str. 193–195.
12. BADURINA, L., 2010, Standardizacijski procesi u 20. Stoljeću. Povijest hrvatskoga jezika - Književne prakse sedamdesetih. Mićanović, Krešimir (ur.). Zagreb: *Zagrebačka slavistička škola*, str. 69-10.
13. BRODNJAK, V., 1991, *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika*, Školske novine, Zagreb.
14. BROZ, I., 1886 – 1893. [2000], *Filološke sitnice i pabirci*, prikupio i pogovorom popratio Marko Samardžija, Pergamena, Zagreb.
15. BROZ, I., 1892, 1893, *Hrvatski pravopis*, Po određenju kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, Troškom i nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Zagreb.
16. BROZOVIĆ, D., 1978, *Hrvatski jezik, njegovo mjesto unutar južnoslavenskih i drugih slavenskih jezika, njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti*, u: *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu*, zbornik, Liber – Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, str. 9–83.
17. Deklaracija o hrvatskome jeziku s priložima i Deset teza, 1991, drugo izdanje, Matica hrvatska, Zagreb.

18. DUJMUŠIĆ, J., 2008, *Antibarbarus hrvatskoga jezika i drugi članci*, priredila Tatjana Pišković, Pergamena, Zagreb.
19. DULČIĆ, M. (ur.), 1997, *Govorimo hrvatski: Jezični savjeti*, Hrvatski radio – Naklada »Naprijed«, Zagreb.
20. FONOVIĆ CVIJANOVIĆ, T., VITKOVIĆ MARČETA V. 2023, "The Role of Language in the Building of Croatian National Identity in Istria: Exemplified by Several Istrian 19th- And 20th- Century Periodical." *Croatica et Slavica Iadertina*, vol. 19, br. 1, str. 105-129. <https://doi.org/10.15291/csi.4303>.
21. GUBERINA, P. – Krstić, K., 1940, *Razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika*, Matica hrvatska, Zagreb.
22. HUDEČEK, L., MIHALJEVIĆ, M., VUKOJEVIĆ, L., (ur.), 1999, *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine, Zagreb.
23. IVEKOVIĆ, F. – BROZ, I., 1901, 2009, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Svezak I. A–O, Svezak II. P–Ž, Štamparija Karla Albrechta, Zagreb [Naklada Neditjko Dominović, Zagreb].
24. INSTITUT ZA HRVATSKI JEZIK, 2024, Zbirka jezičnih savjeta Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, dostupno na www.savjetnik.ihjj.hr
25. JONKE, Lj., 1964, 1965, *Književni jezik u teoriji i praksi*, Znanje, Zagreb.
26. JONKE, Lj., 1953, *Aleksandar Belić: Pravopis srpskohrvatskog književnog jezika, Beograd 1950.*, str. 546., u: »Jezik«, 1/3, str. 124–127.
27. JONKE, Lj., 1971, *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća*, Matica hrvatska, Zagreb.
28. KALOGJERA, D., 2009, *Iz diglosijske perspektive // Jezična politika i jezična stvarnost / Jagoda Granić (ur.)*. Zagreb : Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku (HDPL), str. 551-558.
29. KATIČIĆ, R., 1998, *Razvoj*, u: *Hrvatski jezik*, ur. Mijo Lončarić, *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, Opole, 37–53.
30. KOLENIĆ, Lj., 2004, *Hrvatski frazeološki rječnik // Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 11, 1; 183-186.
31. MAMIĆ, M., 1996, 1997, *Jezični savjeti*, Hrvatsko filološko društvo, Zadar.
32. MARETIĆ, T., 1899, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Štampa i naklada knjižare L. Hartmana, Zagreb.

33. MARETIĆ, T., 1924, *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve one, koji žele dobro govoriti ili pisati našim jezikom*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
34. MATIJAŠ, M., 2017. *Mali jezični savjetnik za bolju poslovnu komunikaciju*, Kreacija j.d.o.o.
35. OPAČIĆ N., 2009, *Reci mi to kratko i jasno: hrvatski za normalne ljude*, Novi Liber, Zagreb,
36. OPAČIĆ, N., 2014. *Novi jezični putokazi: Hrvatski na raskrižjima*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
37. PAVEŠIĆ, S., 1971, *Jezični savjetnik s gramatikom*, Matica hrvatska, Zagreb.
38. PRANJKOVIĆ, I., 1993, *Kronika hrvatskoga jezikoslovlja*, Matica hrvatska, Zagreb.
39. PRANJKOVIĆ, I., 1997, *Jezikoslovna sporenja*, Konzor, Zagreb.
40. PRANJKOVIĆ, I., 2006a, *Filološki vjekopisi*, Disput, Zagreb.
41. PRANJKOVIĆ, I., 2006b, *Hrvatski jezik od godine 1945. do 2000*, u: *Hrvatski jezik u XX. stoljeću*, zbornik, ur. Marko Samardžija i Ivo Pranjković, Matica hrvatska, Zagreb, str. 29–58.
42. PRANJKOVIĆ, I., 2008, *Sučeljavanja: Polemički dueli oko hrvatskoga jezika i pravopisa*, Disput, Zagreb.
43. PRAVOPIS HRVATSKOSRPSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA S PRAVOPISNIM RJEČNIKOM (izradila Pravopisna komisija), 1960, Matica hrvatska – Matica srpska: Zagreb – Novi Sad.
44. RIŠNER, V., 2006, *Hrvatsko jezično savjetništvo u 20. stoljeću*, u: *Hrvatski jezik u XX. stoljeću*, zbornik, ur. Marko Samardžija i Ivo Pranjković, Matica hrvatska, Zagreb, str. 367–393.
45. ROŽIĆ, V., 1913. [1998], *Barbarizmi u hrvatskom jeziku*, Treće izdanje, Tisak i naklada knjižare L. Hartmana (St. Kugli), Zagreb [Pergamena, Zagreb].
46. SAMARDŽIJA, M., 1993a, *Hrvatski jezik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
47. SAMARDŽIJA, M. (prikupio i za tisak priredio), 1993b, *Jezični purizam u NDH: Savjeti Hrvatskoga državnog ureda za jezik*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
48. SAMARDŽIJA, M., 1998, *Leksik*, u: *Hrvatski jezik*, ur. Mijo Lončarić, *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, Opole, 133–162.

49. SAMARDŽIJA, M. (priređio), 1999, *Norme i normiranje hrvatskoga standardnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb.
50. SAMARDŽIJA, M. (priređio), 2001, *Jezikoslovne rasprave i članci*, Matica hrvatska, Zagreb.
51. SAMARDŽIJA, M., 2004a, *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
52. SAMARDŽIJA, M., 2004b, *Još o genezi i utjecaju hrvatskih vukovaca*, u: *Riječki filološki dani 5*, zbornik radova, ur. Irvin Lukežić, Filozofski fakultet, Rijeka, str. 463–470.
53. SAMARDŽIJA, M., 2006, *Hrvatski jezik od početka XX. stoljeća do godine 1945*, u: *Hrvatski jezik u XX. stoljeću*, zbornik, ur. Marko Samardžija i Ivo Pranjković, Matica hrvatska, Zagreb, str. 9–28.
54. SAMARDŽIJA, M., 2008, *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
55. SILIĆ, J., 1998, *Hrvatski standardni jezik i dijalekti. Teze za diskusiju*, u: *Jezična norma i varijeteti*, zbornik, ur. Lada Badurina, Boris Pritchard i Diana Stolac, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb – Rijeka, str. 481–484.
56. SILIĆ, J., 2006, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Disput, Zagreb.
57. ŠIMIĆ, M. 2000. *Jezik Muke po Mateju u hrvatskoglagoljskim misalima*. Slovo 50, 5 –117.
58. ŠKOLSKI RJEČNIK HRVATSKOGA JEZIKA, 2024, Zaslón, dostupno na: <https://rjecnik.hr/search.php?q=zaslon>
59. TEŽAK, S., 1991, *Hrvatski naš svagda(š)nji*, Školske novine, Zagreb.
60. TEŽAK, S., 1995, *Hrvatski naš osebujni*, Školske novine, Zagreb.
61. TEŽAK, S., 1999, *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni*, Tipex, Zagreb.
62. TEŽAK, S., 2004, *Hrvatski naš (ne)podobni*, Školske novine, Zagreb.
63. VIDOVIĆ, R., 1969, *Kako ne valja – kako valja pisati*, Matica hrvatska, Zagreb.
64. VIDOVIĆ, R., 1983, *Jezični savjeti*, Logos, Split.
65. ZAGREBAČKA SLAVISTIČKA ŠKOLA, 2024, *Važniji hrvatski jezični savjetnici*, dostupno na: <https://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1795&naslov=vazniji-hrvatski-jezicni-savjetnici>
66. ZORIČIĆ, I., 1998, *Hrvatski u praksi*, Zavičajna zaklada »Žakan Juri«, Pula.
67. ZORIČIĆ, I., 2004, *Tragom jezičnih nedoumica*, Zavičajna naklada »Žakan Juri«, Pula.

PRILOG

Upitnik o jezičnim dvojbama hrvatskoga standardnog jezika

Poštovani,

pred Vama je Upitnik o jezičnim specifičnostima hrvatskoga standardnog jezika koji sadrži opće podatke, pitanja o Vašem znanju o upotrebi i pisanju pojedinih riječi u hrvatskome standardnom jeziku. Upitnik je namijenjen **isključivo** ispitanicima koji žive u Istri.

U upitniku su pitanja o općim demografskim podacima, međutim podatak o imenu se nigdje ne traži. Molimo da na pitanja odgovorite što spontanije i što iskrenije možete te da ispunite upitnik u cijelosti. Međutim, ako na neka pitanja ne želite odgovoriti, ne morate i za to nećete snositi posljedice. Nastavite li s ispunjavanjem upitnika, potvrđujete da ste informirani o istraživanju i da pristajete sudjelovati u njemu.

Ako Vas zanimaju rezultati istraživanja, možete se javiti na e-adresu: pbrezac@student.unipu.hr.

Opći podaci:

1. Spol

- a) muško
- b) žensko
- c) nebinarni
- d) ne želim se izjasniti

2. Dob

- a) 18 – 29
- b) 30 – 39
- c) 40 – 49
- d) 50 – 59
- e) 60+

3. Obrazovanje

- a) završena osnovna škola
- b) završena srednja škola
- c) završen preddiplomski studij
- d) završen diplomski studij
- e) magisterij, doktorat

4. Koliko dugo živite u Istri

- a) manje od pet godina
- b) od pet do 10 godina
- c) više od deset godina
- d) cijeli život

5. Zna li što su jezični savjetnici?

- b) Ako da, nabrojite ih nekoliko.

U sljedećem nizu ponuđenih primjera odaberite onaj kojim se češće koristite:

- 1. a) Puležan
- b) Puljanin
- 2. a) pulski
- b) puljski
- 3. a) Istrijan
- b) Istranin
- 4. a) istrijanski
- b) istarski
- 5. a) udana žena
- b) udata žena
- 6. a) obećavam
- b) obećajem
- 7. a) jesenski
- b) jesenji
- 8. a) kazalište
- b) teatar
- 9. a) računalo
- b) kompjuter
- c) kompjutor
- 10. a) ne ću
- b) neću
- 11. a) poklon
- b) dar
- 12. a) ženskar

- b) ženskaroš
- 13. a) porod
- b) porođaj
- 14. a) tipkovnica
- b) tastatura
- 15. a) sprovod
- b) pogreb
- 16. a) prečac
- b) prečica
- 17. a) adekvatan
- b) prikladan
- 18. a) podrijetlo
- b) porijeklo
- 19. a) dva i pol
- b) pol tri
- 20. a) podatci
- b) podaci
- 21. a) brodogradilište
- b) škver
- 22. a) zaslon
- b) ekran
- 23. a) u povodu
- b) povodom

U sljedećim rečenicama odaberite primjer koji smatrate točnim u hrvatskome standardnom jeziku:

- 1. a) Hvala **na cvijeću!**
- b) Hvala **za cvijeće!**
- 2. a) U **prilogu** Vam šaljem dokument!
- b) U **privitku** Vam šaljem dokument!
- 3. a) **Pocrvenit** ću na suncu.
- b) **Pocrvenjet** ću na suncu.
- 4. a) Treba mi novi **pisač!**
- b) Treba mi novi **printer!**

5. a) Tigar je životinja iz skupine **mesoždera**.
b) Tigar je životinja iz skupine **mesojeda**.
6. a) **Recepcionarka** je bila jako ljubazna!
b) **Recepcionerka** je bila jako ljubazna!
7. a) Danas dolazi moja **teta**.
b) Danas dolazi moja **tetka**.
8. a) Dajte mi **polovicu** kruha!
b) Dajte mi **polovinu** kruha!
9. a) Sutra je otvorenje **film festivala**.
b) Sutra je otvorenje **filmskog festivala**.
10. a) Marko je kupio novu **trenirku**.
b) Marko je kupio novu **trenerku**.
11. a) **Dignut** će ruke od svega!
b) **Dići** će ruke od svega!
12. a) **Uskrsni** zeko donosi čokoladna jaja.
b) **Uskršnji** zeko donosi čokoladna jaja.
13. a) To je tvoja **obveza**!
b) To je tvoja **obaveza**!
14. a) Imam jednu **molbu** za tebe.
b) Imam jednu **zamolbu** za tebe.

Hvala!

SAŽETAK

Jezično savjetništvo u Istri ima ključnu ulogu u očuvanju jezične kulture i identiteta te poticanju pravilne upotrebe jezika. Kroz kontinuirano praćenje jezičnih promjena, pružanje smjernica za jezičnu praksu te educiranje javnosti o jezičnim normama, jezični savjetnici doprinose boljem razumijevanju jezičnih specifičnosti regije. Analiza dijalektalnih varijacija, utjecaja stranih elemenata i povijesnih čimbenika pruža dublji uvid u jezičnu raznolikost Istre. Kroz promicanje jezične osviještenosti i edukacije te poticanje dijaloga o jezičnoj kulturi, teži se unaprjeđenju jezične kulture i komunikacije u Istri.

Ključne riječi: *jezično savjetništvo, Istra, jezične specifičnosti, analiza*

SUMMARY

Language counseling in Istria plays a key role in preserving language culture and identity and encouraging the correct use of the language. Through continuous monitoring of language changes, providing guidelines for language practice and educating the public about language norms, language advisors contribute to a better understanding of the language specificities of the region. The analysis of dialectal variations, the influence of foreign elements and historical factors provides a deeper insight into the linguistic diversity of Istria. Through the promotion of language awareness and education and encouraging dialogue on language culture, the aim is to improve language culture and communication in Istria.

Keywords: *language consultancy, Istria, language specific, analysis*